CONFESSIO FIDEI,

Quam in Anderston

Conventu Theologorum, authoritate Parliamenti Anglicani indicto, Elaborata;

Eidem Parliamento Postmodum Exhibita;

Quin & ab eodem, deindeque ab Eccles. Scoticana Cognita & Approbata:

Una cum

CATECHISMO

duplici, *Majori Minorique*;

E Sermone Anglicano summa cum fide in Latinum versa.

EDINBURGI,
Apud *Andreæ Anderson* Hæredes & Successores, Regiæ Majestatis Typographos.
M.DC.XCIV.

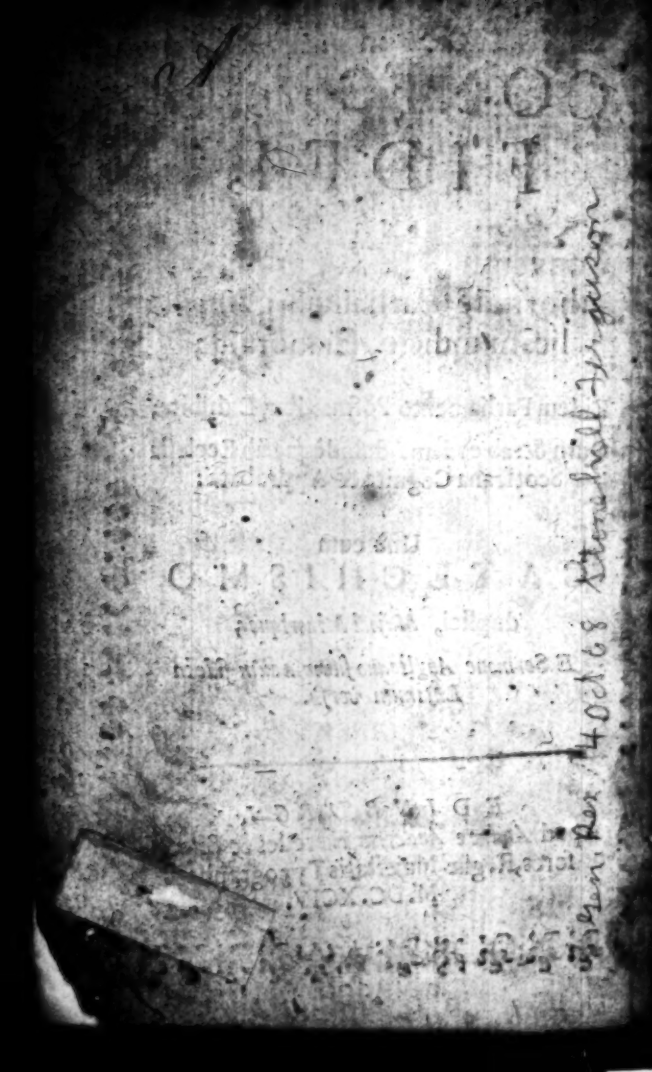

238.5
N52cLd
1694a

Ad Lectorem Præmonitio.

Benigne Lector.

MOnendus eras unum atque alterum, & quidem imprimis illud, nos multo consilio in eâ tandem sententiâ desedisse, in capitum versuumque numeris margini assignandis à versione Bibliorum *Anglicana* non esse quicquam recedendum, a qua quidem quamproxime abest Latina *Vatabli*. Deinde vero si oratio nostra minus fluere tibi videatur, dabis id pro-

ſed ò materiæ ſpiſſitudini ; ſin min
ſplendida, cogita ſolennitatem. Ha
tua te ſcire intererat, & certe quide
noſtra. *Vale.*

G. D.

CONFESSIONIS CAPITA.

Cap. 1. De *Scriptura Sacro-sancta.* p. 1.
2. *De Deo, & sacro-sancta Trinitate.* p. 6.
3. *De æterno Dei decreto.* p. 7.
4. *De Creatione.* p. 10.
5. *De Providentia.* p. 11.
6. *De hominis lapsu, de peccato ejusq; pœna.* p. 13.
7. *De Fœdere Dei cum homine.* p. 14.
8. *De Christo Mediatore.* p. 16.
9. *De libero arbitrio.* p. 19.
10. *De vocatione efficaci.* p. 21.
11. *De Justificatione.* p. 22.
12. *De*

12. De Adoptione. p. 24.
13. De Sanctificatione. p. 25.
14. De Fide salvifica. p. 26.
15. De Resipiscentia ad vitam. p. 27.
16. De bonis operibus. p. 28.
17. De perseverantia sanctorum. p. 31.
18. De certitudine gratiæ & salutis. p. 32.
19. De Lege Dei. p. 34.
20. De libertate Christiana, deque libertate Conscientiæ. p. 37.
21. De cultu religioso, & De sabbato. p. 39.
22. De Juramentis votisque licitis p. 42.
23. De Magistratu civili. p. 45.
24. De Conjugio & Divortio. p. 46.
25. De Ecclesia. p. 48.
26. De Communione Sanctorum. p. 50.
27. De Sacramentis. p. 51.

28. De

28. De Baptismo. p. 52.
29. De Cœna Domini. p. 54.
30. De censuris Ecclesiasticis. p. 57.
31. De Synodis & Concilijs. p. 58.
32. De statu hominum post mortem, deque Resurrectione mortuorum. p. 60.
33. De ultimo Judicio. p. 61.

Con-

De Baptismo. P. 52.
De cœna Domini. P.
De remissa Peccatorum. P. 57.
De Synodis & Concilijs. P. 58.
De variis hæresibus post Christum
& quæ Ecclesiæ eversæ.
P. 59.
De ultimo Judicio. P. 61.

Cor-

Confessio Fidei.

CAP. I.

De Scriptura Sacra-sancta.

1. QUanquam naturæ lumen, operaque Dei cùm Creationis tum Providentiæ, bonitatem ejus, Sapientiam, potentiamque eò usque manifestant, ut homines vel inde reddantur inexcusabiles *a*; eam tamen Dei, voluntatisque divinæ cognitionem, quæ porrò est ad salutem necessaria, nequeunt nobis ingenerare *b*. Quocirca Domino complacitum est variis eidem modis pleibusque Ecclesiæ suæ ipsum revelare, suamque hanc voluntatem patefacere *c*; sed & eandem omnem postea literis consignare, quò & veritati suæ tam conservandæ quam propagandæ melius consuleret; nec Ecclesia sua contra carnis corruptelam, contra malitiam mundi Satanæque, præsidio foret ac solatio destituta *d*. Unde factum est, ut, postquam pristini illi modi, quibus olim populo suo Deus voluntatem suam revelabat, jam defecerint, Scriptura Sacra sit maximè necessaria *e*.

Sect. II. Sacræ Scripturæ nomine, seu verbi Dei scripti continentur hodie omnes illi libri tam Veteris quam Novi Testamenti, nempe quorum inferiùs subjiciuntur nomina.

a Rom. 1. 14. f. Rom. 1. 19. 20. Psal. 19. 1. b 1. Rom. 10. 14. 17. c Heb. 1. 1. d 2 Cor. 2. 11. 1 Cor. 2. 13. 14. e Heb. 1. 1. f Psal. 74. 9. 1 Sam. 3. 1. Amos 8. 11. g 2 Pet. 1. 19.

A Veteris

Veteris Testamenti.

Genesis
Exodus
Leviticus
Numeri
Deuteronomium
Josua
Judices
Ruth
Samuelis I.
Samuelis II.
Regum I.
Regum II.
Chronicorum I.
Chronicorum II.
Ezra
Nehemias
Esther
Job
Psalmi
Proverbia
Ecclesiastes
Canticum Canticorum
Isaias
Jeremias
Lamentationes
Ezechiel
Daniel
Hosea
Joel
Amos
Obadias
Jonas
Micheas
Nahum
Habacuc
Zephanias
Haggeus
Zecharias
Malachias.

Novi autem.

Evangelium secun.
Matthæum
Marcum
Lucam
Johannem
Acta Apostolorum
Pauli Epistola ad
Romanos
Corinthios I.
Corinthios II.
Galatas
Ephesios
Philippenses
Colossenses
Thessalonicens. I.
Thessalonicens. II.
Timotheum I.
Timotheum II.
Titum
Philemonem
Epist. ad Hebræos.
Jacobi Epistola
Petri Epist. I.

Petri

Petri Epist. II. Johannis Ep. III.
Johannis Ep. I. Judæ Epistola
Johannis Ep. II. Apocalypsis.

Qui omnes divinâ inspiratione dati sunt in Fidei vitæque regulam *g*.

Sect. III. Libri Apocryphi vulgò dicti, quum non fuerint divinitus inspirati, Canonem Scripturæ nullatenus constituunt; proindeque nullam aliam authoritatem obtinere debent in Ecclesia Dei, nec aliter quàm alia humana scripta, sunt aut approbandi aut adhibendi *h*.

Sect. IV. Authoritas Scripturæ sacræ propter quam ei debetur fides & observantia, non ab ullius aut hominis aut Ecclesiæ pendet testimonio, sed à solo ejus authore Deo, qui est ipsa veritas: ideoque est à nobis recipienda, quoniam est verbum Dei *i*.

Sect. V. Testimonium Ecclesiæ etsi vere quidem potest ut de Scriptura sacra quam honorificè sentiamus *k*; materies insuper ejus cœlestis, doctrinæ vis & efficacia, styli Majestas, partium omnium consensus, totiusque scopus, (ut Deo nempe omnis gloria tribuatur) plena denique quam exhibet unicæ ad salutem viæ commonstratio, præter alias ejus virtutes incomparabiles, & perfectionem summam, argumenta sunt quibus abunde se verbum Dei & luculenter probat; nihilominùs tamen plena persuasio & certitudo de ejus tam infallibili veritate,

g Luc. 16. 29. 31. Esa. 8. 20. Apoc. 22. 18, 19. 2 Tim. 3. 16.

h Luc. 24. 27. 44. Rom. 3. 2. 2 Pet. 1. 21.

i 2 Pet. 1. 19. 21. 2 Tim. 3. 16. 1 Joh. 4. 1, 6. 1 Thes. 4. 13.

k 1 Tim. 3. 15.

quàm authoritate divina non aliunde nascitur quàm ab interna operatione Spiritus Sancti, per verbum & cum verbo ipso in cordibus nostris testificantis *l*.

l 1 Joh. 2. 20, 27. Joh. 16. 13, 14. 1 Cor. 2. 10. 11. 12. Isai. 59. 21.

Sect. VI. Consilium Dei universum de omnibus quæ ad suam ipsius gloriam, quæque ad hominum salutem, fidem, vitamque sunt necessaria, aut expresse in Scriptura continetur, aut consequentiâ bonâ & necessaria derivari potest à Scriptura; cui nihil deinceps addendum est seu novis à spiritu revelationibus, sive traditionibus hominum *m*. Internam nihilominus illuminationem Spiritus Dei ad salutarem eorum perceptionem, quæ in verbo Dei revelantur, agnoscimus esse necessariam *n*: quin etiam nonnullas esse circumstantias cultum Dei spectantes & Ecclesiæ regimen, iis cum humanis actionibus & societatibus communes, quæ naturali lumine ac prudentiâ Christiana secundùm generales verbi regulas (perpetuò quidem illas observandas) sunt regulandæ *o*.

m 2 Tim. 3. 15. 16. 17. Gal. 1. 8. 9. 2 Thess. 2. 2.

n Joh. 6. 45. 1 Cor. 2. 9. 10. 12.

o 1 Cor. 11. 13. 14. 26. 40.

Sect. VII. Quæ in Scriptura continentur non sunt omnia æquè aut in se perspicua, aut omnibus hominibus evidentia *p*: ea tamen omnia quæ ad salutem necessaria sunt cognitu, creditu, observatu, adeo perspicuè, alicubi saltem in Scriptura, proponuntur & explicantur, ut eorum non docti solùm, verùm indocti etiam ordinariorum debito usu me-

p 2 Pet. 3. 16.

orum, sufficientem assequi possint intelligentiam q.

q Psal. 119. 105. 130.

Sect. VIII. Testamentum Vetus Hebraâ linguâ (antiquo Dei populo nempe vernaculâ) Novum autem Græcâ, (quæ apud Gentes maximè omnium tunc temporis, quum scriberetur illud, obtinuerat) immediatè à Deo inspirata, ejusque curâ & Providentiâ singulari per omnia huc usque secula pura & intaminata custodita, ea propter sunt authentica r, adeo sanè ut ad illa ultimò in omnibus de religione controversiis Ecclesia debeat appellare *s*. Quoniam autem Originales istæ linguæ non sunt toti Dei populo intellectæ, (Quorum tamen & jus est ut scripturas habeant, & interest plurimum, quique eas in timore Dei legere jubentur & perscrutari *t*,) proinde sunt in vulgarem cujusque gentis, ad quam pervenerint linguam transferendæ *u*, ut omnes, verbo Dei opulenter in ipsis habitante, Deum grato acceptoque modo colant & per patientiam & consolationem Scripturarum spem habeant *x*.

r Matt. 5. 18.

s Matt. 22. 29. Act. 15. 15. Joh. 5. 39. 46

t Deut. 17. 18.

u Esa. 11. 9. Rom. 15. 4. 9. 1 Cor. 14. 6. 9. 28.

x Col. 3. 16.

Sect. IX. Infallibilis Scripturam interpretandi regula est Scriptura ipsa. Quoties igitur cunque oritur quæstio de vero plenoque Scripturæ cujusvis sensu, (unicus ille est non multiplex) ex aliis locis, qui apertiùs loquuntur, est indagandus & comprobandus *y*.

2 Pet. 1. 20. 21. Act. 28. 25. 15. 15.

Sect. X. Supremus Judex, à quo om-

nes de religione controversiæ sunt determinandæ, omnia Conciliorum decreta, opiniones Scriptorum Veterum, doctrinæ denique hominum, & privati quicunque Spiritus sunt examinandi, cujusque sententiâ tenemur acquiescere, nullus alius esse potest, præter Spiritum Sanctum in Scripturâ pronunciantem z.

z Mat. 22. 29. 1 Joh. 4. 1. 2. 20. 2 Pet. 1. 20. 21.

CAP. II.

De Deo & Sacro-sancta Trinitate.

§. 1. UNus est unicusque *a*, vivens ille & verus Deus *b*: qui idem est essentiâ & perfectione infinitus *c*, Spiritus purissimis *d*, invisibilis *e*, sine corpore, sinè partibus *f*, sinè passionibus *g*, immutabilis *h*, immensus *i*, æternus *k*, incomprehensibilis *l*, omnipotens *m*, summè sapiens *n*, summè sanctus *o*, liberrimus *p*, maximè absolutus *q*; operans omnia secundum consilium immutabilis suæ ac justissimæ voluntatis *r*, ad suam ipsius gloriam *s*; idemque summâ benignitate *t*, gratiâ, misericordia, & longanimitate, bonitate abundans & veritate; condonans iniquitatem, transgressionem & peccatum *u*; studiosè quærentium ipsum remunerator *x*, sed & in judiciis suis justissimus idem ac tremendus maximè *x*; peccatum omne perosus *y*, & qui tantem nullo unquam absolvet modo *z*.

a Deut. 6. 4. 1 Cor. 8. 4. 6. b 1 Thes. 1. 9. Jer. 10. 10. c Joh. 4. 24. Jac. 1. 17. d Deut. 4. 15. 16. e Joh. 4. 24. 1 Tim. 1. 17. f Deut. 4. 12. 15. Esa. 40. 18. 24. 25. g Jac. 1. 17. h Mal. 3. 6. i 1 Reg. 8. 27. Jer. 23. 23. 24. k Psal. 90. 2. 1 Tim. 1. 17. l Psal. 145. 3. m Gen. 17. 1. n Rom. 16. 27. o Isa. 6. 3. p Psal. 115. 3. q Exod. 3. 14. r Eph. 1. 11. s Prov. 16. 4. Rom. 11. 36. t Exod. 34. 6. u Psal. 32. 1. 2. x Nahum. 1. 2. 3. y Psal. 5. 5. z Nah. 1. 2. 3. Exod. 34. 7. a Joh. 5. 26. b Act. 17. 28. c Psal. 104. 31. 1 Tim. 6. 15.

§. 2. Omnem vitam *a*, omnem gloriam *b*, bonitatem *c*, beatudinemque *d*, omnem in seipso habet & à seipso Deus;

qui solus in se sibique est ad omnia sufficiens; creaturarum, quas ipse condidit, nullius egens *e*, nec gloriam ab eis derivans ullam *f*, verùm in iis, per eas, iis ipsis, ac super eas propriam ipsius gloriam tantummodò manifestans. Is omnis entitatis fons est unicus, à quo, per quem, & ad quem omnia *g*; summúmque in ea dominium habet, ac per illa, pro illis, in illa pro suo arbitrio quidlibet agendi potestatem *h*. In conspectu ejus aperta sunt omnia ac manifesta *i*; scientia ejus infinita est, infallibilis, atque à creatura independens *k*, adeo ut illi contingens incertumve nihil sit *l*, in omnibus ejus consiliis, operibus &. mandatis est sanctissimus *m*. Quicquid cultûs, quicquid officii, quicquid obsequii ab Angelis illi, ab hominibus, aut à quavis alia creatura exigere placet, id illi omne jure optimo debetur *n*.

Sect. 3. In Deitatis unitate personæ tres sunt unius ejusdemque essentiæ, potentiæ, ac æternitatis; Deus Pater, Deus Filius, ac Deus Spiritus Sanctus *o*. Pater quidem à nullo est, nec genitus nempe nec procedens: Filius autem à Patre est æternè genitus *p*. Spiritus autem Sanctus æternè procedens à Patre Filioque *q*.

CAP. III.

De æterno Dei Decreto.

DEus, è sapientissimo sanctissimoque consilio voluntatis su-

a Eph.1.11. Rom.11.33. Heb.6.17. Rom.9.15,18. b Jac.1.13,17. 1 Joh.1.5. c Act.2.23. Matt.17.12. Act.4.27,28. Joh.10.18. Prov.16.33.

a, liberè ac immutabiliter, quicquid unquam evenit ab omni æterno ordinavit *a*; ità tamen, ut indè nec author peccati evadat Deus *b*, nec voluntati creaturarum fit vis illata, neque libertas aut contingentia causarum secundarum ablata sit, verùm potiùs stabilita *c*.

d Act.15.18. 1 Sam.23.11, 12. Matt.11.21,23.

Sect. 2. Quamvis omnia cognoscat Deus, quæ suppositis quibusvis conditionibus sunt eventu possibilia *d*: non tamen ideò quicquam decrevit quoniam illud prævideràt aut futurum, aut positis talibus conditionibus eventurum *e*.

e 2 Tim.4.11, 13,16,18.

f 1 Tim.5.21. Matt.25.41.

Sect. 3. Deus quò gloriam suam manifestaret, nonnullos hominum ac Angelorum *f*, decreto suo ad æternam vitam prædestinavit, alios autem ad mortem æternam præordinavit *g*.

g Rom.9. 22,23. Jud.4. 5,6. Prov.16.4.

Sect. 4. Prædestinati illi & præordinati homines Angelique, particulariter sunt ac immutabiliter designati, certusque illorum est ac definitus numerus, adeo ut nec augeri possit nec imminui *h*.

h 2 Tim.2.19. Joh.13.18.

Sect. 5. Qui ex humano genere sunt ad vitam prædestinati, illos Deus ante jacta mundi fundamenta, secundùm æternum suum ac immutabile propositum, secretumque voluntatis suæ consilium & beneplacitum elegit in Christo ad æternam gloriam *i*, idque ex amore suo & gratia meræ gratuita; nec fide, nec bonis operibus, nec in his illâve perseverentiâ, aut ullâ aliâ re in creatura, præ

i Eph.1.4, 9. 11. Rom.8.30. 2 Tim.1.9. 1 Thess.5.9.

vi

visis, ipsum tanquam causis aut conditionibus ad id moventibus, quòd totum nempe in laudem, cederet gloriosæ suæ gratiæ *l*. k *Rom.* 9. 11. 17. 16. l *Eph.* 1. 4. 9. 1 *Eph.* 1. 6. 12.

Sect. 6. Quemadmodum autem Deus electos ad gloriam destinavit, sic omnia etiam quibus illam consequuntur media præordinavit, voluntatis suæ proposito æterno simul & liberrimo *m*. Qua propter electi, postquam lapsi essent in *Adamo*, à Christo sunt redempti *n*; per Spiritum ejus opportuno tempore operantem, ad fidem in Christum vocantur efficaciter; justificantur, sanctificantur *o*, & potentiâ ipsius per fidem custodiuntur ad salutem *p*, nec alii quivis a Christo redimuntur, vocantur efficaciter, justificantur, adoptantur, sanctificantur & salvantur, præter electos solos *q*. m *1 Pet.* 1. 2. *Eph.* 1. 4 5. *Eph.* 2. 10. n *1 Thes.* 2. 13. o *1 Thes.* 1. 4. 9. 10. *Tit.* 2. 14. p *Rom.* 8. 30. *Eph.* 1. 5. 2 *Thes.* 2. 13. q *Joh.* 17. 9. *Rom.* 8. 28. *ad Rom.* 9. *Joh.* 6. 64. 65. *Jer.* 10. 23. *Joh.* 8. 47. 1 *Joh.* 2. 19. 1.

Sect. 7. Reliquos hujusmodi generis Deo placuit secundum consilium voluntatis suæ inscrutabile (quo misericordiam pro libitu exhibet abstinetve) in gloriam supremæ suæ in creaturas potestatis, præterire; eósque ordinare ad ignominiam & iram pro peccatis suis ad laudem justitiæ suæ gloriosæ *r*. r *Matt.* 11. 25. 26. *Rom.* 9. 17. 18. 21. 22. *1 Thes.* 5. 9. 10. 20. *Jud.* v. 4. *1 Pet.* 2. 8.

Sect. 8. Doctrina de sublimi hoc prædestinationis mysterio non sine summa cura & prudentia tractari debet *s*, quòd plurimum homines, dum voluntati Dei in verbo ejus revelatæ advertunt animos eique debitam exhibeant obedientiam, de efficaci sua vocatione certiores facti, ad s *Rom.* 9. 20. *Rom.* 11. 33. *Deut.* 29. 29.

ad æternæ suæ electionis assurgere possint certitudinem *r*. Ità demum suppeditabit hæc doctrina laudandi, reverendi, admirandique Deum argumentum *s*, quinetiam humilitatis, diligentiæ, & consolationis copiosè omnibus sincerè obedientibus evangelio*.

CAP. IV.

De Creatione.

§. 1. DEo, Patri, Filio & Spiritu sancto, complacitum est *a*, quò æternæ suæ cum potentiæ tum sapientiæ bonitatisque gloriam manifestaret *b*, mundum hunc, & quæ in eo continentur, tam visibilia quàm invisibilia, in principio intra sex dierum spatium creare, seu ex nihilo condere, atque omnia quidem bona valdè *c*.

Sect. 2. Postquam omnes alias creaturas condidisset Deus, creavit hominem marem & fœminam *d*, animabus inditis rationalibus ac immortalibus *e*; imbutos cognitione, justitiâ, veràque sanctitate, ad suam ipsius imaginem *f*; habentes in cordibus suis inscriptam Divinam legem *g*, simul & eandem implendi vires *h*, non tamen sine quadam violandi possibilitate, libertati siquidem permissi erant voluntatis suæ haud immutabilis *i*. Præter autem hanc in cordibus eorum inscriptam legem, de non comedendo ex arbore scientiæ boni malique mandatum insuper acceperunt; quod certè quamdiu

r Eph. 1. 6. Rom. 11. 33.
s Rom. 11. 6. 20.
2 Pet. 1. 10. Rom. 3. 23. Luc. 10. 20.
a Heb. 1. 2. Joh. 1. 2. 3. Gen. 1. 2. Job 26. 13. Psal. 33. 6. Rom. 1. 20.
b Rom. 11. 36. Jer. 10. 12. Psal. 104. 24. Isa. 26. 12.
c Gen. 1. cap. Heb. 11. 3. Psal. 148. Act. 17. 24.
d Gen. 1. 27.
e Gen. 2. 7. Matth. 10. 28. Eccles. 12. 7. & Luc. 23. 43.
f Matth. 10. 28.
g Gen. 1. 26. Col. 3. 10. Eph. 4. 24.
h Rom. 2. 14. 15.
i Eccles. 7. 29.
k Gen. 3. 6. Eccles. 7. 29.

diu observabant, communione Dei beati erant *k*, dominiumque habebant in creaturas *l*.

CAP. V.

De Providentia.

§. 1. MAgnus ille rerum omnium creator Deus, sapientissimâ suâ & sanctissimâ simul providentiâ *a* creaturas, actiones, rèsque *b*, à maximis usque ad minimas *c*, universas sustentat *d*, dirigit ordinat, gubernatque secundùm infallibilem suam præscientiam *e*, & voluntatis suæ consilium liberum, ac immutabile *f*, ad laudem gloriæ sapientiæ suæ, potentiæ, justitiæ, bonitatis, ac misericordiæ *g*.

Sect. 2. Quamvis respectu præscientiæ ac decreti Dei (causæ primæ) omnia immutabiliter atque infallibiliter eveniant *h*, per eandem tamen ille providentiam eadem ordinat evenire necessariò, liberè, aut contingenter, pro naturâ causarum secundarum *i*.

Sect. 3. Deus in providentiâ suâ ordinaria mediis utitur *k*, iis tamen non astringitur, quò minùs absque eis *l*, supra *m*, aut etiam contra ea pro arbitrio suo operetur *n*.

Sect. 4. Omnipotentem Dei potentiam, sapientiam inscrutabilem, bonitatemque infinitam providentiæ ejus eò usque manifestat, ut vel ad primum lapsum, omniaque reliqua peccata, seu hominum

minum sint sive angelorum, se extendat o, neque id quidem permissione modò p, verùm cui conjuncta est sapientissima potentissimaque eorum limitatio q, ac aliusmodi ad sanctos sibi propositos fines dispensatione multiplici ordinatio & gubernatio r; ità tamen ut omnis eorum vitiositas à sola proveniat creatura, à Deo nequaquam, qui sanctissimus quatenus sit justissimusque neque est, nec esse quidem potest peccati autor aut approbator s.

Sect. 5. Sapientissimus, justissimus & gratiosissimus idem Deus, sæpenumero filios suos tentationibus multifariis, eorumque cordium corruptioni ad tempus permittit; quò ob admissa priùs peccata castiget eos, vel corruptionis sis detegat vim occultam, cordiumque suorum fraudulentiam ut humilientur t; quòque eos excitet ad strictam magis & constantem à seipso pro ferendis suppetiis dependentiam; Quò denique adversus omnes occasiones peccati de futuro reddat cautiores, sed ob alios etiam varios fines, sibi sanctosque sibi propositos u.

Sect. 6. Quod sceleratos illos spectat impiosque homines, quos Deus, ut justus judex? ob peccata præcedentia excæcat indurat que *, eis ille non solùm gratiam suam non impertit, quâ [illegible] cum illuminari intellectus, tum [illegible] corda potuissent x; sed interdum [illegible]

tra-

o Rom. 11. 32. Gal. 3. 22.
p 2 Sam. 24. 1. 1 Chron. 21. 1. Psal. 81. 13. 1 Chron. 10. 4. 13. 14. 2 Sam. 16. 10. Act. 2. 23.
q Act. 4. 27. 28. r Act. 14. 16. Psal. 76. 11. s Rom. 9. 19. 18. Gen. 50. 20. t Psal. 89. 33. 34. 1 Pet. 1. 6. 7. 2 Cor. 12. 7. 1 Joh. 2. 16. Psal. 59. 13.

u Prov. 9. 12. 21. 26. 27. 2 Sam. 24. 1.

x 1 Chron. 21. 7. & 9. Psal. 37. per tot. Psal. 77. 1. 44. 22. Matth. 26. 56. & notata. 1 Joh. 2. 11. 15. Psal. 7. * Rom. 1. 24. 26. 28. Rom. 11. 7. 8.

y 2 Pet. 19. 4.

trahit eis quibus imparti erant dona *g*, & ipsos exponit illiusmodi objectis, unde corruptio eorum arripit sibi peccandi occasiones *h*, similique tradit eos suis ipsorum concupiscentiis, & tentationibus mundi, & potestati Satanæ *i*, ex quo fit ut seipsos ipsi indurent & quidem sub iisdem mediis quibus utitur Deus ad alios emolliendos *k*.

Sect. 7. Sicut ad omnes creaturas universali modo se extendit, ita modo plane peculiari Ecclesiæ suæ curam gerit, ac in ejus bonum disponit universa *l*.

CAP. VI.

De hominis lapsu, de peccato ejusque pœna.

§. 1. PRimi parentes, Satanæ subtilitate ac tentatione seducti, fructus vetiti esu peccaverunt *a*. Hoc eorum peccatum secundùm sapiens suum sanctumque consilium Deo placuit permittere, non sine proposito illud ad suam ipsius gloriam ordinandi *b*.

Sect. 2. Hoc illi peccato, justitiâ suâ originali & communione cum Deo exciderunt *c*, itaque facti sunt in peccato mortui *d*, atque in omnibus facultatibus ac partibus animæ corporisque penitùs contaminati *e*.

Sect. 3. Quumque illi fuerint radix totius humani generis, hujusce peccati reatus fuit imputatus *f*, eademque in peccato mors ac natura corrupta propagata, omnibus illorum posteris, quotquot ab

iis ordinaria quadam generatione [illegible] creantur *g*.

Sect. 4. Ab hac originali labe [illegible] ad omne bonum [illegible] prorsus ac impotentes, eique plane [illegible] positi *h*, ad malum autem omne [illegible] ves pene tius *i*) proveniunt omnia pec[illegible] ta actualia *k*.

Sect. 5. Hæc naturæ corruptio dum[illegible] te hac vitâ manet etiam in regenitis [illegible] & quamvis per Christum & condo[illegible] fit & mortificata: nihilominus tam p[illegible] quam eius motus universi verè sunt [illegible] propriè peccata *m*.

Sect. 6. Peccatum omne cum origi[illegible] le tum actuale, quum justæ Dei lo[illegible] transgressio sit, eique contraria *n*, pecc[illegible] tori suâpte naturâ reatum infert *o*, [illegible] ad iram Dei *p*, ac maledictionem legis [illegible] subeundam obligatur, adeòque reddit[illegible] obnoxius morti *q*, simul & miseriis om[illegible] nibus spiritualibus *s*, temporalibus *t*, [illegible] æternis *u*.

CAP. VII.

De fœdere Dei cum homine.

§ 1. TAnta est inter Deum & creatura[illegible] distantia, ut licet creaturæ r[illegible] tionales obedientiam illi ut creatori [illegible] debeant, nullam tamen fruitionem [illegible] tanquam suæ beatitudinis ac præmii [illegible] here unquam potuissent, ni volunta[illegible] fuisset aliqua ex parte Dei condescen[illegible] quam ipsi exprimere placuit ictu fœ[illegible]

re *a*.

g Psal. 5. 4. Gen. 5. 3. Job. 14. 4. Job. 15. 14. Psam. 51. 5. *h* Rom. 8. 7. Rom. 7. 18. Col. 1. 21. *i* Gen. 6. 5. Gen. 8. 21. Rom. 3. 10. *k* Jac. 1. 14. 15. Eph. 2. 2. 3. Mat. 15. 19. *l* 1 Joh. 1. 8. 10. Rom. 7. 14. 17. 18. 23. Jud. 3. 12. Prov. 20. 9. Eccles. 7. 20. *m* Rom. 7. 5. 7. 8. 25. Gal. 5. 17.

n 1 Joh. 3. 4. *o* Rom. 2. 15. Rom. 5. 19. *p* Eph. 2. 3. *q* Gal. 3. 10. *r* Rom. 6. 23. *s* Eph. 4. 18. *t* Rom. 8. 20. Lam. 3. 39. *u* Mat. 25. 41. 2 Thes. 1. 9.

a Isai. 40. 13. 14. 15. 16. 17. Joh. 9. 31. 33. 1 Sam. 2. 25. Psal. 113. 5. 6. Psal. 100. 3. Job 22. 2. 3. Job 35. 7. 8. Luc. 17. 10. Act. 17. 24. 25.

Sect. 2. Primum foedus cum hominibus initum erat foedus operum *b*, quo vita Adamo proposita erat, ejusque in posteros *c*, sub conditione obedientiae perfectae ac personalis *d*.

Sect. 3. Quum autem homo lapsu suo omnem sibi praestruxisset ad vitam aditum per illud foedus, complacuit Domino secundum mare *e*, quod vulgo dicitur *Foedus Gratiae*; in quo peccatoribus offert gratuito vitam ac salutem per Jesum Christum, fidem in illum ab iis requirens ut salventur *f*, promittensque omnibus qui ad vitam ordinantur se Spiritum suum sanctum daturum qui in illis efficaciter credendi eam voluntatem tum efficiat *g*.

Sect. 4. Hoc foedus gratiae in Scriptura saepe nomine *Testamenti* indigitatur, respectu nimirum mortis Testatoris Jesu Christi, aeternaeque illius hereditatis, quam is una cum omnibus eam spectantibus inibi legabat *h*.

Sect. 5. Hoc foedus sub lege atque sub Evangelio administratum est modo alio atque alio *i*. Sub lege quidem per promissiones prophetas ac sacrificia, per circumcisionem, agnum paschalem, aliosque ritus ac instituta populo Judaico tradita, quae omnia venturum Christum praesignificabant *k*; eramus, per dispensationem illorum temporum sufficientia, ac per operationem Spiritus efficacia ad electos in

b Gal. 3. 12.
c Rom. 10. 5. Rom. 5. 12. 1 Cor. 15. 22.
d Gen. 2. 17. Gal. 3. 10.
e Gal. 3. 17. Rom. 5. 1. Rom. 3. 20, 21. Gen. 2. 19. Isa. 42. 6.
f Matt. 16. 15, 16. Joh. 3. 16. Rom. 10. 6. 8. Gal. 3. 22.
g Ezech. 36. 26, 27. Isa. 6. 44. 65.
h Heb. 9. 15, 16, 17. Heb. 7. 22. Luc. 22. 20. 1 Cor. 11. 25. 2 Cor. 3. 6. 7. 8. 9.
i Gal. 3. 8. 10. 22. Rom. 4. 17. Col. 2. 11. Gal. 3. 7.

struendum ac ædificandum in fide in promissum Messiam *k*, per quem plenum peccatorum remissionem & salutem æternam sunt consecuti, dicturque *Vetus Testamentum* m.

Sect. 6. Sub Evangelio autem, exhibito jam Christo, substantia *n*, scilicet antitypo, præscriptæ rationes in quibus hoc fœdus dispensatur, sunt prædicatio verbi, & administratio sacramentorum baptismi nempe ac cœnæ Dominicæ, in quibus quidem utut numero pluribus, iisque simplicius ac minore cum externa gloria administratis, cum majore tamen plenitudine, evidentia, & efficacia spirituali *o*, populis cunctis tam Judæis quam Gentibus *p* exhibetur; Dicturque *Novum Testamentum* *q*. Non sunt ergo duo fœdera gratiæ, re atque substantia discrepantia: sed unum idemque est non uno modo dispensatum *r*.

CAP. VIII.

De Christo Mediatore.

§. 1. Complacitum est Deo Filium suum unigenitum Dominum nostrum in æterno suo proposito eligere & ordinare ut Mediator esset inter Deum & hominem *a*, Propheta *b*, Sacerdos & Rex *d*, caput idem & salvator Ecclesiæ suæ *e*, rerum omnium hæres *f*, mundique Judex *g*: cui ab æterno populum dedit futurum illi in semen *h*, ac per

k Gen. 49. 10. 2. 3. 4. Heb. 11. 13. Joh. 8. 56.

m Gal. 3. 7. 8. 6. 14.

n Col. 2. 17.

o Mat. 28. 19. 20.

p Act. 2. 23. 24. 25.

q Heb. 12. 22. ad 28. Jer. 31. 33. 34.

r Mat. 28. 19. Joh. 3. 15. 16. 17. 18. 19.

s Luc. 22. 20. 1 Cor. 11. 25. Rom. 3. 20. 21. 22. 10. Pf. 32. 1. cum Ro. 4. 7. 6. 16. 17. 23. 24. Hebr. 13. 8. Act. 15. 11.

a Isa. 42. 1. Pf. 2. 7. 8. 10. Joh. 3. 16. 1 Tim. 2. 5.

b Act. 3. 22. *c* Heb. 5. 5. 6. Pf. 2. 6. Luc. 4. 21. *d* Eph. 5. 23. Phil. 2. 9. 11. *e* Act. 17. 31. *f* Joh. 17. 6. Pf. 22. 30.

lum statu tempore redimendum, vocandum, justificandum, sanctificandum ac glorificandum *k*.

Sect. 2. Filius Dei persona secunda in Trinitate, verus idemq; æternusq; Deus, substantiæ cum Patre unius ejusdemque, atque coæqualis, cum advenerat temporis plenitudo, assumsit naturam humanam *l*, una cum omnibus ejus propriis attributis essentialibus, communibusque infirmitatibus, immunem tamen à peccato *l*, conceptus scilicet in utero ejusdem substantia *Mariæ* Virginis *m*, virtute Spiritus Sancti. Adeo sanè ut naturæ duæ, integræ, perfectæ, distinctæque Deitas ac humanitas in unâ eâdemq; personâ, indissolubili nexu conjunctæ fuerint, sine conversione, compositione, aut confusione *n*. Quæ quidem persona verè Deus est ac verè homo, unus tamen Christus, unicus inter Deum & hominem Mediator *o*.

Sect. 3. Dominus Iesus in humanam suam naturam divinæ hactenus modum conjunctus sanctificatus est, ac Spiritu sancto supra mensuram unctus *p*, in se habens omnes sapientiæ notitiæque thesauros *q*, in quo Patri visum est ut omnis plenitudo inhabitaret *r*, atque eo eisdem fine ut sanctus, innocuus, [illegible] plenusque gratiæ ac veritatis [illegible] Mediatoris Vadisque munus [illegible] esset instructus *s*. Quod ille [illegible]

k Joh. 16. 8. 1 Tim. 2. 6. Ifa. 53. 4. 6. 1 Cor. 1. 30.

l Joh. 1. 14. 1 Joh. 5. 20. Phil. 2. 6. Gal. 4. 4. 1 Tim. 3. 16. Heb. 2. 14. 15. 17. m Luc. 1. 27. 31. 35. Gal. 4. 4.

n Luc. 1. 35. Col. 2. 9. Rom. 9. 5. o Psal. 45. 8. 1 Tim. 2. 5. p Rom. 1. 4. 1 Tim. 3. 16.

q Psal. 45. 8. Col. 2. 3. 9. r Col. 1. 19.

non arripuit sibi, verùm à Patre erat ad id vocatus *m*, omnem ei potestatem ac judicium manus dedit, una cum manifestatione [illegible]

Sect. 3. Hanc munus promptissimâ voluntate in se suscepit Dominus Iesus *n*, quod ut expleret factus est sub lege *o*, eam perfectè implevit *p*, immediatè in anima *q* sua gravissimos subiit cruciatus, in corpore *b* verò perpessiones quàm maximè dolorificas; crucifixus est, ac mortuus *c*, sepultus est, manstitque sub mortis potestate; nec tamen illam vidit corruptionem *d*. Tertio die surrexit à mortuis *e* cum eodem in quo passus fuerat corpore *f*, cum quo etiam ascendit in cœlum, ibique sedens ad dextram Patris *g* intercedit *h*, rediturus indè in consummatione mundi, ad homines angelosque judicandum *i*.

Sect. 4. Dominus Iesus obedientiâ sua perfectâ, suique ipsius sacrificio, quod per æternum Spiritum Deo semel obtulit, justitiæ Patris plenè satisfecit *k*, ac omnibus ei à Patre datis non modo reconciliationem: verùm etiam æternam hæreditatem in regno cœlorum acquisivit *l*.

Sect. 6. Quamvis redemptionis opus non nisi post incarnationem ejus, à Christo quidem actu effectum fuerit, vis tamen ejus, efficacia, & beneficia per omnia illa inde à mundi primordiis clap-

non

cula electis sunt communicata, in quo promissiones illas, typos & sacrificia, quibus revelatum erat & significatum hoc esse semen illud mulieris, quod contriturum erat serpentis caput, agnumque illum mactatum ab initio mundi: ut qui heri ac hodie idem est & in sempiternum *m*.

Sect. 7. Christus in opere Mediatorio agit secundum utramq; naturam, id agens per utramvis, quod eidem proprium est *n*, nonnunquam tamen ut propter personæ unitatem quod uni naturæ proprium est, personæ ab altera natura denominatæ in Scriptua tribuatur *o*.

Sect. 8. Pro quibus Christus redemptionem acquisivit, in omnibus certo quidem ac efficaciter eam applicat impertitque *p*, pro eis intercedens *q*, eisq; in verbo & per verbum revelans mysterium salutis *r*, per Spiritum suum eis ut credere velint ac obedire persuadens efficaciter *s*, eorumque gubernans corda verbo suo Spirituque; sed & vi sua omnipotenti, ac sapientia debellans omnes eorum hostes, iis autem modis mediisq; quæ admirabili & inscrutabili ejus dispensationi sunt maximè consentanea *t*.

CAP. IX.

De libero arbitrio.

§. 1. Etsi humanæ voluntati naturalem Deus indidit libertatem, ut

ut nec cogatur unquam, neque absoluta ulla naturæ necessitate ad bonum aut malum determinetur a.

Sect. 2. Homo in statu innocentiæ libertatem habuit ac potentiam, quod bonum erat Deoque gratum volendi agendique *b*, mutabiliter tamen, ità ut illi potuerit excidere *c*.

Sect. 3. Homo per lapsum suum in statum peccati, potentiam omnem quam habuerat voluntas ejus ad bonum aliquod spirituale, & saluti contiguum amisit penitus *d*: adeo sanè ut naturalis homo, utpote ab ejusmodi bono abhorrens prorsus *e*, ac in peccato mortuus *f*, non possit unquam suis ipsius viribus convertere semet, sed nè quidem ad conversionem se vel præparare *g*.

Sect. 4. Quandocunque Deus convertit ac in statum gratiæ transfert peccatorem, eundem eximit naturali sua sub peccato servitute *h*, solaque gratia sua potentem reddit ad spirituale bonum volendum præstandumque *i*. Ita tamen ut propter manentem adhuc in eo corruptionem, bonum nec perfectè velit, neque id tantummodo, verum etiam quandoque malum *k*.

Sect. 5. Voluntas humana perfectè ac immutabiliter libera ad bonum solum redditur non nisi in statu gloriæ *l*.

a Matt. 17. 12
Joh. 1. 14
Deut. 30. 19

b Eccl. 4. 29
Gen. 1. 26
c Gen. 2. 16, 17
Gen. 3. 6

d Rom. 5. 6
Rom. 8. 7
Joh. 15. 5

e Rom. 3. 10
f Eph. 2. 1, 5
Col. 2. 13

g Joh. 6. 44
65
Eph. 2. 2, 3, 4, 5
1 Cor. 2. 14
Tit. 3. 3, 4, 5
Joh. 8. 34, 36
Joh. 8. 34, 36

i Phil. 2. 13
Rom. 6. 8, 22

k Gal. 5. 17
Rom. 7. 15, 18, 19, 21, 23
l Eph. 4. 13
Heb. 12. 23
1 Joh. 3. 2
Jude v. 24

CAP. X.

De vocatione efficaci.

DEus quos ad vitam prædestinavit, omnes, eosque solos signatim per verbum suum & spiritum a) constituto suo acceptoque tempore vocat efficaciter b), è statu illo peccati & mortis, in quo sunt natura conclusi, ad gratiam ac salutem per Iesum Christum; illuminando eorum mentes spiritualiter & salutariter, ut quæ Dei sunt intelligant c), tollendo eorum ex lapideum, donandoque eis cor carneum d), voluntates eorum renovando, atque potentia sua omnipotente ad bonum determinando e), & ad Iesum Christum trahendo efficaciter f), & ita tamen ut illi nihilominus liberrime veniunt, volentes tempe facti per illius gratiam g).

Sect. 2. Efficax hæc vocatio est à sola Dei gratia, gratuita illa & spontanea: nulla enim re in homine præviden, qua ipse ad hanc gratiam condigne posset, donec per Spiritum sanctum vivificatus & renovatus h), potis inde factus sit vocationi huic respondere, gratiamque in ea oblatam & exhibitam amplectari i).

Sect. 3. Nec infantes infantium fidelium morientes regenerantur salvantur per Christo per Spiritum k), qui quando & ubi, & quo sibi placuerit modo operatur l) sicut & reliqui electi omnes, qui

quos

quot externæ vocationis ger minister-
um verbi fuit fuca paces?

Sect. 4. Alii autem, qui non electi fun-
ative vocati (talem siquidem vocati-
comprehensique nonnulla operationes Spi-
ritus experiri, nunquam tamen vere
ad Christum accedunt, proindeque nec
salvari possunt. Multi quidem mino-
poterunt illius quotquot adhuc opem Chri-
stianam non profitentur. Summatim, li-
cet operum suorum naturæ lumen, aliisque quam profite-
tur religionis legem componendis) ex-
tra hanc unicam viam salutem unquam
obtinere. Atque hunc quidem con-
rium statuerat defendere, pernicio-
admodum est ac detestandum.

CAP. XI.

De Justificatione.

§. 1. QUos Deus vocat efficaciter, eos-
dem etiam gratis justificat, e-
non quidem justitiam in ipsorum
eorum peccata condonando, eo
pro illis reputando atque accipiendo
neque id certe propter quicquam aut
illis productum, aut ab iis præstitum,
rum Christi solius ergo, eisque ad justi-
justi non fidem ipsam, non credendi
dium, aut aliam quamcunque obedien-
am evangelicam, verum obedientiam
satisfactionem Christi, imputando, eo
nempe recipientibus, eosque ea justi-

Sect. 5. Perseverare Deus eorum precondonare, quos semel justificaverit, & etiamsi excidere statu justificationis nunquam possint, posse tamen potest. Ita Dei gratiam quidem illigi per peccata sua fieri experiunt, non tamen penitus vultus prius sibi habuerant restituunt, quod semet ipsos humiliaverint, peccata sua agnoverint, implorarint veniam, fidem, spem & pœnitentiam suam renovarint *q*.

Sect. 6. Justificatio fidelium sub Vetere ac Novo Testamento quoad illius omnia est una eademque.

CAP. XII.

De Adoptione.

§. 1. DEus justificatos omnes dignatur in filio suo unigenito Christo, & propter eundem participes facere gratiæ Adoptionis *a*, per quam in numerum filiorum Dei assumuntur, illisque immunitatibus ac privilegiis potiuntur *b*, impositum sibi habent nomen Dei, Spiritum adoptionis accipiunt, aditum habent ad thronum gratiæ cum confidentia *c*, potestatem consequuntur clamandi, Abba Pater *d*, commiseratione, tutelam *h*, & providentiam fortiuntur *i*; quin & castigationem paternam experiuntur *k*, nunquam tamen abdicantur *l*, verum in diem redemptionis consignati *m*, promissi

a Eph. 1. 5.
b Rom. 8. 15. 17. Joh. 1. 12. 1 Joh. 3. 1. 2. c Eph. 3. 12. d Rom. 8. 15. Gal. 4. 6. e Prov. 14. 26. f Mat. 6. 32. 1 Pet. 5. 7. g Heb. 12. 6. h Lam. 3. 31. i Eph. 1. 20.

obtinent hæreditario jure, ut qui hæredes sunt æternæ salutis b.

b Rom. 8. 32. c Petr. 3. 9. Heb. 1. 2.

CAP. XIII.

De Sanctificatione.

§. 1. Quotquot efficaciter vocantur, ac regenerantur, cor novum habentes novumq; spiritum in se creatum, sunt virtute mortis & resurrectionis Christi a, per verbum ejus spiritumque in eis inhabitantem b ulterius sanctificati, realiter quidem ac personaliter: totius corporis peccati dominium in eos destruitur c, ejusque variæ libidines debilitantur indies magis magisque ac mortificantur d; illi interim magis magisq; in omni gratia salutari vivificantur, & corroborantur indies e, ad praxim veræ sanctimoniæ, quâ quidem destitutus nemo unquam videbit Dominum f.

a 1 Cor. 6. 11. Act. 20. 32. Phil. 3. 10. Rom. 6. 5, 6. b Joh. 17. 17. Eph. 5. 26. c Rom. 6. 14. d Gal. 5. 24. Rom. 8. 13. e Col. 1. 11. Eph. 3. 16. 17, 18, 19. f 2 Cor. 7. 1. Heb. 12. 14.

Sect. 2. Universalis est hæc & per totum hominem diffusa sanctificatio; verum in hac vita est imperfecta, nonnullis corruptionis reliquiis adhuc in omni parte remanentibus g, unde bellum exoritur perpetuum & implacabile, hinc carne adversus spiritum, illinc spiritu adversus carnem concupiscente h.

g 1 Thess. 5. 23. h Joh. 1. 10. Rom. 7. 18. 21. Phil. 3. 12. Gal. 5. 17. 1 Pet. 2. 11.

Sect. 3. In quo quidem bello, licet corruptio residua possint aliquamdiu prævalere plurimum i, pars tamen regeniti, sanctificante Christi spiritu perpetuas ferente suppetias, evadit victrix k; adeoque

i Rom. 7. 23. k 1 Joh. 5. 4. Eph. 4. 15, 16.

a Psal. 1. 18
2 Cor. 3. 18
1 Cor. 7. 2

adeoque sancti in gratia crescunt *m*, sanctitatem in timore Domini perficientes.

CAP. XIV.

De Fide salvifica.

§. 1. GRatia Fidei, quâ electi credere valent ad animarum suarum salutem *a*, Spiritus Christi opus in eorum cordibus operantis *b*, effectumque plerumque verbi Dei ministerio *c*, quo eodem etiam, ut & administratione Sacramentorum atque oratione robur ei accedit ac incrementum *d*.

a Heb. 10 39
b 2 Cor. 4. 13
Eph. 1. 17. 18. 19
Eph. 2. 8
c Rom. 10. 14. 17
d 1 Pet. 2. 2
Act. 20. 32
Rom. 4. 11
Luc. 17. 5
Rom. 1. 16. 17
e Joh. 4. 42
1 Thes. 2. 13
Joh. 5. 10
1 Act. 24. 14
f Rom. 16. 26

Sect. 2. Hac Fide credit Christiana verum esse quicquid in verbo revelatum propter authoritatem ipsius ubique loquentis Dei *e*: & variè quidem in illum agit tum obsequendo mandatis *f*, tum a minas contremiscens *g*: tum etiam promissa Dei, seu præsentem hanc vitam seu futuram spectent, amplexando *h*, pro varia nempe ratione illarum rerum, quæ in singulis verbi partibus continentur. Verum fidei salvificæ actus illi sunt præcipui, Christi acceptatio & receptio, eumque solum recumbentia pro justificatione, sanctificatione, ipsaque adeo vita æterna, virtute fœderis gratiæ consequendo *i*.

g Isai. 66. 2
h Heb. 11. 13
1 Tim. 4. 8
i Joh. 1. 12
Act. 16. 31
Gal. 2. 20
Act. 15. 11
Heb. 7. 25
Rom. 4. 20. 20
Matt. 6. 30
Luc. 8. 50

Sect. 3. Fides hæc pro diversis circumstantiis gradibus debilior est aut fortior *k*; impugnari quidem sæpenumerò multisque modis ac debilitari potest, non ita tamen

vin victrix evadat *l*, & quidem in mul- *l* Luc. 22. 32
tis ad plenam usque certitudinem per Rom. 6. 16
Christum adolescit *m*, qui fidei nostræ 1 Joh. 5. 4. 5
idem author est & consummator *n*. *m* Heb. 6
11. 12
Heb. 10. 22
Col. 2. 2
n Heb. 12. 2

CAP. XV.

De resipiscentia ad vitam.

§. 1. RESipiscentia ad vitam est gratia Evangelica *a*, cujus quidem doctrina pariter ac illa de fide in Christum est à singulis ministris Evangelii prædicanda *b*. *a* Zech. 12. 10
Act. 11. 18
b Luc. 24. 47
Matt. 4. 17
Act. 20. 21

Sect. 2. Per eam peccator ex inspecta sensuq; non solum periculi, verum etiam turpitudinis, ac naturæ peccatorum suorum prorsus abominandæ, utpote sanctæ Dei naturæ, justæq; legi adversantium, atque è perspecta ejus erga pœnitentes a Christo misericordia, ita peccata sua detestatur, ut ab eis omnibus ad Deum convertatur *c*, cum proposito conatuq; in cunctis mandatorum ejus vicum eodem ambulandi *d*. b. 13
c Ezech. 16. 61. 63
Ezech. 18. 25
Isa. 30. 4
Psal. 51. 18. 19
Jer. 31. 9. 18
Joel 2. 13
Amos 7. 2. 5
Psal. 119.
d Gen. 7. 1.
a Psal. 119. 6.
Luc. 1. 6
Rom. 6. 22

Sect. 3. Etsi resipiscentiæ nobis fiendum non sit, ac si ea esset ulla aut pro peccatis satisfactio, aut causa remissionis peccatorum *e* (qui gratiâ Dei in Christo gratuitæ actus est *f*) est nihilominus cunctis peccatoribus usque adeo necessaria, ut sine ea nulla cuivis unquam remissio sit expectanda *g*. *e* Revel. 16
Luc. 13
Acts 26. 18
Rom. 6. 21
Gal. 6. 15
f Eph. 2. 8
1 Joh. 1. 9
Rom. 3. 24
g Luc. 13. 3. 5
Act. 17. 30. 31

Sect. 4. Quemadmodum nullum est peccatum adeò exiguum ut damnatio-

nem non mereatur *b*, ità neq; magnum adeò peccatum ullum est, ut damnationem inferre possit verè pœnitentibus *i*.

Sect. 5. In resipiscentia generali acquiescendum non est, verum ad id contendere tenetur quisque ut singulorum suorum peccatorum quàm particularium agat pœnitentiam *k*.

Sect. 6. Quemadmodum autem tenetur quivis peccata sua Deo privatim confiteri, & pro remissione illorum precibus contendere *l*: (quod si præstiterit & peccata simul dereliquerit, misericordiam consequetur *m*) ità qui fratri suo, aut Ecclesiæ Christi, scandalo fuerit, promptus & paratus esse debet quà confessione sive privatâ, sive etiam publicâ, quâ de peccatis suis dolore, resipiscentiam suam eis quibus offendiculo fuerit declarare *n*, quo præstito illi redire cum eo in gratiam debent, eumq; denuò cum charitate recipere *o*.

CAP. XVI.

De bonis operibus.

§. 1. BOna opera ea tantùm sunt quæ in verbo suo sancto præcipit Deus *a*; minimè autem ea quæ aliquâ ullâ illius autoritate, sunt ab hominibus excogitata, sive è cæco zelo id factum fuerit, seu bonæ intentionis prætextu quovisennque *b*.

Sect. 2. Bona hæc opera è conscientia mandatorum

b Psal. 6. 9 Rom. 8. 33 Mat. 12. 36

i Isa. 55. 7. Rom. 8. 1 Isa. 1. 16, 18

k Psal. 19. 13 Luc. 19. 8 *l* 1 Tim. 1 13, 15

l Psal. 51 32. 5. 7. 9. 14 Prov. 28. 13 *m* Prov. 28. 13 *n* Jam. 5. 16 Luc. 17. 3. 4 Jos. 7. 19 Psal. 51 per tot. *o* 1 Cor. 5. 8

a Mic. 6. 8 Rom. 12. 2 Heb. 13. 21 *b* Mat. 15. 9 Isa. 29. 13 1 Pet. 1. 18 Rom. 10. 2 Jos 16. 2 1 Sam. 15. 21, 22 23

mandatorum Dei præstita veræq; fidei fructus sunt ac evidentia, per hæc fideles gratitudinem suam manifestant, de salute certitudinem suam augent, fratres suos ædificant. Evangelii professionem ornant, obturant ora adversantibus, ac Deum denique glorificant, cujus opificium sunt in Jesu Christo ad hæc creati, quo fructum habentes ad sanctimoniam, finem consequantur æternam vitam.

Sect. 3. Quod bonis operibus idonei sint præstandis omnino id à spiritu Christi est, nullatenus autem à seipsis. Et quo eis præstandis pares fiant, præter habitus gratiæ jam infusos, ejusdem Spiritus sancti actualis porrò requiritur influentia, quâ nempe in iis operetur tum velle tum etiam efficere pro suo ipsius beneplacito: sed neq; tamen iis proinde socordiæ sese licet permittere: ac si nisi specialiter eos excitante Spiritu ad nulla pietatis officia præstanda teneantur; verùm sedulam debent navare operam suscitandæ illi quæ in iis est divinæ gratiæ.

Sect. 4. Qui gradum obedientiæ summum quidem in hac vita possibilem assequuntur, tantùm abest ut supererogare quicquam possint ac plus præstare quàm quod Deus requisiverit, ut multùm sanè distent infra illud, quod ex officio præstare obligantur.

a Jac. 2. 18. 22
b 1 Pet. 1. 5. 10. 11
c 1 Pet. 1. 9
d 1 Joh. 2. 3. 5
e 2 Pet. 2. 5. 6. 7. 8. 9. 10
f 2 Cor. 5. 12. Matt. 5. 16
g Tit. 2. 5. 9. 10. 1 Pet. 2. 12
h 1 Tim. 6. 1. Tit. 2. 5
i Joh. 15. 8. 1 Pet. 2. 12. Phil. 1. 11. Joh. 15. 8. Eph. 2. 10
k 1 Joh. 3. 23

l Joh 15. 2. 5. Ezech. 36. 26. 27

m Phil. 2. 13. Phil. 4. 13. Col. 1. 29

n Heb. 6. 11. 12. 2 Pet. 1. 5. 10. 11. 64. 7. 2 Tim. 1. 6. Act. 26. 6. 7. Jud. v. 20. 21

o Luc. 17. 10. Neh. 13. 22. Job. 9. 2. Gal. 5. 17

Sect. 5. Peccatorum veniam, aut vitam æternam de Deo mereri non valemus, nè optimus quidem operibus nostris; cùm propter summam illam inter ea & futuram gloriam disparitatem; tum etiam propter infinitam distantiam quæ inter nos ac Deum intercedit; cui nos per illa nec prodesse quicquam possumus, neq; pro antecedentium peccatorum nostrorum debito satisfacere *q*; verùm cùm quantum possumus fecerimus, non nisi quod debuimus præstitimus, ac servi inutiles futuri sumus *r*; tum denic; quoniam à spiritu Dei in quantum bona sunt præficiscuntur *s*, ità verò sunt coinquinata, tantùmc; imperfectionis ac infirmitatis admistum habent; prout à nobis efficiuntur, ut strictum Dei judicium non sint ferendo *t*.

Sect. 6. Nihilominus tamen acceptis in gratiam per Christum fidelium personis, eorum etiam opera bona per eundem accepta sunt *u*; non quòd in hac vita sint omnis culpæ prorsus immunia, quæq; in conspecta Dei nullam reprehensionem mereantur*; verùm quòd illa respiciens in filio suo Deus, quod sincerum est, utcunq; multis infirmitatibus ac imperfectionibus involutum, acceptare dignetur ac remunerari *x*.

Sect. 7. Opera nondum regenitorum, licèt, quoad materiam præcepto divino conformia esse possint, sibique ipsis &

q Rom. 3. 20 Rom 4. 2. 4. 6
r Rom. 8. 9 Tit. 3. 5. 6. 7 Psal. 16. 2 1 Cor. 8. 18 Job. 22. 2 3 Job. 35. 7. 8 s Luc. 17. 10 t Gal. 5. 22 23
u Isai 64. 6 Gal. 5. 17. Rom. 7. 15 18 Psal 14. 22 Psal. 130. 3
x Ephes. 1. 6 1 Pet. 2. 5 Rom. 8. 18 Gen. 4. 4. cum Heb. 11. 4 y Jud. 9. 20 Psal. 143. 2
z Heb. 13. 20 21 a Deut 8. 2. Heb. 4. 10 Rom. 15. 20. 21

aliis item utilia ; cùm tamen neque à corde profluunt per fidem depurato ; nec secundùm verbum eo quo par est præstentur modo *a*, sed neque ad finem debitum, Dei nempe gloriam, destinentur *b*, sunt profecto peccata nec Deo grata esse possunt, nec reddere quenquam valent idoneum ad gratiam à Deo recipiendum *c*. Ejusmodi tamen operum neglectu, graviter quidem illi peccant Deumque offendunt vehementiùs *d*.

Ps. 4. 4 P. 76. 2. Jon. 2. 15 17. Mt. 25 42. 43. 45.

CAP. XVII.

De perseverantia Sanctorum.

§. 1. QUotquot Deus in dilecto suo acceptavit, vocavit efficaciter ac per Spiritum suum sanctificavit, non possunt illi statu gratiæ aut finaliter excidere aut totaliter: verùm in eo ad finem usque certò perseverabunt, ac salutem æternam consequentur *a*.

Sect. 2. Hæc autem sanctorum perseverantia non pendet à libero ipsorum arbitrio, verùm à decreti electionis immutabilitate, (quod ex amore Dei Patris fluxit, gratuito illo ac immutabili *b*) à meriti Iesu Christi ac intercessionis efficaciâ *c*, à Spiritus & seminis Dei in iis permansione *d*, à naturâ denique fœderis gratiæ *e* ; è quibus omnibus etiam emergit certitudo ejusdē & infallibilitas *f*.

Sect. 3. Nihilo tamen minùs fieri pos-

Jer. 32.
Rom. 11. 22.
Ps. 1. 3. 1. 6
Gal. 4. 19
1 Tim. 1. 5
Heb. 11. 6
1 Cor. 13. 3
1. 13.
Mat. 6 2. 5. 16
Hag. 2. 14
Tit. 1. 15
2 Sam. 12. 9
Heb. 2. 4
Rom. 2. 16
Tit. 3. 5
Mat. 23. 23

a Phil. 1. 6
2 Pet. 1. 10
Joh. 10 28. 29. 1 Joh. 2. 9
1 Pet. 1. 5. 9
2 Tim. 2 18. 19
Jer. 32. 40
Heb. 10 14 Heb. 13 20. 21. Heb. 9 12. 15
Rom. 8. 33
2 Sam. 23. 5
Joh. 17. 11. 24
Luc. 22. 32
Heb. 7. 25
1 Joh. 2. 27
1 Joh. 3. 9
1 Pet. 1. 23
1 Joh. 2. 19
2 Tim. 2. 19
1 Joh. 5. 18

cet ut iidem illi, quâ Satanæ mundiq; tentatione, quâ manentis adhuc in ipsis corruptionis prævalentiâ, & neglectu mediorum conservationis suæ, in peccata gravia incidant *g*, in eisque ad tempus commorentur *h*; unde iram Dei sibi ipsis contrahunt *i*, ejusque Spiritum Sanctum contristant *k*, gratias suas & consolationes quadatenus & quoad gradum nonnullos amittunt *l*, corda sibi habent indurata *m*, & vulnerata conscientias *n*; aliis nocumento sunt & offendiculo *o*, sibimet ipsis denique accersunt judicia Dei temporalia *p*.

CAP. XVIII.

De certitudine gratiæ & salutis.

§. 1. Quamvis fieri potest ut hypocritæ aliique homines non regeniti spe vanâ falsisq; (pro corruptæ naturæ more) opinionibus præsumptis, se decipiant, favorem Dei, statumq; salutis sibi falsò arrogantes *a*; quæ illorum spes peribit *b*: qui tamen in Dominum Iesum verè credunt, eumque sincerè diligunt, studentes coram ipso in omni bonâ conscientiâ ambulare evadere possunt in hâc vitâ certissime in statu gratiæ esse constitutos *c*; quin etiam lætari possunt spe gloriæ Dei; quæ quidem spes nunquam eos pudefaciet *d*.

Sect. 2. Hæc certitudo non est pertinacia mere conjecturalis & probabilis, in-

nixa

g Mat. 26. 70. 72. Jac. 3. 14. Gal. 5. 21. 2 Tim. 2. 26. Rev. 3. 14
h Isa. 64. 5. 7. 9. 2 Sam. 11. 27
i Eph. 4. 30. 1 Pet. 1. 8. 10. 12. 2 Cor. 6. 16. 2. 4. Gen. 3. 2. 3. 4. 6.
k Isa. 63. 17. Mark. 3. 5. Rev. 3. 16. 18.
l Psal. 51. 8. 12. Psal. 51. 8. 2 Sam. 12. 14.
m Isa. 63. 17. Mark. 3. 5. Rev. 3. 16. 18.
n Psal. 32. 3. 4. Psal. 51. 8. 2 Sam. 12. 14.
o 2 Sam. 12. 14. Psal. 89. 31, 32. 1 Cor. 11. 32.

a Job. 8. 13. 14. Mic. 3. 11. Deut. 29. 19. Joh. 8. 41.
b Mat. 7. 21, 22.

c 1 Joh. 5. 13. 1 Joh. 3. 14. 18, 19, 21, 24. 2 Joh. 8. 1 Joh. 2. 3. 5. 12. 3. 14. 5. 13.
d Rom. 5. 5.

nixa

nixa spe fallaci *e*; verùm infallibilis, quædam fidei certitudo, fundamentum habens divinam promissionum salutis veritatem *f*; gratiarum, quibus promissiones illæ fiunt, internam evidentiam *g*; testimonium deniq; spiritus adoptionis una cum spiritibus nostris testificantis nos esse filios Dei *h*; qui quidem spiritus arrhabo est hæreditatis nostræ, quo in diem redemptionis sigillamur *i*.

Sect. 3. Hæc certitudo infallibilis, non ità spectat essentiam fidei, quin verè fidelis expectare quandoq; diutius, & cum variis difficultatibus conflictare prius possit, quàm illius compos fiat *k*, verùm poterit idem ordinariorum usu debito mediorum, absq; revelatione ulla extraordinaria eam adipisci *l*, spiritu nempe quæ Deus illi gratuitò donaverit cognoscendi facultatem subministrante. Proindeque tenetur quisque, quo vocationem suam sibi & electionem certam faciat, omnem adhibere diligentiam *m*, unde cor suum habeat pace & gaudio in spiritu sancto, in Deum amore & gratitudine, in actibus observantiæ robore & alacritate dilatatum: qui certitudinis hujus fructus proprii sunt ac genuini *n*. Tantùm abest ut homines inde ad omnem nequitiam discinganture.

Sect. 4. Certitudo salutis verè fidelibus multifariàm concuti potest & imminui imò & quandoq; interrumpi, conservandi

e Heb. 6. 11, 19

f Heb. 6. 17, 18

g 1 Pet. 1. 5, 10, 11. 1 Joh. 3. 2. 1 Joh. 3. 14. 2 Cor. 1. 12. *h* Rom. 8. 15, 16

i Eph. 1. 13, 14. Eph. 4. 30. 2 Cor. 1. 22.

k 1 Joh. 5. 13. Hos. 6. 1, 2, 3. Matt. 9. 24. Psal. 88 per totum. Psal. 77 ad vers. 12. *l* 1 Cor. 2. 12. *m* Joh. 4. 13. Heb. 6. 11, 12. Eph. 3. 17, 18, 19

n 1 Pet. 1. 10. *o* Rom. 5. 1, 2. Rom. 14. 17. Rom. 15. 13. Eph. 1. 3. Phil. 4. 6, 7. Psal. 51. 9, 12. 2 Sam. 12. 16. Rom. 6. 1. Tit. 2. 11, 12. 2 Cor. 7. 1. Rom. 8. 12. Job. 1. 6, 7. Psal. 130. 4. *p* Joh. 1. 6, 7

vandi scilicet eam incuriâ: lapso in peccatum aliquod insigne, quod conscientiam vulnerat, spiritumq; contristat; tentatione aliquâ vehementi ac subitaneâ: uti etiam Deo vultus sui lumen subducente, ac permittente ut vel illi qui ipsum timent in tenebris ambulent omni prorsus lumine viduati *p*: Nunquam tamen destituuntur penitus illo Dei semine vitæq; fidei, Christi illâ fratrumq; dilectione, eâ sinceritate cordis & pietatis officia præstandi conscientiâ, unde per operationem spiritus eadem illa certitudo tempestivè, possit reviviscere *q*: quibusq; interim nè prorsus in desperationem ruant fulciuntur *r*.

CAP. XIX.

De Lege Dei.

§. 1. DEus Adamo legem dedit ut fœdus operum, quo cùm illum ipsum, tum posteros ejus omnes, ad obedientiam personalem, integram, exquisitam simul & perpetuam obligavit, pollicitus vitam si observarent, violatoribus autem mortem interminatus: Eundemq; potentiâ & viribus imbuit, quibus par esset illam observando *a*.

Sect. 2. Lex ista post lapsum non desiit esse justitiæ regula perfectissima; quo etiam nomine à Deo est in monte Sinai tradita, tabulis duabus descripta, decem præceptis comprehensa *b*; quorum

rum quatuor prima officium noſtrum erga Deum, ſex autem reliqua noſtrum erga homines officium complectuntur c.

c Mat. 22. 37 38. 39. 40

Sect. 3. Præter autem hanc legem, quæ moralis vulgo audit, viſum eſt Deo ut populo Iſraelitico tanquam Eccleſiæ minorenni leges daret ceremoniales, inſtituta typica multifaria continentes; Partim De cultu, Chriſti gratias, actiones, perpeſſiones ac beneficia præfigurantia d; partim autem de moralibus officiis inſtitutiones varias exhibentia e. Quæ leges ceremoniales omnes hodie ſub novo Teſtamento ſunt abrogatæ f.

d Heb. 9. 6 Heb. 10. 1 Gal. 4. 1 2. 3 Col. 2. 17
e 1 Cor. 5. 7 2 Cor. 6. 17 Jud. v. 23
f Col. 2. 14. 16 17. Dan. 9. 27 Eph. 2. 15. 16 Ezech. 20. 25. Exod. 22. 1 ad 29. Gen. 49. 10 1 Pet. 2. 13. 14 Mat. 5. 17 Rom. 7. 25. 29 Gal. 5. 9. 8. 9. 10

Sect. 4. Iiſdem etiam tanquam corpori politico leges multas dedit judiciales, quæ unà cum iſtius populi politeia expirârunt, nullos hodie alios obligantes ſupra quod generalis & communis earum æquitas poſtulârit g.

g Rom. 13. 8. 9. 10 Exod. 22. 2 1 Joh. 2. 3 4. 7. 8

Sect. 5. Lex moralis omnes tam juſtificatos quàm alios quoſvis perpetuo ligat ad obedientiam illi exhibendam h: neque id quidem ſolummodo vi materiæ quæ in illa continentur, verum etiam virtute authoritatis eandem conſtituentis creatoris Dei i: neque ſanè hoc ejus vinculum in Evangelio ullâ ratione diſſolvit Chriſtus, verum idem plurimum confirmavit k.

h Rom. 3. 31 i Jac. 2. 10 k Mat. 5. 17 18. 19 Luc. 2. 8 Rom. 3. 31

Sect. 6. Quamvis verè fideles non ſint ſub lege tanquam ſub operum fœdere, unde aut juſtificari poſſint aut condemnari l:

Jer. 10. 6. 14. Gal. 2. 16 Gal. 3. 13 Gal. 4. 4. 5. Col. 1. 20. 2. Sam. 8.

mari l: Est tamen ea illis non minus quàm aliis vehementer utilis, ut quæ quum sit vitæ norma, illos voluntatem divinam suumq; officium edocendo, dirigit simul & obligat ad consentaneè ambulandum m, ipsisq; patere facit, naturæ cordis, vitæque suæ nefaria iniquitamentaque: adeo ut ad illam semet exigentes, cùm peccati ulterius convinci, pro eodem humiliari, ac ejusdem odio inflammari possint p: tum verò etiam ut perspicere possint evidentiùs quàm planè necessarius eis Christus, quamq; perfecta sit ejusdem obedientia p. Verùm ulteriùs etiam regenitis ea utilis esse possit, in quantum nempe corruptiones eorum, peccata prohibendo coercet q, graviter autem interminando indicat tum quid vel eorum peccata commeruerint, tum etiam quas ea propter in hac vita afflictiones expectare possint, utcunq; ab earum maledictione, quam lex minatur, liberentur r. Quinetiam promissiones ejus demonstrant iis obedientia Deo quam accepta sit & approbata; quasque illâ præstitâ benedictiones s, (licet non tanquam lege debitas ex operum fœdere t) possint illi expectare. Adeò ut quòd quis bonum præstet invitante lege, à malo autem abhorreat lege deterritus, nullâ prorsus argumento sit, eum sub lege esse, non vero sub gratia constitutum u.

Rom. 7. 12. 22. 25 Psal. 119. 4. 5. 6 1 Cor. 17. 10 Gal. 5. 14 16. 18. 19. 1 Cor. 21. 22. 23 m Rom. 7. 7 Rom. 3. 19 n Jer. 3. Ezek. 16. 4. 5 R. 8. 26 p Gal. 2. 16 Rom. 7. 24 25 Rom. 8. 34

q Jer. 2. 19 Psal. 119. 101. 104. 128

r Deut. 9. 13. 14. Psal. 89. 30. 31. 32. 33. 34 s Lev. 26. 1 ad 14 cum 2 Cor. 6. 16 Eph. 6. 2. 3 Psal. 37. 11 cum Matt. 5. 5 Psal. 19. 11 t Gal. 2. 16 Luc. 17. 10 u Rom. 6. 14. 1 Pet. 3. 8. 9. 10. 11. 12 cum Psal. 34. 12. 13. 14. 15. 16. Heb. 12. 28. 29

§. 7. Neque interim Legis usus ita

sum memorati, Evangelii gratiæ adversantur, sed cùm eadem conspirant, suaviter *, voluntatem humanam ita subjugante ac imbuente Christi Spiritu, ut idem illud præstare valeat spontaneè ac alacriter, quod ab illa exigit voluntas Dei in Lege suâ revelata x.

* Gal. 3. 27

x Ezech. 36 27 Heb. 8 10 cum Jer. 31. 33

CAP. XX.

De Libertate Christiana, deque libertate Conscientiæ.

§. 1. Libertas quam Christus acquisivit fidelibus sub Evangelio in eo sita est, quòd à reatu peccati, ab ira Dei condemnante à legis Moralis maledictione immunes fiant *a*, quod à præsenti malo seculo, à dura Satanæ servitute, dominioque peccati *b*: ab afflictionum malo, ab aculeo mortis, à sepulchri victoria, ab æterna demiq; damnatione *c*, liberentur; Quodq; liberè eis liceat ad Deum accedere *d*: eique non è metu servili, verum è filiali dilectione, promptoque animo præbere valeant obedientiam *e*. Atque hæc quidem omnia cum fidelibus sub lege habent communia *f*. Verùm sub Novo Testamento ulteriùs adhuc se extendit libertas Christiana: in quantum nempe Legis cæremonialis jugo, cui subjecta erat Ecclesia Judaica, eximuntur *g*: majoremq; confidentiam ad thronum gratiæ accedendi *h*, sed & effusionem gratuiti Spiritus Dei communi-

a Tit. 2. 14 1 Thes. 1. 10 Gal. 3. 13 b Gal. 1. 4 Col. 1. 13 Act. 26. 18 Rom. 6. 14 c Rom. 8. 28 Psal. 119. 71 1 Cor. 15. 54, 55, 56, 57 Rom. 8. 1 d Rom. 5, 1, 2

e Rom. 8. 14, 15 1 Joh. 4. 18 f Gal. 3. 9, 14 g Gal. 4. 1, 2, 3, 6, 7 Gal. 5. 1 Act. 15. 10, 11 h Heb. 4. 14, 16 Heb. 10 19, 20, 21, 22

nicationem sunt consecuti, quàm ordinariè sub Lege fideles participarunt *i*.

Sect. 2. Deus solus Dominus est conscientiæ *k*, quam certè exemit doctrinis & mandatis hominum, ubi aut verbo ejus adversantur, aut in rebus fidei & cultus quicquam ei superaddunt *l*. Unde qui ejusmodi aut doctrinis credunt, aut mandatis obtemperant, quasi ad id ex conscientia teneantur, veram ii conscientiæ libertatem produnt *m*: Qui autem vel fidem implicitam, vel obedientiam absolutam cæcamq; exiguunt, næ illi id agunt, ut cùm conscientiæ tum rationi etiam destruant libertatem *n*.

Sect. 3. Qui sub prætextu Christianæ libertatis, cuivis aut cupiditati indulgent aut peccato assuescunt, eo ipso libertatis Christianæ finem corrumpunt; nempe ut è manibus inimicorum nostrorum liberati, Domino in sanctimonia & justitia coram ipso omnibus diebus vitæ nostræ absque metu serviamus *o*.

Sect. 4. Quoniam verò potestates quas Deus ordinavit, & libertas quam acquisivit Christus non in eum finem à Deo destinatæ sunt ut se mutuò perimant, verùm ut se sustentent ac conservent invicem; Qui itaque sub libertatis Christianæ prætextu potestati cuivis legitimæ (civilis sit sive Ecclesiastica) aut legitimo ejusdem exercitio contraiverint ordinationi divinæ resistere censendi sunt;

i Joh. 7. 38. 39
k 2 Cor. 1. 23. 1 Cor. 7. 23. 1 Pet. 2. 16. Jac. 4. 12. Rom. 14. 4
l Act. 4. 19. Act. 5. 29. 1 Cor. 7. 23. Mat. 23. 8, 9, 10. 2 Cor. 1. 24. Mat. 15. 9
m Col. 2. 20, 21, 23. Gal. 1. 10. Gal. 2. 4, 5. Gal. 5. 1.
n Rom. 10. 17. Rom. 14. 23. Jud. 8. 10. Act. 17. 11. Joh. 6. 28. Hos. 5. 11. Apoc. 13. 12, 16, 17. Jer. 8. 9.
o Gal. 5. 13. 1 Pet. 2. 16. 2 Pet. 2. 19. Joh. 8. 34. Luc. 1. 74, 75.

sunt *p*. Quique vel ejusmodi opiniones publicaverint, praxesve defenderint, quæ lumini naturæ, aut religionis Christianæ, de fide, de cultu, aut moribus, principiis notis, aut pietatis deniq; vi ac efficaciæ adversantur; vel ejusmodi opiniones praxesve erroneas, quæ aut suâ naturâ aut publicationis defensionisve modo, externæ paci ac eutaxiæ, quas in Ecclesia sua stabilivit Christus, perniciem minitantur: omnino licitum est tum ab iis facti rationem reposcere, tum in eos quâ censuris Ecclesiasticis *q*, quâ civilis magistratus potestate animadvertere *r*.

p Mat. 12. 35 & 15. 13. 14. 16 Rom. 13. 2. 2 Pet. 2. 8. Heb. 13. 17 *q* Rom. 1. 32. cum 1 Cor. 5. 11. 13 & 2 Joh. v. 10. 11 & 2 Thess. 3. 6. & 1 Tim. 6. 3. 5. & Tit. 1. 10. 11. 13. & 3. 10. cum Mat. 18. 15. 16. 17 1 Tim. 1. 19. 20. Apoc. 2. 2. 14. 15. 20. Apoc. 3. 9. *r* Deut. 13. 6 & 21. 21. Rom. 13. 4. 1 Cor. 5. 2 Joh. v. 10. 11 Exod. 21. 18 & 22. 18. 2 Kin. 23. 5. 6. 9. 10. 21. 2 Chr. 34. 33 2 Chr. 15. 12. 13. 16. Dan. 3. 29 Ezra 10. 8. Acts 4. 29. 23. Zech. 13. 2. 3.

CAP. XXI.

De cultu religioso & de Sabbato.

§. 1. CONstat quidem naturæ lumine esse Deum, qui in universa Primatum obtinet ac absolutum Dominium, eundemq; bonum esse ac omnibus beneficum, proindeq; toto corde, totâ animâ, totisque viribus timendum esse & diligendum, laudandum ac invocandum, eique fidendum esse ac serviendum *a*. At rationem verum Deum colendi acceptabilem ipse instituit, itaque voluntate suâ revelatâ definivit, ut coli non debeat secundùm imaginationes ac inventa

a Rom. 1. 20. Act. 17. 24. Psal. 119. 68. Jer. 10. 7. Psal. 31. 23. Psa. 18. 3. Rom. 10. 12. Psa. 62. 8. Josh. 24. 14. Matt. 4. 10.

venta hominum aut suggestiones Satanæ, sub specie quamvis visibili, aut aliâ viâ quâviscunq; quam scriptura sacra non præscripsit *b*.

Sect. 2. Cultus religiosus Deo Patri, Filio & Spiritui sancto, eique soli est exhibendus *c*, non angelis, non sanctis, neque alii cuivis creaturæ *d*, nec ipsi Deo quidem post lapsum citra mediatorem, aut quidem per mediatorem alium quàm Iesum Christum *e*.

Sect. 3. Supplicationem cum gratiarum actione, quæ est inter partes præcipuas divini cultus *f*, Deus fieri jubet ab hominibus universis *g*; quæ, quò Deo grata sit & accepta, est in nomine Filii *h*, subsidio spiritus ejus *i*, & secundum ipsius voluntatem *k*, cum intellectu, reverentiâ, humilitate fervore, fide, amore, ac perseverantiâ offerenda *l*; & quidem, si vocalis sit, in lingua nota est referenda *m*.

Sect. 4. Preces pro rebus non nisi licitis sunt faciendæ *n*, pro hominibus autem cujuscunq; generis, vivis scilicet, aut etiam victuris aliquando *o*; pro mortuis autem neutiquam *p*; sed neque pro iis, de quibus constare possit eos peccatum ad mortem perpetrâsse *q*.

Sect. 5. Scripturarum lectio cum timore pio *r*; verbi prædicatio solida *s*, ejusdemque auditio religiosa ex obedientiâ erga Deum, cum intellectu, fide, & reveren-

a Deut. 18. 32 Matt. 15. 9 Gal. 1. 7. 8 Matt. 4. 9, 10 Deut. 4. 15 ad 20 Exod. 20. 4, 5, 6 Col. 2. 23 b Matt. 4. 10 cum Ioh. 5. 23 & 1 Cor. 12. 14 d Col. 2. 18 Apoc. 19. 10 Rom. 1, 25 e Ioh. 14. 6 1 Tim. 2. 5 Eph. 2. 18 Col. 3. 17 f Psal. 4. 6 g Psal. 65. 2 h Ioh. 14. 13, 14. 1 Pet. 2. 5 i Rom. 8. 26 k 1 Joh. 5. 14 l Psal. 47. 7 Eccl. 5. 1, 2 Heb. 12. 28 Gen. 18. 27 Jac. 5. 16 Jer. 1. 6. 7 Matt. 11. 24 Mat. 6. 12 24. 15 Col. 4. 2 Eph. 6. 18 m 1 Cor. 14. 14

n 1 Joh. 5. 14 o 1 Tim. 2. 1, 2 Joh. 17. 20 2 Sam. 7. 29 Ruth 4. 12 p 2 Sam. 12. 21, 22, 23 cum Luc. 16. 25, 26 Apoc. 14. 13 q 1 Joh. 5. 16 r Act. 15. 21 Apoc. 1. 3 s 2 Tim. 4. 2

reverentia *t*; Psalmorum cum gratia in corde cantatio *u*, prout etiam Sacramentorum quæ Christus instituit, debita administratio, & participatio digna, sunt divini cultus religiosi partes, & quidem ordinarii *. Religiosa insuper juramenta *x*, votaque *y*; solennia jejunia *z*, solennesq; gratiarum actiones, pro varietate eventuum *a*, suo quæque tempore ac opportunitate sanctè quidem ac religiosè sunt adhibenda *b*.

Sect. 6. Hodie sub evangelio neq; preces, nec ulla pars alia religiosi cultus ità cuivis alligatur loco in quo præsteatur aut versùs quem dirigatur *c*, ut indè gratior evadat & acceptior; verùm ubiq; Deus colendus est *d* in spiritu ac veritate *e*; quotidie *f*, quidem inter privatos parietes à quavis familia *g*, ut etiam à quolibet seorsim in secreto *h*; at solenniter magis in conventibus publicis, qui certè quoties eò nos Deus vocat, seu verbo suo seu providentiâ, non sunt vel ex incuria vel obstinatione animi, aut negligendi aut deserendi *i*.

Sect. 7. Quemadmodum est de lege naturæ ut indefinitè portio quædam temporis idonea divino cultui celebrando sejuncta sit ac assignata; ità in verbo suo Deus (præcepto morali, positivo ac perpetuo, homines omnes cujuscunq; fuerint seculi obligante) speciatim è septenis quibusq; diebus diem unum in Sabbatum

t Jac. 1. 22 Act 10. 33 Mat. 13. 19 Heb. 4. 2. Isa. 61. 2
u Col. 3. 16 Eph. 5. 19 Jac. 5. 13.
x Mat. 28. 19 1 Cor. 11. 23 26. 9 Act. 2. 42
y Deut. 6. 13 cum Neh. 10 29
z Isai. 10. 21 cum Heb. 4 4. 5
a Joel 2. 12 Esth. 4 16 Mat. 5. 16 1 Cor. 7. 5
b Psal. 107 per totum. Esth. 9. 22
c Heb. 12. 28 Joh. 4. 21
d Mal. 1. 11 1 Tim. 2. 8
e Joh. 4. 23. 24
f Mat. 6. 11 Jer. 10. 25 Deut. 6. 6. 7 Jos. 1. 8 2 Sam. 6. 18 20
g 1 Pet. 3. 7 Act. 10. 2 *h* Mat. 6. 6 Exo. 8. 18
i Isa. 56. 6. 7 Heb. 10. 25 Pro. 1. 20. 21. 24 Prov. 8. 34 Act. 13. 42 Luc. 4. 16 Act. 2. 42

batum designavit, sanctè sibi observandum *k*. Quod quidem ab orbe condito ad resurrectionem usque Christi dies ultimus erat in septimana: deinde autem à Christi resurrectione in septimanæ diem primum transferebatur *l*: qui quidem in Scripturâ *Dies Dominicus m* nuncupatur, estq; perpetuo ad finem mundi tanquam Sabbatum Christianum celebrandus *n*.

Sect. 8. Tunc autem hoc Sabbatum Deo sanctè celebratur, quum post corda ritè præparata, & compositas suas res mundanas, homines, non solùm à suis ipsorum operibus, dictis, cogitatis, (quæ circa illas exerceri solent) à recreationibus etiam ludicris quietem sanctam toto observant die *o*: verùm etiam in exercitiis divini cultus publicis privatisque, ac in officiis necessitatis & misericordiæ toto illo tempore occupantur *p*.

CAP. XXII.

De Juramentis, votisque licitis.

§. 1. Juramentum licitum est pars cultus religiosi *a*: quâ (occasione justâ oblatâ) qui jurat, Deum de eo quod asserit aut promittit, solenni modo testatur, eundemq; appellat se secundum illius quod jurat veritatem aut falsitatem judicaturum *b*.

Sect. 2. Per solum Dei nomen jurare debent homines, quod quidem cum om-

k Exod. 20. 8 10. 11 Ja. 56. 2. 4 6. 7

l Gen. 2. 2. 3 1 Cor. 16. 1. 2 Act 20. 7

m Apoc. 1. 10

n Exod. 20 8. &c cum Matt 5. 17, 18

o Exod. 20. 8 Exod. 16 22 23. 26 29. 30 31. 15. 16. 17 Levit. 18. 12 Neh. 13. 15 16. 17. 18. 19. 21. 22 Isa. 58. 13 Matt. 12. 1 &c. 12

p Isa. 58. 13 Matt. 12. 1 &c. 12

a Deut. 10. 20

b Exod. 20 7 Lev. 19. 12 2 Cor. 1. 23 2 Chron. 6. 22, 23

ni timore sancto ac reverentia est inibi usurpandum *c*. Proindeq; per nomen illud glorioſum ac tremendum jurare leviter, aut temerè, vel etiam omnino jurare per rem aliam quamviſcunque, ſceleratum eſt & quàm maximè per horreſcendum *d*. Veruntamen ſicut in rebus majoris ponderis & momenti ſecundum verbum Dei licitum eſt jusjurandum non minus quidem ſub Novo quàm ſub Vetere Teſtamento *e*: ita ſinè jusjurandum licitum, authoritate legitimâ ſi exigatur, non eſt in rebus ejuſmodi declinandum *f*.

Sect. 3. Quicunq; juramentum præſtat cum pondus actionis tam ſolennis ritè ſecum perpendere oportet, atq; juratum de nullo aſſeverare quod verum eſſe non habeat ſibi perſuaſiſſimum *g*. Neque licet cuivis ad agendum quicquam obſtringere ſemet jurejurando, niſi quod reverâ bonum juſtumq; eſt, quod ille ejuſmodi eſſe credit, quodq; ipſe præſtare poteſt ſtatuitq; *h*. Veruntamen de e bonâ juſtâq; jusjurandum, legitimâ authoritate ſi exigatur, peccat ille qui detractat *i*.

Sect. 4. Juramentum præſtandum eſt ſenſu verborum vulgari quidem ac manifeſto, ſinè æquivocatione aut reſervatione mentali quavisſcunque *k*. Ad peccandum quemquam obligare nequit, verùm in re qualibet cui abeſt peccatum, qui ſemel illud præſtitit, adimplere tenetur,

c Deut. 6. 13

d Exod. 20. 7 Levit. 5. 1 Matt. 5. 34 37 Jac. 5. 12

e Heb. 6. 16 2 Cor. 1. 23 Psa. 63. 16 Jer. 4. 2 Neh 13. 25 Ezra 10. 5

f Exo. 20. 7 Jer. 4. 2

g Gen. 24. 2. 3. 5. 6. 8. 9.

h Num. 5. 19, 21 Neh. 5. 12 2 Chro. 22. 7, 8, 9. 10, 11

i Jer. 4. 2 Psal. 24. 4

netur, vel etiam cum damno suo *l*; neque sanè licet, quamvis hæreticis datum aut infidelibus, violare *m*.

Sect. 5. Votum, naturæ consimilis est cum juramento promissorio, pariq; debet tum religione nuncupari tum fide persolvi *n*.

Sect. 6. Non est ulli creaturæ, sed Deo soli nuncupandum *o*, & quo gratum illi esse possit acceptumque, est quidem lubenter, è fide, officiiq; nostri conscientia suscipiendum, vel gratitudinis nostræ ob accepta beneficia testandæ causâ, vel boni alicujus quo indigemus, consequendi: per hoc autem nosmet ad officia necessaria arctiùs obligamus; vel etiam ad res alias quatenus quidem & quamdiu istis subserviunt *p*.

Sect. 7. Nemini quicquam vovere licet se acturum, quod aut verbo Dei prohibetur; aut officium aliquod inibi præceptum impediret, quodve non est in proventis potestate, & præstando vires illi Deus non est pollicitus *q*. Unde Pontificiorum illa de perpetuo cælibatu, de paupertate, deque obedientia regulari vota Monastica, tantum abest ut perfectiones gradus sint sublimiores, ut superstitionis planè sint ac peccati laquei, quibus nulli unquam Christiano semetipsum licet implicare *r*.

CAP.

l Num. 25. 22. 23. 24. 30. 31. 34
m Psal. 15. 4
n Eccles. 5. 1. 3. 4. 5. 6
o Psal. 61. 8
Psal. 66. 13, 14
o Psal. 76. 11
Jer. 44. 25, 26

p Deut. 23 21, 22, 23
Psal. 50. 14
Gen. 28. 20, 21, 22
1 Sam. 1. 11
Psal. 66. 13, 14
Psal. 132 2, 3, 4, 5
q Act. 23 12, 14
Matt. 6. 26
Num. 30. 5, 6
Rom. 14. 23

r Matt. 19. 11, 12
1 Cor. 7. 2, 9
Eph. 4. 28
2 Pet. 2. 2
1 Cor. 7. 23

CAP. XXIII.

De Magistratu Civili.

§. 1. Supremus totius Mundi Rex ac Dominus Deus, Magistratus Civiles ordinavit qui vices ejus gerant supra populum ad suam ipsius gloriam, ac bonum publicum; in quem finem eosdem armavit potestate gladii, propter bonorum quidem animationem ac tutamen, animadversionem autem in malefícos *a*.

Sect. 2. Christianis, quoties ad id vocantur, Magistratus minus & suscipere licet & exequi *b*; in quo quidem gerendo, ut pietatem præcipuè, justitiam, ac pacem secundùm salubres cujusq; Reipublicæ leges tueri debent *c*, ità quò illum finem consequantur, licitum est iis vel hodie sub Novo Testamento in causis justis ac necessariis bellum gerere *d*.

Sect. 3. Magistratui Civili verbi & sacramentorum administrationem, aut clavium regni cœlorum potestatem assumere sibi non est licitum *e*: nihilo tamen minùs & jure potest ille, eiq; incumbit providere ut Ecclesiæ unitas ac tranquillitas conservetur, ut veritas Dei pura & integra custodiatur, ut supprimantur blasphemiæ omnes, hæreses que, ut in cultu ac disciplina omnes corruptelæ ac abusus aut præcaveantur aut reformentur,

a Rom. 13, 1, 2, 3, 4. 1 Pet. 2. 13, 14.

b Prov. 8. 15, 16. Rom. 13, 1, 2, 3, 4.

c Psal. 2. 10, 11, 12. 1 Tim. 2. 2. Psal. 82. 3, 4. 2 Sam. 23. 3. 1 Pet. 2. 13. *d* Luc. 3. 14. Rom. 13. 4. Mat. 8. 9. 10. Act. 10. 2. Rom. 13. 4. 16.

e 2 Cor. 26. 18. cum Mat. 18. 17 & Mat. 18. 9. 1 Cor. 12. 28, 29. Eph. 4. 11, 12. 1 Cor. 4. 1, 2. Rom. 10. 15. Heb. 5. 4.

formentur, omnia deniq; instituta divina, ut ritè statuminentur, administrentur, observentur *f*. Quæ omnia quò melius præstare possit, potestatem habet tum Synodos convocandi, tum ut ipsis intersit, prospiciatque, ut quicquid in eis transigatur sit menti divinæ consentaneum *g*.

Sect. 4. Debet populus pro Magistratibus preces fundere *h*, personas eorum honore prosequi *i*, tributa aliaq; eis debita persolvere *k*, obtemperare licitis eorum mandatis, ac propter conscientiam subjici illorum authoritati *l*; quæ si justa sit ac legittima, non eam illorum infidelitas, non religió diversa cassum reddit, neq; populum liberat à debitæ illis obedientiæ præstatione *m*, quâ viri quidem Ecclesiastici non eximuntur, multò minùs in ipsos Magistratus, intra ditionem suam, aut ex eorum populo quemvis potestatem ullam habet aut jurisdictionem Papa Romanus, minimè verò omnium vitâ illos aut principatu exuendi, si ipse scilicet eos hæreticos esse judicaverit, vel etiam alio prætextu quoviscunque *o*.

Isa. 40. 23
Psal. 122. 9
Exod. 23. 23. 28. 26, 27, 28
Lev. 14. 16
Deut. 13. 5, 6, 11
2 Reg. 18. 4
1 Chr. 13. 1. 2. 4
2 Reg. 23. 1. 2. 16
2 Chr. 34. 33
2 Chr. 15. 12, 13
2 Chr. 9. 8, 9, 10, 11
2 Cor. 29, 30 cap.
Mat. 2. 4, 5
1 Tim. 2. 1, 2
1 Pet. 2. 13
Rom. 13. 6, 7
1 Rom. 13. 5
Tit. 3. 1
1 Pet. 2. 13, 14, 16
2 Rom 13. 1
1 Reg. 2. 35
Act. 25. 9, 10, 11
2 Pet. 2. 10
Judæ v. 8, 9, 10, 11
2 Thes. 1. 4
Rom. 13. 15, 16, 17

CAP. XXIV.

De Conjugio, & divortio.

§. 1. Conjugium inter unum virum ac fœminam unam contrahi debet: neq; viro ulli uxores plures, nec ulli

ulli fœminæ ultra unum maritum eodem tempore habere licet *a*.

a Gen. 2. 24. Mat. 19. 5, 6. Prov. 2. 17.

Sect. 2. Conjugium erat institutum, cùm propter mariti uxorisq; auxilium mutuum *b*, tum propter humani generis prole legitimâ, Ecclesiæq; sancto semine incrementum *c*, tum verò etiam ad impudicitiam declinandam *d*.

b Gen. 2. 18.

c Mal. 2. 15.

d 1 Cor. 7. 2, 9.

Sect. 3. Matrimonio jungi cuivis hominum generi licitum est, qui consensum suum præbere valent cum judicio *e*: Veruntamen solùm in Domino connubia inire debent Christiani *f*, proindeq; quotquot religionem veram reformatamq; profitentur, non debent Infidelibus, Papistis, aut aliis quibuscunq; idololatris connubio sociari: neq; sane debent qui pii sunt impari jugo copulari, conjugium cum illis contrahendo qui aut improbitate vitæ notabiles, aut damnabiles tuentur hæreses *g*.

e Heb. 13. 4. 1 Tim. 4. 3.

f 1 Cor. 7. 39. 2 Cor. 6. 14, 15, 16, 17, 18. Gen. 24. 37, 38.

g Gen. 34. 14. Exod. 34. 16. Deut. 7. 3, 4. 1 Reg. 11. 4. Neh. 13. 25, 26, 27. Mal. 2. 11, 12. 2 Cor. 6. 14. 1 Lev. 18. Exp. 1 Cor. 5. Amos 3. 7.

Sect. 4. Connubia intra consanguinitatis affinitatisq; gradus in verbo Dei vetitos iniri non est licitum *h*: neq; possunt ejusmodi incesta conjugia quâvis aut humanâ lege, aut consensione partium fieri legitima, adeo ut personis illis adinstar mariti & uxoris liceat unquam cohabitare *i*. Non licet viro è cognatione uxoris suæ ducere, quam si æquè seipsum attingeret sanguine, ducere non liceret: sicuti nec fœminæ licet viro nuberi à mariti sui sanguine minùs, quàm à suo liceret, alieno *k*.

h Matt. 6. 18. Lev. 18. 24, 25, 26, 27, 28.

i Levit. 18. 19, 20, 21.

Sect.

Sect. 5. Adulterium aut scortatio si admittatur post sponsalia, ac ante conjugium detegatur, Personæ innocenti justam præbet occasionem contractum illum dissolvendi *l*: quod si adulterium post conjugium admittatur, licebit parti innocenti divortium lege postulare ac obtinere *m*; atq; quidem post factum divortium conjugio alteri sociari, perinde ac si mortua esset persona illa quæ conjugii fidem violabat *n*.

l Mat. 1, 18, 19, 20.

m Mat. 5. 31, 32.

n Mat. 19. 9 Rom. 7. 2, 3.

Sect. 6. Quamvis ea sit hominis corruptio ut proclivis sit ad excogitandum argumenta, indebitè illos quos Deus connubio junxit dissociandi; nihilominus tamen extra adulterium ac desertionem ità obstinatam, ut cui nullo remedio, nec ab Ecclesia nec à Magistratu Civili subveniri possit, sufficiens causa nulla esse potest conjugii vinculum dissolvendi *o*. Atque hac quidem in re procedendi ordo publicus & regularis est observandus, nec personæ illæ, quarum jus agitur, sunt suo arbitrio judiciove in causa propria permittendæ *p*.

o Mt 1. 19. 8 9 1 Cor. 7. 15 Mat. 19. 6

p Deut. 24. 1, 2, 3, 4

CAP. XXV.

De *Ecclesia*.

§. 1. Catholica sive Universalis Ecclesia; ea quæ est invisibilis constat è toto electorum numero, quotquot fuerunt, sunt aut erunt unquam in unum collecti, sub Christo ejusdem Capite;

pite; estq; sponsa, corpus, ac plenitudo ejus qui implet omnia in omnibus *a*.

Sect. 2. Ecclesia visibilis, (quæ etiam sub Evangelio, Catholica est & universalis, non autem unius gentis finibus, ut pridem sub lege, circumscripta) ex iis omnibus constat, undecunq; terrarum sint, qui veram religionem profitentur *b*, una cum eorundem liberis *c*; estq; Regnum Domini Iesu Christi *d*, Domus & familia Dei *e*, extra quam quidem ordinariè fieri nequit ut quivis salutem consequatur *f*.

Sect. 3. Catholicæ huic Ecclesiæ visibili dedit Christus ministrorum ordinem, oracula, ac instituta Dei ad sanctos usq; ad finem mundi in hac vita colligendos simul & perficiendos; in quem finem præsentiâ suâ, spirituq; secundùm ipsius promissionem, eadem reddit efficacia *g*.

Sect. 4. Ecclesia hæc Catholica extitit quandoq; majus quandóq; minus visibilis *h*. Ecclesiæ autè particulares (quæ sunt illius membra) eò magis minúsve puræ sunt, quò majori aut minori cum puritate in iis docetur excipiturq; Evangelii doctrina, administrantur divina instituta, cultusq; publicus celebratur *i*.

Sect. 5. Puríssimæ omnium quæ in terris sunt Ecclesiæ, cùm mixturæ tum etiam errori sunt obnoxiæ *k*, coeusq; au-

a Eph. 1. 10. 22. 23.
b Eph. 1. 22. 23. 24. Col. 1. 18.
c 1 Cor. 1. 2. 1 Cor. 12. 13. Psal. 2. 8. Apoc. 7. 9. Rom. 15. 9. 10. 11. 12.
d 1 Cor. 7. 14. Act. 2. 39. Rom. 16. 19. 25. Rom. 11. 16. Gen. 3. 15. Gen. 17. 7. *e* Mat. 13. 47. Isa. 9. 7. *f* Eph. 2. 19. *g* Act. 2. 47. 1 Cor. 11. 23. Eph. 4. 11. 12. Mat. 28. 19. 20. Psal. 89. 36. *h* Rom. 11. 3. 4. Apoc. 12. 6. 14.
i Apoc. 2. 3. 1 Cor. 5. 6. 7. *k* 1 Cor. 13. 12. Apoc. 2. 3. Mat. 25. 1. 2. 26. 27. 28. 29. 47.

tem nonnullæ degenerârunt, ut ex Ecclesiis Christi, factæ demum sint ipsius Satanæ Synagogæ *l*; nihilominus tamen nunquam deerit in terris Ecclesia, quæ Deum colat secundùm ipsius voluntatem *m*.

l Apoc. 18.2 Rom. 11.18 19. 20. 21. 22 *m* Mat. 16.18 Psal. 72. 17 Psal. 102. 28 Mat. 28. 19, 20 *n* Col. 1.18 Eph. 1. 22.

Sect. 6. Ecclesiæ caput extra unum Dominum Iesum Christum nullum est *n*; nec ullo sensu caput ejus esse potest Papa Romanus, qui est insignis ille Antichristus, homo ille peccati, & perditionis filius: in Ecclesia semet efferens adversùs Christum, & supra quicquid dicitur Deus *o*.

o Mat. 23. 8, 9 10 2 Thes. 2. 3, 4. 8, 9 *p* Apoc. 13. 6

CAP. XXVI.

De communione Sanctorum.

§. 1. SAncti omnes, qui capiti suo Iesu Christo per Spiritum ejus ac per fidem uniuntur, gratiarum ejus, perpessionum, mortis, resurrectionis ac gloriæ ejus habent communionem *a*: atq; indè etiam amore conjuncti sibimet invicem mutuam donorum suorum gratiarumq; societatem quandam ineunt *b*, ac ad ejusmodi officia præstanda publica & privata obligantur, quæ ad mutuum eorum bonum conducant, cùm quoad internum tum etiam quoad externum hominem *c*.

a 1 Joh. 1. 3 Eph. 3. 16 17. 18. 19 Joh. 1. 16 Eph. 2. 5. 6 Phil. 3. 10 Rom. 6. 5. 6 2 Tim. 2. 12 *b* Eph. 4. 15 16 1 Cor. 12. 7 1 Cor. 3. 21, 22. 23 Col. 1. 19 *c* 1 Thes. 5. 11 14 1 Sam. 1. 19. 12. 4 1 Joh. 3. 16, 17. 18 Gal. 6. 10

Sect. 2. Qui sanctos sese profitentur, sanctam illi societatem & communionem inire tenentur & conservare, cùm in divino

vino cultu, tum alia officia spiritualia præstando, quæ ad mutuam eorum ædificationem conferre possint *d*; Quin etiam porrò sublevando se mutuò in rebus externis, pro ratione cujusq; vel facultatum vel indigentiæ. Quæ quidem communio, prout opportunitatem Deus obtulerit, est ad eos omnes, qui ubivis locorum Domini Iesu nomen invocant, extendenda *e*.

Sect. 3. Hæc autem communio quâ sancti cum Christo potiuntur, eos substantiæ Deitatis ejus neutiquam reddit participes, nec ullo respectu æquales Christo; Quorum utrumvis affirmare impium est ac blasphemum *f*, neq; sanè communio illa, quæ iis secum mutuo quatenus sanctis intercedit, cujusquam ad bona & possessiones suas jus privatum vel tollit vel imminuit *g*.

CAP. XXVII.

De Sacramentis.

§. 1. Sacramenta sunt fœderis gratiæ signa sacra & sigilla *a*, immediatè à Deo instituta *b*, ad Christum ejusq; beneficia repræsentandum, ad jus nostrum in illo confirmandum *c*, prout etiam ad illos qui Ecclesiam spectant à reliquis illis qui sunt è mundo, visibili discrimine sepiendum *d*, utq; in solenniter devinciantur ad obedientiam & cultum Deo in Christo juxta verbum ejus exhibendum *e*.

a Heb. 10. 24. 25
b Act. 2. 42. 46
c Ita. 2. 3
d Cor. 11. 18

e Act. 2. 44
f Job. 1. 17
g Col. 8. 9
Eph. 4. 15. 16
h Psal. 45. 7
cum Heb. 1. 8. 9
i Exod. 20. 15
Hos. 4. 2. 3
Act. 5. 4

a Rom. 4. 11
b Mat. 28. 19
c Col. 2. 11. 12
d Cor. 10. 16
e Cor. 11. 25. 26
f Gal. 3. 27
g Rom. 15. 8
Exod. 12. 48
Gen. 34. 14
h Rom. 6. 3. 4
i Cor. 10. 16. 21

Sect. 2. In Sacramento quolibet est inter signum & rem significatam relatio quædam spiritualis, sive Sacramentalis unio: unde fit ut alterius nomina & effectus alteri quandoq; tribuantur *f*.

f Gen. 17. 10 Mat. 26. 27, 28 Tit. 3. 5

Sect. 3. Quæ in Sacramentis sive per ea ritè adhibita exhibetur gratia, per vim aliquam iis intrinsecam non confertur, neq; ex intentione vel pietate administrantis pendet Sacramenti vis ac efficacia *g*: verùm ex operatione Spiritus *h*, ac verbo institutionis, quod complectitur cùm præceptum, unde celebrandi Sacramenti potestas fit, tum etiam promissionem de beneficiis dignè percipientibus exhibendi *i*.

g Rom. 2. 28, 29 1 Pet. 3. 21. *h* Mat. 3. 11 1 Cor. 12. 13

i Mat. 28. 19, 20 Mat. 28. 19, 20

Sect. 4. Sacramenta duo tantùm sunt à Christo Domino nostro in Evangelio instituta, Baptismus scilicet, & cœna Domini, quorum neutrum debet nisi à ministro verbi legittimè ordinato dispensari *k*.

k Mat. 28 19 1 Cor. 11. 20 23

Sect. 5. Sacramenta Veteris Testamenti si res spirituales per ea significatas exhibitásq; respiciamus, quoad substantiam eadem fuere cum his sub Novo *l*.

1 Cor. 4 1 Heb. 3. 4 *l* 1 Cor. 10. 1, 2, 3, 4

CAP. XXVIII.

De Baptismo.

§. 1. BAptismus est Sacramentum Novi Testamenti, à Iesu Christo institutum *a*, non solùm propter solennem

a Mat. 28. 19

solennem personæ baptizatæ in Ecclesiam visibilem admissionem *b*, verùm etiam ut signum eidem sit, & sigillum cum fœderis gratiæ *c*, tum suæ in Christum insitionis *d*, regenerationis *e*, remissionis peccatorum *f*, ac sui ipsius Deo per Christum dedicationis, ad ambulandum in vitæ novitate *g*. Quod quidem Sacramentum è Christi ipsius mandato est in Ecclesiâ ejus ad finem usq; mundi retinendum *h*.

Sect. 2. Elementum externum in hoc Sacramento adhibendum est *Aqua*: quâ baptizari debet admittendus, à ministro Evangelii legittimè ad hoc vocato, in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti *i*.

Sect. 3. Baptizandi in aquam immersio necessaria non est: verùm Baptismus ritè administratur aquâ superfusâ vel etiam insperſâ baptizando *k*.

Sect. 4. Non illi solum qui fidem in Christum ejq; se obedientes fore actu quidem profitentur *l*, verum etiam infantes qui à Parente vel altero vel utroq; fideli procreantur, sunt baptizandi *m*.

Sect. 5. Quamvis grave peccatum sit institutum hoc despicatui habere vel negligere *n*: non tamen ei salus & gratia ità individuè annectuntur, ut absq; illo nemo unquam regenerari aut salvari possit *o*, aut quasi indubium omninò sit regenerari omnes qui baptizantur *p*.

b 1 Cor. 12. 13

c Rom. 4. 11 cum Col. 2. 11, 12
d Gal. 3. 27 Rom. 6. 5
e Tit. 3. 5
f Marc. 1. 4. Rom. 6. 3, 4

g Mat. 28. 19, 20

h Heb. 9. 10, 19. 20, 21, 22 Act. 2. 41 Act. 16. 33 Matt. 7. 6
i Matt. 28. 19, 20
k Heb. 9. 10, 19. 20, 21, 22 Act. 2. 41 Act. 16. 33 Matt. 7. 6 *l* Marc. 16 15, 16 Act. 8. 37, 38
m Gen. 17 7, 9 cum Gal. 3. 9, 14 & Col. 2. 11, 12 & Act. 2 38, 39 & Rom. 4. 11, 12 1 Cor. 7. 14 Mat. 28. 19 Marc. 10. 13, 14, 15, 16 Luc. 18. 15
n Luc. 7. 30 cum Exod. 4. 24, 25, 26 *o* Rom. 4. 11 Act. 10. 2, 4, 22, 31, 45, 47 Psal. 51. 5 Psal. 58. 3

Sect. 6. Baptismi efficacia ei temporis momento quo administratur non astringitur *q*. Nihilominus tamen, usu debito hujus instituti non offertur solum promissa gratia, verum etiam omnibus (tam infantibus quam adultis) ad quos gratia illa è consilio Divinæ voluntatis pertinet, per Spiritum Sanctum in tempore suo constituto realiter confertur & exhibetur *r*.

Sect. 7. Sacramentum Baptismi eidem personæ non est nisi semel administrandum *s*.

q Joh. 3. 5 & 7. 38. 39. Act. 2. 38. 41. 1 Tit. 3. 5

r Gal. 3. 27. Tit. 3. 5. Rom. 6. 3, 5. Col. 2. 12. 1 Cor. 12. 13.

s Tit. 3. 5

CAP. XXIX.

De Cœna Domini.

§. 1. DOminus noster Iesus eâdem quâ prodebatur nocte instituit corporis & sanguinis sui Sacramentum, *Cœnam Domini* quam dicimus, in Ecclesia sua ad finem usq; mundi celebrandum, in perpetuam memoriam sacrificii sui ipsius in morte oblati, & ad beneficia istius omnia verè fidelibus obsignandum: in eorum item alimentum ac incrementum in Christo spirituale: quoq; ad officia cuncta præstanda, prius quidem illi debita, arctiori adhuc nodo tenerentur, ut vinculum deniq; ac pignus foret communionis illius quæ iis cum Christo & secum ipsis mutuò, tanquam corporis ipsius mystici membris, intercedit *a*.

a 1 Cor. 11. 23. &c. 10. 16. 1 Cor. 10. 16, 17. 21. 2 Cor. 6. 15.

Sect.

Sect. 2. In hoc Sacramento non Patri suo offertur Christus, sed neq; inibi fit reale aliquod sacrificium ad peccatorum remissionem vivis aut mortuis procurandum *b*; verùm unicæ istius oblationis, quâ Christus semetipsum ipse in cruce, & quidem omnino semel obtulit, commemoratio solùm; una cum spirituali propterea laudis omnimodæ Deo redditæ oblatione *c*. Unde Pontificiorum istud sacrificium Missæ (uti loqui amant) planè detestandum sit oportet, utpote maximè injurium uni illi unicoq; Christi sacrificio, quod quidem unica est pro peccatis electorum universis propitiatio *d*.

b Heb. 9. 22, 25, 26, 28.

c 1 Cor. 11. 24. 25. 26. Mat. 26. 26. 27

d Heb 7. 23, 24, 27 Heb. 10. 11 12. 14. 18

Sect. 3. In hoc suo instituto præcepit Dominus Jesus Ministris suis, verbum institutionis populo declarare, orare, ac elementis pani scilicet ac vino benedicere, eaq; hac ratione à communi ad sacrum usum separare, quinetiam panem accipere & frangere: poculum item in manus accipere; atq; (communicantibus una ipsis) utrumque communicantibus exhibere *e*, nemini autem à congregatione tunc absenti *f*.

e Mat. 26 26. 27. 28 & Marc. 14 22. 23. 24. & Luc. 22. 19. 20. cum 1 Cor. 11. 24. 25. 26

f 1 Cor. 10. 7

Sect. 4. Missæ privatæ, sive perceptio hujusce Sacramenti à solo vel Sacerdote vel alio quovis *g*; prout etiam poculi à populo detensio *h*, elementorum adoratio, quæq; adorentur elevatio aut circumgestatio, ut & prætextu religiosi u-

g 1 Cor. 1. 10 *h* 1 Cor. 1. 10 & Matt. 26. 27

1 Cor. 11. 27. 28. 29

sus cujuscunq; asservatio, sunt quidem omnia tum hujusce Sacramenti naturæ tum Christi institutioni planè contraria *i*.

Sect. 5. In hoc Sacramento externa elementa adusus à Christo institutos ritè separata, ità ad eum crucifixum referuntur ut rerum quas repræsentant nominibus (corporis nempe ac sanguinis Christi) verè quidem, at Sacramentaliter tantùm, sint nuncupata *k*, manent siquidem adhuc quoad substantiam & naturam verè solumq; panis ac vinum nihilominùs quam antea fuerant *l*.

Sect. 6. Doctrina illa quæ substantiæ panis ac vini in substantiam corporis & sanguinis Christi conversionem (transubstantiatio vulgo dicitur) sive illam per Sacerdotis consecrationem, sive quomodocunq; demum fieri statuit, non scripturæ solùm, verùm etiam communi omnium sensui ac rationi adversatur, sacramenti naturam evertit, superstitionis multifariæ causa extitit atq; etiamnum existit, imò verò & crassissimæ idololatriæ *m*.

Sect. 7. Dignè communicantes, Elementa in hoc sacramento visibilia dum participant *n*, una cum iis internè Christum crucifixum & beneficia mortis ejus universa reverà & realiter, (modo non carnali quidem aut corporeo, sed spirituali) per fidem recipiunt eisq; ve-

cantur.

i Mat. 15. 9

k Mat. 26. 16 27. 28

l 1 Cor. 11. 26. 27. 28 Mat. 26. 29

m Act. 3. 21 cum 1 Cor. 11. 24. 25. 26 Luc. 24. 6. 39 Act. 1. 11. 2. 38

untur. Corpus siquidem & sanguis Christi non corporeo aut carnali modo in, cum, vel sub pane ac vino, realiter tamen, at spiritualiter credentium fidei in hoc instituto, non minùs quam externis sensibus, elementa ipsa sunt præsentia o.

o 1 Cor. 10. 16

Sect. 8. Homines improbi & ignari externa licèt in hoc sacramento percipere possint elementa, rem tamen per ea significatam non recipiunt; verùm indignè illuc accedendo, rei sunt corporis ac sanguinis Dominici ad sui ipsorum condemnationem. Quapropter homines impii & ignari prout communioni cum Deo potiundæ nullatenus sunt idonei, ità prorsus indigni sunt qui accedant ad mensam Domini; neq; sine gravi in Christum peccato, possunt (quamdiu tales esse non desiterint) Sacra hæc mysteria participare p, vel ad ea participandum admitti q.

p 1 Cor. 11. 27, 28, 29. 2 Cor. 6. 14, 15, 16. q 1 Cor. 5. 6, 7, 13. 2 Thes. 3. 6, 14, 15. Mat. 7. 6.

CAP. XXX.

De Censuris Ecclesiasticis.

§. 1. DOminus Iesus quatenus Rex & caput Ecclesiæ suæ constituit in ea regimen, quod in officiariorum Ecclesiasticorum manu foret, distinctum à civili Magistratu a.

a Isa. 9. 6, 7. 1 Tim. 5. 17. 1 Thes. 5. 12. Act. 20. 17, 28. Heb. 13. 7, 17. 1 Cor. 12. 28. Mat. 18. 18. Joh. 20.

Sect. 2. Officiariis hisce claves regni cœlorum sunt Commissæ, quarum virtute obtinent potestatem peccata vel retinendi

tinendi vel remittendi, pro varia peccantium conditione; impœnitentibus quidem regnum illud tum per verbum quam per censuras occludendi, peccatoribus verò pœnitentibus tam evangelii ministerio quàm absolutione à censuris idem aperiendi, prout occasio postulaverit k.

k Mat. 16. 19 Mat. 18. 17, 18 Joh. 20. 21, 22, 23 2 Cor. 2. 6, 7, 8

Sect. 3. Omnino necessariæ sunt censuræ Ecclesiasticæ, lucrandis fratribus delinquentibus, eisq; in viam reducendis, reliquis autem à similibus delictis deterrendis, fermento illi malo, ne totam massam inficiat, expurgando; ad honorem Christi & Sanctam Evangelii professionem vindicandum ut prævertatur denique ira Dei, quæ meritò in Ecclesiam accendi posset, si ipsius fœdus, hujusq; sigilla ab insigniter ac pertinaciter delinquentibus impunè profanari paterentur l.

1 Cor. 5. 6, 7 1 Tim. 5. 20 Mat. 7. 6 1 Tim. 1. 20 2 Cor. 11. 27 ad hominem Jedæ vers. 23 1 Thes. 5. 12 2 Thes. 3. 6 14, 15 1 Cor. 5. 4 5. 13 Mat. 18. 17 Tit. 3. 10

Sect. 4. Quò meliùs autem hosce fines consequantur, procedere debent Ecclesiæ officiarii, admonendo, à Sacramento cœnæ Dominicæ ad tempus aliquod suspendendo, excommunicando denique ab Ecclesia, pro ratione criminis, atq; personæ delinquentis merito m.

CAP. XXXI.

De Synodis & Conciliis.

§. 1. Quò meliùs gubernari, ac ulteriùs ædificari possit Ecclesia, conventus ejusmodi fieri debent, quales

vulgò

vulgò Synodi & Concilia nuncupantur a.

Sect. 2. Quemadmodum licitum est Magistratibus Synodum Ministrorum aliorumq; qui sunt idonei convocare, qui secum de religionis rebus deliberent ac consultent *b*: Ita si Magistratus fuerint Ecclesiæ hostes aperti, licebit Christi ministris à se ipsis virtute officii, eisve cum aliis idoneis, acceptâ prius ab Ecclesiis suis delegatione, in istiusmodi conventibus congregari *c*.

Sect. 3. Synodorum & Conciliorum est controversias fidei & conscientiæ casus, ministeraliter quidem, determinare; regulas ac præscripta quò melius publicus Dei cultus ejusq; Ecclesiæ regimen ordinentur constituere; Querelas de mala administratione delatas admittere, deq; iis authoritativè decernere. Quæ quidem decreta & decisiones, modò verbo Dei consenserint, cum reverentia sunt ac summissione excipienda; Non quidem solùm quòd verbo Dei sint concentanea, verùm etiam gratiâ potestatis ea constituentis, ut quæ sit ordinatio Dei ad id in verbo suo designata *d*.

Sect. 4. Synodi omnes sive concilia post Apostolorum tempora, seu generales sive particulares, errori sunt obnoxiæ, quinq; paucæ erraverunt. Proindeq; fidei aut praxeos norma constituendæ non sunt, verum in utriusq; auxilii loco adhibendæ *e*.

Sect.

a Act. 15. 2. 4. 6

b Isa. 49. 23 1 Tim. 2. 1. 2 Chron. 19 8. 9. 10. 11 2 Chron. 29 30 cap. Mat. 18. 15 Psa. 11. 16

c Act. 15. 2. 4. 22. 23. 25

d Act. 15. 15 19. 24. 27. 28 29. 30. 31 Act. 20. 4 1 Cor. 12. 17 28. 29. 30

e Eph. 2. 20 Act. 17. 11 1 Cor. 2. 5 2 Cor. 1. 24

Sect. 5. Synodi & Concilia ad solum quod Ecclesiam spectat tractare debent & concludere: neq; civilibus politicis, quæ rem publicam spectant ingerere si debent, nisi humiliter supplicando in casibus, si qui acciderint, extraordinariis, aut consulendo, quoties ab eis postulat Magistratus civilis, nempe quod conscientiæ illius satisfiat *f*.

CAP. XXXII.

De statu hominum post mortem, deque resurrectione mortuorum.

§. 1. HOminum corpora post mortem ad pulverem rediguntur, & corruptionem vident *a*; At animæ illorum (quæ quidem nec moriuntur nec obdormiunt) ut quæ subsistentiam habent immortalem, ad Deum continuo eorum datorem revertuntur *b*. Animæ quidem Justorum jam tum perfectè sanctificatæ cœlis supremis accipiuntur, ubi Dei faciem in lumine ac gloria intuentes corporum suorum plenam redemptionem expectantes *c*: Animæ verò improborum conjiciuntur in Gehennam, ubi inter diras cruciatus in tenebris exterioribus conclusæ manent, ad judicium magni illius diei asservatæ *d*. Locum autem animabus à corpore solutis extra hos duos Scriptura sacra non agnoscit ullum.

Sect. 2. Novissimo illo Die, qui supererunt in vivis non morientur quidem

mutabuntur e: qui mortui fuerint, resuscitabuntur omnes, ipsissimis iis corporibus quibus viventes aliquando fungebantur, ac non aliis, ut ut qualitate differentibus: quæ denuo animabus quæque æterno conjugio unientur f.

Sect. 3. Iniustorum corpora ad dedecus per potentiam Christi suscitabuntur, iustorum autem corpora per spiritum ejus ad honorem, fientq; hæc conformia corpori ipsius glorioso g.

CAP. XXXIII.

De ultimo Judicio.

Sect. 1. DIem Deus designavit quo mundum in justitia judicabit per Jesum Christum *a*; cui à Patre data est omnis potestas & judicium *b*. Quo quidem die non solum judicabuntur Angeli apostatici *c*, verùm etiam omnes homines, quotquot usquam in orbe terrarum aliquando vixerint, coram Christi tribunali comparebunt, ut cogitationum, dictorum, factorumq; suorum rationem reddant, recipiantq; simul juxta id quod in corpore quisq; fecerit, seu bonum fuerit sive malum *d*.

Sect. 2. Eo autem consilio Diem hunc præstituit Deus, quò nempe misericordiæ suæ constaret gloria ex æterna salute electorum, justitiæ autem è damnatione reproborum, qui improbi sunt & contumaces. Tunc enim justi introibunt

e 1 Thes. 4. 16. 1 Cor. 15. 51. 52.

f Job 19. 26. 27. 1 Cor. 15. 42. 43. 44. 1 Joh. 3. 2. 1 Cor. 15. 42. Phil. 3. 20.

a Act. 17. 31.

b Joh. 5. 22. 27.

c 1 Cor. 6. 3. 2 Pet. 2. 4. Jud. 6.

d 2 Cor. 5. 10. Eccl. 12. 14. Rom. 2. 16. Matt. 12. 36. 37.

in vitam æternam, recipientes plenitudinem illam gaudii ac refrigerii, quæ à præsentia Domini ventura sunt: Impii autem, qui Deum ignorant, quique Evangelio Iesu Christi non morem gerunt, in æternos cruciatus detrudentur, æternaque perditione punientur à præsentia Domini & à potentiâ ipsius gloriâ profligati.

Sect. 3. Quemadmodum Christus nobis, futurum esse aliquando diem judicii, esse velit perspicuissimum; tum quò omnes à peccato absterreantur, tum ob majus piorum solatium in rebus adversis: ita sanè diem ipsum vult ab hominibus ignorari, quò securitatem omnem carnalem excutiant, & nunquam non sint vigilantes) quum quâ horâ venturus sit Dominus ignorant) utq; semper sint parati ad dicendum, Veni Domine Iesu, etiam citò veni *g*. *Amen.*

a Mat. 25. 31 *a*1 finem, Rom. 2. 5, 6 Rom. 9. 22 *a*3 Matt. 25. 21 *Act.* 3. 19. *b* Thes. 1. 7, 8 9, 10 *c* 2 Pet. 3. n 14 *d* Cor. 5. 10, 11 2 Thes. 1. 5 6, 7 Luc. 21. 27. 28 Rom. 8. 22 24, 25 *e* Mat. 24 36 42. 43. 44 Marc. 13. 35 36, 37 Luc. 12. 35. 36 *f* Rev. 22. 20

Catechismus

Catechismus major.

QUÆSTIO.

Quinam est hominis finis summus ac præcipuus?

R. Finis hominis summus ac præcipuus est Deum glorificare *a*, eademque perfectè frui, in æternum *b*.

Q. Unde constat esse Deum?

R. Ipsissimum in homine naturæ lumen, operaque Dei esse Deum luculenter manifestant *c*: solum autem ipsius verbum Spiritusque cum hominibus revelant sufficienter ac efficaciter ad salutem *d*.

Q. Quid est verbum Dei?

R. Scripturæ Sacræ Veteris ac Novi Testamenti sunt Verbum Dei *e*, unica illa fidei ac obedientiæ regula *f*.

Q. Quibus modis mediisque constat Scripturas esse verbum Dei?

R. Scripturæ sic ostendunt esse verbum Dei, majestate sua *g*, & puritate *h*, partium omnium consensu *i*, totiusque scopo, ut Deo nempe omnis gloria tribuatur *k*: lumine suo & vi mirabili cùm con-

a Rom. 1. 36
1 Cor. 10. 31
b Psal. 73. 24
ad finem.
Job 19. 25
Psal. 27.
c Rom. 1. 19
20 Psal. 19
1. 3
Act. 17. 28
d 1 Pet. 1. 9
10 2 Tim.
3. 15. 16. 17
Heb. 4. 12.
e 2 Tim. 3. 16
2 Pet. 1. 19. 20
21.
f Esa. 8. 20
Apoc. 22. 18
19. Joh. 8. 10
Luc. 16. 29
31. Gal. 1. 8. 9
2 Tim. 3. 15
16. 17.
g Hos. 8. 12
1 Cor. 2. 6. 7.
13. Psal. 119
18. 129.
h Psal. 12. 6
Psal. 19. 8
i Act. 10. 43
Act. 26. 22
k Rom. 3. 19
27

convincendi tum convertendi peccatores fideles autem consolandi ac ædificandi ad salutem *l*: eas autem esse ipsissimum Dei verbum, solus Dei Spiritus in Scripturis & cum Scripturis testimonium præbens in corde hominis plene illi potest persuadere *m*.

Q. *Quid est quod præcipuè docent Scripturæ?*

R. Duo imprimis sunt quæ Scripturæ docent, quid homo de Deo credere debeat, quidq; officii ab homine Deus exigat *n*.

Q. *Quid autem de Deo nobis è Scripturis innotescit?*

R. Innotescunt nobis è Scripturis qui sit Deus *o*, Personæ in Deitate *p*, decretu ejus *q*, eorumq; executio *r*.

Q. *Quid est Deus?*

R. Deus est spiritus *s*, in seipso & à seipso essentiâ *t*, gloriâ *u*, beatitudine *x*, ac perfectione *y* infinitus; ad omnia sufficiens, æternus *z*, immutabilis *a*, incomprehensibilis *b*, ubiq; præsens *c*, omnipotens *d*, omniscius *e*, sapientissimus *f*, sanctissimus *g*, justissimus *h*, summè misericors ac benignus, summè longanimis, abundansq; bonitate ac veritate *i*.

Q. *An sunt plures uno Deo?*

R. Unicus est (non plures) vivens nempe verusq; Deus *k*.

Q. *Quot sunt Personæ in Deitate?*

R. Tres in Deitate sunt personæ, r

l Act. 8. 28 Heb. 4. 12 Jer. 1. 18 Psa. 19. 7, 8 9 Rom. 15. 4 Act. 20. 32 *m* Joh. 16. 13 14. 1 Joh. 2 20. 27 Joh. 20. 31

n 1 Tim. 1. 13 *o* Heb. 11. 6 *p* 1 Joh. 5. 7 *q* Act. 15. 14 28. 28 *r* Act. 4. 27, 28 *s* Joh. 4. 24 *t* Exod. 3. 14 Joh. 1. 7. 8. 9 *u* Act. 7. 2 *x* 1 Tim 6. 15 *y* Mat. 5. 48 *z* Gen. 17. 1 *a* Psal. 90. 2 *b* Mal. 3. 6 Jac. 1. 17. *c* 1 Reg. 8. 27 *d* Psal. 139. 8 23 *e* Apoc. 4. 8. *f* Heb. 4. 13 *g* Psal. 147. 5 *h* Rom. 16. 27 *i* Isai. 6. 3 Apoc. 15. 4 *k* Deut. 32. 4 Exod. 34. 6

l Deut. 6. 4 1 Cor. 8. 4. 6 Jer. 10. 10

ter, Filius, & Spiritus Sanctus, suntque hi tres unus verus æternus Deus, iidem substantiâ, potentiâ & gloriâ coæquales, proprietatibus licèt suis personalibus inter se distincti *l*.

Q. Quænam sunt trium personarum in Deitate proprietates personales?

R. Patri proprium est Filium gignere *m*, Filio proprium à Patre gigni *n*, Spiritui autem sancto procedere à Patre Filioque, ab omni retrò æternitate *o*.

Q. Unde constat Filium & Spiritum Sanctum esse Deum, Patrique coæquales?

R. Filium & Spiritum Sanctum esse Deum, Patriq; coæquales demonstrant Scripturæ sacræ, nomina *p*, attributa *q*, opera *r*, cultumq; ejusmodi eis tribuendo, quæ soli Deo propria sunt & peculiaria *s*.

Q. Quid sunt Decreta Dei?

R. Decreta Dei sunt consilii voluntatis ejus actus liberi, sancti, sapientes *t*, quibus ab omni æterno quæcunq; tempore eveniunt ad suam ipsius gloriam immutabiliter præordinavit *u*, imprimis verò quæ Angelos spectant hominesque.

Q. Quid autem de Angelis hominibusque præcipuè decrevit Deus?

R. Deus decreto æterno ac immutabili ex mero amore, in laudem gloriosæ suæ gratiæ statu tempore manifestandæ, nonnullos Angelorum elegit ad gloriam *x*, alios & hominum aliquos elegit in Christo

l Joh. 5. 7. Mat. 3. 16. 17. Mat. 28. 19. 2 Cor. 13. 14. Joh. 10. 30. *m* Heb. 1. 5. 6. 8. *n* Joh. 1. 14. 18. *o* Joh. 15. 26. Gal. 4. 6.

p Mat. 1. 23. cum Joh. 1. 41. & Act. 28. 25. 1 Joh. 5. 20. Act. 5. 3. 4. *q* Joh. 1. 1. 1 Cor. 2. 10. 11. 2. 9. 6. Joh. 2. 24. 25. 1 Cor. 2. 10. 11. *r* Col. 1. 16. Gen. 1. 2. *s* Mat. 28. 19. 2 Cor. 13. 14.

t Eph. 1. 11. Rom. 11. 33. Rom. 9. 14. 15. 18. *u* Eph. 1. 4. 11. Rom. 9. 22. 23. *x* 1 Tim. 5. 21.

ad vitam æternam, simul & ad media quibus eam consequantur x, idem pro suprema sua potestate, ac secundum inscrutabile voluntatis suæ consilium (quo favorem exhibet abstinetve pro suo ipsius beneplacito) reliquos præteriit, ac ad ignominiam & iram pro peccatis eorum infligendam præordinavit, in laudem gloriæ justitiæ suæ y.

x Eph. 1. 4. 1. 6. 2 Thes. 2. 13. 14.

Q. *Quomodo decreta sua exequitur Deus?*

R. Deus exequitur decreta sua creationis operibus ac providentiæ; secundum præscientiam ipsius infallibilem, voluntatisq; suæ consilium liberum ac immutabile z.

3 Rom. 9. 14. 18. 21. 22. Mat. 11. 25, 26. 2 Tim. 2. 20. Jude 4. v. 4. 1 Pet. 2. 8.

Q. *Quid est Creationis opus?*

R. Opus Creationis illud est, quo Deus in principio per verbum potentiæ suæ, mundum hunc & quæ in eo continentur universa, sex dierum spatio ex nihilo condidit, propter semetipsum, atq; omnia quidem valde bona a.

2 Psal. 1. 17.

Q. *Quales creavit Deus Angelos?*

R. Angelos b, omnes Deus creavit spiritus c, immortales d, sanctos e, scientia præstantes f, potentia valentes g, ad ipsius mandata exequendum, nomenque celebrandum h, non tamen immutabiles i.

a Gen. 1. 1. Prov. 16. 4. b Col. 1. 16. c Psal. 104. 4. d Mat. 22. 30. e Mat. 25. 31. f 2 Sam. 14. 17. Mat. 24. 36. g 2 Thes. 1. 7. h Psal. 103. 20, 21. i 2 Pet. 2. 4.

Q. *Qualem creavit Deus hominem?*

R. Postquam Deus condiderat omnes alias creaturas, hominem creavit, marem quidem feminamque k, viri corpus

pus è terræ pulvere *l*, fœminæ autem è costa viri fabricavit *m*; imbuitq; animabus viventibus, rationalibus, ac immortalibus *n*, ad suam ipsius imaginem creavit eos *o*, in cognitione *p*, justitia & sanctitate *q*, habentes divinam legem in cordibus suis inscriptam *r*, eandemq; implendi vires *s*, dominium etiam habentes in creaturas *t*, possibilitatis tamen isthoc statu excidendi haud immunes *u*.

Q. *Quænam sunt opera Divinæ providentiæ?*

R. Opera divinæ providentiæ sunt Dei sanctissima *x*, sapientissima *y*, ac potentissima creaturarum suarum omnium conservatio *z*, ac gubernatio *a*, earumq; ut & actionum ab iis profluentium *a*, ad suam ipsius gloriam ordinatio *b*.

Q. *Qualis est Dei erga Angelos providentia?*

R. Nonnullis angelorum providentiâ suâ permisit Deus præfracto animo semet, ac nunquam inde recuperandos, in peccatum & damnationem præcipitare *c*; hoc tamen reliquaq; eorum peccata omnia terminis suis circumscribens dirigensq; ad suam ipsius gloriam *d*: reliquos autem in sanctitate ac beatitudine stabilivit *e*: utitur vero pro arbitrio suo utitur *f*, potentiam, misericordiam ac justitiam suam administrando *g*.

l Gen. 2. 7
m Gen. 2. 22
n Gen. 2. 7 cum Job 33. 4. & Eccl. 12. 7 & Matt. 10. 28. & Luc. 23. 43
o Gen. 1. 27
p Col. 3. 10
q Eph. 4. 24
r Rom. 2. 14
s Eccl. 7. 29
t Gen. 1. 28
u Gen. 3. 6 Eccl. 7. 29
x Psal. 145. 17
y Psal. 104. 24 Isa. 28. 29
z Heb. 1. 3
a Psal. 103. 19
a Matt. 10. 29 30. 31 Gen. 45. 7
b Rom. 11. 36 Isa. 63. 14.
c Jude v. 6 2 Pet. 2. 4 Hos. 4. 17 Joh. 8. 44
d Joh. 13. 31 Matt. 8. 31
e 1 Tim. 5. 21 Mat. 25. 41 Heb. 2. 16
f Psal. 103. 19 Rev. 19. 6
g Hab. 3. 13

Q. *Qualis erat providentia Dei circa hominem in ſtatu creationis?*

R. Providentia Dei circa hominem in ſtatu creationis hujuſmodi fuit; cum in Paradiſo collocavit, eamq; illi collendam dedit, illi fructibus terræ veſcendi fecit poteſtatem *h*, creaturas omnes illius imperio ac dominio ſubjugavit *i*, conjugium inſtituit quod ei foret in ſubſidium *k*; ad communionem ſui ipſius cum admiſit *l*, Sabbatum inſtituit *m*, fœdus cum eo ſanxit, vitæ quidem, ſub conditione obedientiæ perſonalis, perfectæ ac perpetuæ *n*; cujus arbor vitæ pignus erat *o*, eſu arboris ſcientiæ boni maliq; ſub pœna mortis eidem interdixit *p*.

h Gen. 1.28 15, 16
i Gen. 1.28

k Gen. 2. 18
l Gen. 1. 26 27. 28. 40
m Gen. 2. 3

n Gal. 3. 12. Rom. 10, 5
o Gen. 2. 9

p Gen. 2. 17

Q. *Perſititne homo in eoquo Deus illum primitus creavit ſtatu?*

R. Primi noſtri parentes, libertati voluntatis ſuæ permiſſi, Satanæ tentatione inducti, mandatum Dei tranſgreſſi ſunt è fructu vetito comedendo, eoque facto, ſtatu innocentiæ, in quo creati fuerant, exciderunt *q*.

q Gen. 3. 6 7. 8. 13 Eccl. 7. 29
r Gen. 5. 3

Q. *Totumne genus humanum lapſum eſt in prima illa tranſgreſſione?*

R. Quandoquidem fœdus cum Adamo tanquam perſona publica, tum ſuo tum poſterorum ſuorum nomine ictum erat, exinde factum eſt ut humanum genus univerſum ab illo generatione ordinaria procreatum *r*, in ipſo peccarit, & una cum ipſo ceciderit in prima illa tranſ-

s Act. 17. 26 t Gen. 2. 16 17 cum Rom. 5. 12 ad 20 & 1 Cor. 15. 21. 22

greſſione *s*.

Q.

Q. *In qualem statum præcipitavit lapsus hic humanum genus?*

R. Lapsus hic humanum genus in statum peccati ac miseriæ præcipitavit *t*. *t* Rom. 5. 12. Rom. 3. 23

Q. *Quid est peccatum?*

R. Peccatum est defectus quilibet conformitatis cum lege Divina, vel transgressio cujusvis Divinæ legis, quæ data est in regulam creaturæ rationalis *u*. *u* 1 Joh. 3. 4. Gal 3. 10. 12

Q. *In quo consistit status illius, in quem lapsus est homo, peccaminositas?*

R. Status illius, in quem lapsus est homo, peccaminositas, consistit in reatu primi peccati quod admisit Adamus, * in carentia illius justitiæ in qua idem est creatus, ut etiam in corruptione naturæ suæ, unde inhabilis prorsus, ac impotens factus est ad bonum omne spirituale; eique planè oppositus, ad malum autem omne proclivis penitus & quidem perpetuo *x*, quod *peccatum originale* vulgo dicitur; indeq; proveniunt peccata omnia actualia *y*. * Rom. 5. 12. 10. *x* Rom. 3. 10. ad 20. Eph. 2. 1. 2. 3. Rom. 7. 6. Jo. 3. 5. 6. Gen. 8. 5. *y* Jer. 1. 16. 17. Mat. 15. 19

Q. *Quo modo peccatum hoc originale à primis parentibus ad eorum posteros derivatur?*

R. Peccatum originale à primis parentibus ad eorum posteros derivatur per generationem naturalem; adeò, ut omnes in peccato concepti natiq; sint, quotquot ab iis ea ratione procreantur *z*. *z* Psal. 51. 7. Job 14. 4. Job 15. 14. Joh. 3. 6.

Q. *Quam autem miseriam intulit lapsus humano generi?*

R.

R. Lapsus intulit humano generi non solum communionis cum Deo jacturam, verum etiam unum ejus & maledictionem; adeò ut naturâ filius iræ filii *b*, Satanæ mancipia *c*, & supplicijs quibuscunq; nocentissimè obnoxii, tam in hoc seculo quam futuro *d*.

4 Gen. 3. 8 10, 24

5 Eph. 2. 3. 5 1 Tim. 1. 15 6 Gen. 2. 17 Lam. 3. 39 Rom. 6. 23 Mat. 25. 41, 46 Jude v. 7

Q. *Quenam sunt peccati in præsenti seculo supplicia?*

R. Supplicia peccati in præsenti seculo sunt, cum interna, animi nempe cæcitas *e*, sensus reprobus *f*, illusiones fortes *g*, duritiei cordis *h*, conscientiæ horror *i*, & affectus viles *k*, tum etiam externa, cujusmodi sunt, creaturarum nostri causâ maledictio Divina *l*, omnia; quotquot nobis adveniunt, mala, sive corporibus, sive nominibus, fortunis, amicis, aut negotiis demum nostris adversentur *m*, una cum ipsâ morte *n*.

e Eph. 5. 18 f Rom. 1. 28 g 2 Thes. 2. 11 h Rom. 2. 5 i Isa. 33. 14 k Gen. 4. 23 l Mal. 2. 7. 4 m Rom. 1. 26 n Gen. 3. 17 o Deut. 28. 15 ad finem, p Rom. 6 23. 27

Q. *Quenam sunt peccati supplicia in futuro seculo?*

R. Supplicia peccati in seculo futuro sunt, à jucundissima Dei præsentia separatio sempiterna, continui, æterni & exquisitissimi animæ corporisq; in igne gehennæ cruciatus *o*.

o 2 Thes. 1. 6 Mat. 9. 14. 46 48 Luc. 16. 23

Q. *An humanum genus universum perire finiit Deus in statu peccati ac miseriæ?*

R. Deus universum genus humanum non dereliquit in statu peccati, ac miseriæ perituram *p*, in quem scilicet inciderant

p 1 Thes. 5. 9

derant primum fœdus violando (*fœdus operum q* vulgò dictum) verum præ mero amore suo ac misericordia electos suos inde eripit, ac in statum salutis eos transfert virtute novi fœderis, quod vulgo dicitur *fœdus gratiæ r*.

q Gal. 3. 10 11

r Tit. 3. 4. 5 6, 7 Gal. 3. 11 Rom. 3. 20 21, 22

Q. *Quotum initum est fœdus gratiæ?*

R. Fœdus gratiæ initum est cum Christo, Adamo secundo, atq; in eo cum electis omnibus tanquam ipsius semine *s*.

s Gal. 3. 16 Rom. 5. 15 ad finem. Isa. 53. 10. 11

Q. *Quomodo in secundo fœdere manifestatur gratia Dei?*

R. Gratia Dei in secundo fœdere manifestatur, in quantum peccatoribus gratuitò parat offertq; mediatorem *t*, ac per eum vitam & salutem *u*. Atq; quò in illo jus obtineant fidem requirens conditionem ***, electis omnibus Spiritum suum sanctum promittit ac largitur *x*, qui fidem in iis illam *y* una cum gratiis aliis salutaribus universis *z*, operetur, eosq; sanctæ omni obedientiæ pares reddat ac idoneos *a*; ut quæ sit genuinæ ipsorum veræq; fidei *b*, & gratitudinis erga Deum *c*, argumentum viaque illis præscripta, qua Deus voluit ad salutem perveniri *d*.

t Gen. 3. 15 Isa. 42. 6 Joh. 6. 27

u Joh. 5. 10, 11, 12

x Joh. 3. 6 Joh. 1. 12

y Prov. 1. 23

z 1 Cor. 14. 45

* Gal. 5. 22, 23

a Ezech. 36 27

b Jac. 2. 18, 22

c 1 Cor. 5. 14, 15

d Eph. 2. 10

Q. *Fœdus gratiæ an uno semper fuerit eodemq; modo administratum?*

R. Fœdus gratiæ non uno semper fuit eodemq; modo administratum, verum administratio ejus sub Veteri Testamento ac sub Novo est alia atq; alia *e*.

e 2 Cor. 3. 6. 7. 8. 9

Q.

Q. *Quomodo administratum est fœdus gratiæ sub Veteri Testamento?*

R. Sub Veteri Testamento fœdus gratiæ est administratum promissionibus *f*, Prophetiis *g*, & sacrificiis *h*, circumcisione *i*, paschate *k*, aliisq; typis ac institutis; quæ omnia Christum tunc futurum præsignificabant; ac pro ratione illorum temporum sufficiebant electis in fide in promissum Messiam ædificandis *l*; per quem illi plenam peccati remissionem ac salutem æternam tunc temporis sunt consecuti *m*.

f Rom. 15. 8
g Act. 3. 18. 24
h Heb. 10. 1
i Rom. 4. 11
k 1 Cor. 5. 7
l Heb. 8. 9, 10 cap. Heb. 11. 13
m Gal. 3. 7 8, 9. 14

Q. *Quomodo administratur fœdus gratiæ sub Novo Testamento?*

R. Sub Novo Test. exhibito jam Christo (qui est substantia) idem illud gratiæ fœdus administrabatur, & usq; debet administrari prædicatione verbi *n*, ut & administratione Sacramentorum, Baptismi nempe, & cœnæ Dominicæ *p*, in quibus gratia saluſq; cunctis gentibus, plenius, evidentius, ac efficaciùs exhibetur *q*.

n Mat. 16. 15
o Mat. 28. 19 20.
p 1 Cor. 11. 23 24, 25
q 2 Cor. 3. 6 ad finem. Heb. 8. 6, 10 11. Mat. 8. 19

Q. *Quis est fœderis gratiæ Mediator?*

R. Fœderis gratiæ Mediator unicus est Dominus Iesus Christus *r*, qui quum esset æternus Dei Filius coessentialis Patri & coequalis *s*, in plenitudine temporis homo factus est *t*, adeóq; fuit, & usq; durat, Deus & homo, è naturis duabus integris distinctisque, persona unica in æternum *u*.

r 1 Tim. 2. 5
s Joh. 1. 1, 14 Joh. 10. 30 Phil. 2. 6
t Gal. 4. 4
u Luc. 1. 35 Rom. 9. 5 Col. 2. 9 Heb. 7. 24, 25

Q. *Quomodo autem Christus Filius Dei quum esset, factus est homo?*

R. Christus Dei Filius factus est homo, dum corpus verum, animamque rationalem assumeret sibi *, vi Spiritus sancti in utero, eque substantia Virginis Mariæ conceptus, & ex eadem natus x, immunis tamen à peccato y.

Q. Quæ necessitas id exegit ut Deus esset idem qui Mediator?

R. Necessum erat ut Deus esset qui Mediator, cum ut humanam naturam sub ira Dei infinitâ, ac potestate mortis laborantem sustentaret z, & quodammodo sufficeret ne succumberet; tum verò etiam ut per passionibus suis, obedientiæ ac intercessioni pretium faceret ac efficaciam a: quo justitiæ Dei satisfaceret b, favorem ejus conciliaret c, populum acquireret peculiarem d, spiritum suum iis daret e, eosque, hostes omnes debellaret f, ipsosque perduceret ad æternam salutem g.

Q. Quæ autem necessitas quamobrem homo esset Mediator?

R. Oportebat Mediatorem esse hominem, quò naturam nostram veheret h, obedientiam legi præstaret i, ineque natura nostra, cum pati posset tum intercederet k; ut infirmitatum nostrarum sensu communi nobiscum afficeretur l; ut nos demùm, Filiorum adoptionem reciperemus m, consolationem acciperemus, ad thronum gratiæ cum confidentia consequeremur n.

* Joh. 1. 14 Mat. 26. 38
x Luc. 1. 27, 31, 35. 42 Gal. 4. 4
y Heb. 4. 15 Heb. 7. 26
z Act. 2. 24 25. Rom. 1. 4 cum Rom. 4. 25 Heb. 9. 14
a Act. 13. 38 Heb. 9. 14 Heb. 7. 25 26, 27, 28
b Rom. 3. 24 25, 26
c Heb. 2. 17 Mat. 5. 17
d 1 Tim. 2. 5, 6
e Gal. 4. 6
f Luc. 1. 68 69, 71. 74
g Heb. 5, 8, 9 Heb. 9. 11 ad 16
h Heb. 2. 16
i Gal. 4. 4
k Heb. 2. 14 Heb. 7. 24
l Heb. 2. 15 Heb. 2. 5
m Gal. 4. 5
n Heb. 4. 16

Q. *Unde necessarium erat ut Mediator esset* Θεάνθρωπος *sive in una eademque persona Deus & homo?*

R. Necessum erat ut Mediator, cujus erat Deum ac hominem conciliare, ipse & Deus & homo existeret, & persona quidem unica, ut opera utriusq; naturæ propria, à Deo pro nobis acceptarentur, nos autem ut illis tanquam totius personæ operibus niteremur *p*.

Q. *Quamobrem Mediatori nostro inditum est nomen* Iesus?

R. Mediatori nostro nomen *Iesus* inditum est quoniam populum suum à peccatis eorum servat *q*.

Q. *Quare Mediator noster vocabatur* Christus?

R. Mediator noster ideo *Christus* vocabatur, quoniam Spiritu Sancto supra mensuram unctus est *r*, adeóq; separatus, plenéq; instructus, cum authoritate tum potentiâ *s*, ad munera Prophetæ *t*, Sacerdotis *u*, ac Regis Ecclesiæ suæ *, exequendum, tam in humiliationis, quàm exaltationis suæ statu.

Q. *Quibus Modis exequitur Christus munus Propheticum?*

R. Christus exequitur Prophetæ munus, Ecclesiæ suæ *x*, in unoquoq; seculo integram Dei voluntatem *y*, de omnibus quæ illorum ædificationem spectant & salutem revelando *z*, per verbum quidem suum spiritumque *a*, variis tamen administrandi modis *b*.

Q.

p Matth. 4. 22. 23. Mat. 3. 7. Heb. 9. 11. p 1 Pet. 3. 18.

q Matth. 1. 21.

r Joh. 3. 34. Psal. 45. 7. s Joh. 6. 27. Matth. 28. 18. 19. 20. t Heb. 3. 2. 1. Luc. 18. 31. u Heb. 5. 5. 6. 7. Heb. 4. 14. 15. * Psal. 2. 6. Matth. 21. 5. Isa. 9. 6. 7. Psal. 2. 8. 9. 10. 11. x Joh. 4. 18. y Joh. 15. 15. Act. 20. 32. Ephes. 1. 11. 12. 13. 14. z Joh. 10. 31. a 1 Pet. 1. 10. 11. 12. b Heb. 1. 1. 2.

Q. *Quibus modis præstat Christus munus Sacerdotale?*

R. Christus præstat munus Sacerdotis, seipsum in Sacrificium Deo immaculatum semel offerendo *c*, quod pro populi sui peccatis reconciliatio foret *d*, prout etiam pro ipsis perpetuò intercedendo *e*.

c Heb. 9. 14
28
d Heb. 2. 17
e Heb. 7. 25

Q. *Quomodo Regis munere defungitur Christus?*

R. Christus exequitur munus Regium dum populum sibi ex mundo vocat *f*, eósque officiariis *g*, legibus *h*, atq; censuris donat, atq; instruit, quibus eos visibili modo regit & gubernat *i*, dumq; largitur electis suis gratiam salvificam *k*, eosque obedientes remunerat *l*, peccantes castigat *m*, in tentationibus ac perpessionibus sustentat ac conservat *n*, hostes eorum omnes coercet superátq; *o*, omnia deniq; potentiâ suâ in sui ipsius gloriam *p*, eorumq; bonum ordinat *q*, quinetiam de reliquis omnibus supplicium sumit, quotquot Deum ignorant & non obtemperant Evangelio *r*.

f Act. 15. 14
15. 16
Isa. 35. 4. 5
Gen. 49. 10
Psal. 110. 3
g Eph. 4. 11
2
1 Cor. 12. 28
h Isa. 33. 22
i Matt. 18. 17.
18
1 Cor. 1. 4. 5
k Act. 5. 31
l Apoc. 22. 12
Apoc. 2. 10
m Apoc. 3. 19
n Isa. 63. 9
o 1 Cor. 15. 25. Psal. 110 per totum.
p Rom. 14
Jo. 21
q Rom. 8. 28
r 2 Thes. 1. 8. 9
Psal. 2. 8. 9

Q. *Quis erat status humiliationis Christi?*

R. Humiliationis Christi status erat humilis illa conditio quâ nostri ergò gloriâ sua semet exinanivit, formam servi in se suscepit, cum in conceptione & ortu, tum in vita & morte, imo verò etiam à morte usq; ad ejus resurrectionem *f*.

f Phil. 2. 7. 8
Luc. 4. 21
Joh. 8. 9
Act. 13. 34

Q. *Quomodo in conceptione & nativitate sua humiliavit se Christus?*

R. Christus in conceptione & nativitate sua semet ipsum humiliavit, eo quod ab omni æterno Filius Dei quamvis esset in sinu Patris, nihilominus tamen in plenitudine temporis Filius hominis fieri dignatus sit; factus ex muliere humilis conditionis, ex eaq; nasci, cum variis insolitæ demissionis circumstantiis *t*.

t Joh. 1. 14. 18 Gal. 1. 4 Luc. 2. 7

Q. *Quomodo Christus in vita sua semet humiliavit?*

R. Christus in vita sua semet humiliavit legi, quam perfectè implevit *u* subjiciendo semet ***; quinetiam conflictando indiguissimis mundi injuriis *x*, tentationibus Satanæ *y*, carnisq; suæ infirmitatibus tam naturæ humanæ communibus, quam tenuem ipsius conditionem consequentibus *z*.

u Matt. 3. 17 Rom. 5. 10 * Gal. 4. 4 *x* Psal. 31. 6 Heb. 12. 3 *y* Matt. 4. 2 ad 12 Luc. 4. 13 *z* Heb. 2. 17 18 Matt. 4. 15 Luc. 2. 51. 52. 14.

Q. *Quomodo Christus semet in morte sua humiliavit?*

R. Christus humiliavit se in morte sua, in quantum à Juda proditus *a*, à discipulis suis derelictus *b*, à mundo ludibrio habitus ac rejectus *c*, damnatus à Pilato, à persecutoribus suis excruciatus *d*, & cum terroribus mortis ac potestatibus tenebrarum conflictatus, ponduſque iræ Divinæ *e*, quum senserat ac sustinuerat animam suam deposuit oblationem pro peccatis *f*, ignominiosam, dolorificam ac maledictam crucis mortem subeundo *g*.

a Matt. 27. 4 *b* Matth. 26. 56 *c* Psa. 22. 2. 3 *d* Matt. 27. 26 *e* Psa. 40 Joh. 19. 34 *f* Luc. 22. 44 Matt. 27. 46 *g* Isa. 53. 1. *h* Phil. 2. 8 Heb. 12. 2 Gal. 3. 13

Q. *In*

Q. *In quo constabat Christi post mortem humiliatio?*

R. Christi post mortem humiliatio in hoc constabat, quod sepultus fuerit *h*, atq; in statu mortuorum & sub potestate mortis ad tertium usq; diem commoratus *i*, quod aliàs quidem hisce verbis expressum est ac significatum, *Descendit ad infernos.*

h 1 Cor. 15. 4
i Psal. 16. 10 cum Act. 2. 24. 26. 27. 28 Rom. 6. 9 Matt. 12. 40

Q. *Quis erat exaltationis Christi status?*

R. Status exaltationis Christi complectitur ejus resurrectionem *k*, & ascensum *l*, ut & sessionem ejus ad dextram Patris *m*, reditumq; ad mundum judicandum *n*.

k 1 Cor. 15. 4
l Matt. 16. 20 m Eph. 1. 20. n Act. 1. 11 Act. 17. 31

Q. *Quomodo erat Christus in resurrectione sua exaltatus?*

R. Christus resurrectione sua est exaltatus eo quod cum nullam vidisset corruptionem in morte (à qua impossibile erat eum detineri *o*) cum eodem ipsissimo, in quo passus est corpore, una cum proprietatibus ejusdem essentialibus *p*, (mortalitatis tamen experte ut & communium reliquarum, ad vitam hanc spectantium, infirmitatum) animæ suæ denuo realiter unito *q*, sua ipsius potentiâ fretus, à mortuis tertio die resurrexerit *r*, unde semet esse filium Dei *s*, Divinæ justitiæ satisfeciisse *t*, mortem, eumque qui potestatem ejus habebat debellasse *u*, denique se Dominum esse vivorum ac

o Act. 2. 27
p Luc. 24. 39
q Rom 6. 9
r Act. 10. 40 1. 18 1 Joh. 19. 8
s Rom. 1. 4
t Rom. 8. 34
u Heb. 2. 14

mortuorum * demonstrawit. Quæ quidem omnia tanquam persona publica x, & caput Ecclesiæ suæ præstitit y, quo nempe illos justificaret z, in gratia vivificaret a, suppetias eis adversus hostes ferret b, ut ipsi deniq; certum haberent se novissimo illo die à mortuis esse resurrecturos c.

* 1 Cor. 15. 3. 4. 9
x 1 Cor. 15. 21. 22
y Eph. 1. 20. 22. 23. Col. 1. 18
z Rom. 3. 25
a Eph. 2. 1. 5. 6. Col. 2. 12
b 1 Pet. 3. 15. 22. 22. 27
c 1 Cor. 15. 20

Q. *Quomodo erat Christus in ascensu suo exaltatus?*

R. Christus erat in ascensu suo exaltatus eo quod postquam Apostolis à resurrectione sua sæpius apparuisset, cumq; iis esset conversatus, ea quæ regni Dei sunt annuncians d, simul & potestatem ipsis faciens evangelium omnibus rationibus prædicandi e, post quadraginta demum à resurrectione sua dies, in naturam nostram, utq; caput nostrum f, de hostibus triumphans g, visibiliter ascenderit in supremos cœlos, ut ibi pro hominibus dona acciperet h, ut affectus nostros eo usq; elevaret i, nobisq; locum præpararet k, ubi ipse manet manebitq; usque ad secundum ipsius adventum in consummationem seculi l.

d Act. 1. 2. 3
e Mat. 28. 19. 20
f Heb. 6. 20
g Eph. 4. 8
h Act. 2. 9. 10. 11. Eph. 4. 10. Psal. 68. 18
i Col. 3. 1. 2
k Joh. 14. 3
l Act. 3. 21

Q. *Quomodo exaltatur Christus sessione sua ad dextram Dei?*

R. Christus exaltatur sessione sua ad dextram Dei, eo quod qua θεάνθρωπος summam Dei Patris gratiam ac favorem consecutus sit m, una cum omni plenitudine gaudii n, gloriæ o, ac potentiæ in omnia

m Psal. 2. 9
n Act. 2. 28. cum Psal. 16. 11
o Joh. 17. 5

mnia quæ in cœlis ac in terris sunt *p*, quodq; Ecclesiam suam colligat protegatque, eorum hostes prosternat ministros suos populumq; donis ac gratiis instruat *q*, ac pro iis intercedat *r*.

p Eph. 1. 22 1 Pet. 3. 22

q Eph. 4. 10. 11. 12

r 1 Joh. 2. 1 & totum. Rom. 8. 34

Q. *Quomodo intercedit Christus?*

R. Christus intercedit in natura nostra coram Patre in Cœlo jugiter comparendo *s*, cum obedientiæ suæ ac in terris oblati sacrificii merito *t*; quinetiam declarando velle se meritum illud suum universis credentibus applicari *u*, omnes adversus eos criminationes diluendo *x*; deniq; conscientiæ tranquillitatem lapsibus eorum quotidianis non obstantibus *x*, accessum ad thronum gratiæ cum confidentia *y*, corumq; cum personarum *z*, tum obedientiæ *a*, acceptationem eis procurando.

s Heb. 9. 12. 14

t Heb. 1. 3

u Joh. 3. 16 Joh. 17. 9. 20. 21

x Rom. 8. 33. 34

x Rom. 5. 1. 2

y Joh. 2. 1. 2 Heb. 4. 16

z Eph. 1. 6

a 1 Pet. 2. 5

Q. *Quo modo exaltandus est Christus cum redierit mundum judicaturus?*

R. Christus quum judicaturus mundum redierit, in eo exaltabitur, quod ipse qui ab hominibus impiis injustè judicatus est & condemnatus *b*, novissimo illo die in potentia maxima *c*, plenaq; gloriæ tum suæ tum paternæ manifestatione, stipatus universis angelis suis sanctis *d*, redibit cum celeusmate, cum voce Archangeli, & cum buccina Dei *e*, mundum judicaturus in justitia *f*.

b Act. 3. 14. 15

c Matt. 24. 30

d Luc. 9. 26 Matt. 25. 31

e 1 Thess. 4. 15

f Act. 17. 31.

Q. *Quænam beneficia mediatione sua impetravit Christus?*

R. Christus,

R. Christus mediatione suâ impetravit redemptionem *g*, una cum omnibus aliis foederis gratiæ beneficiis *h*.

Q. *Unde autem fit, quod beneficiorum, quæ Christus impetravit, simus participes?*

R. Participes facti sumus beneficiorum quæ impetravit Christus per eorundem nobis applicationem *i*, quod Dei Spiritus Sancti opus imprimis est *k*.

Q. *Quinam redemptionis per Christum fiunt participes?*

R. Redemptio iis omnibus certo applicatur, & communicatur efficaciter pro quibus eam Christus acquisivit *l*, qui quidem suo quisq; tempore à spiritu sancto potentes fiunt in Christum credere secundum evangelium *m*.

Q. *An fieri potest ut qui Evangelium nunquam audiverunt, adeoque nec Christum norunt, neque in eum credunt, vivendo secundum naturæ lumen; æternam salutem consequantur?*

R. Qui Evangelium nunquam audierunt *n*, Christumq; adeo ignorant *o*, nec in eum credunt, salvari nequeunt *p*, summam licet operam navaverint moribus suis ad naturæ lumen *q*, istiusque quam profitentur religionis legem componendis *r*, neque alio quovis salus est extra Christum solum *s*, qui salvator est non nisi corporis sui, hoc est Ecclesiæ *t*.

Q. *Omnes*

g Heb. 9. 11
h 1 Cor. 1. 30
i 1 Joh. 11. 12
k Tit. 3. 5, 6
l Ephes. 1. 13, 14 Joh. 6. 37, 39 Joh. 10. 15, 16
m Ephes. 2. 8 2 Cor. 4. 13
n Rom. 10. 14 o 2 Thess. 1 8 9 Ephes. 2. 12 Joh. 4. 10 22. 32
p Joh. 8. 24 Mat. 16. 16 q 1 Cor. 1. 20 ad 24
r Joh. 4. 22 Rom. 9. 31 32 Phil. 3 4 5. 6. 7. 8. 9
s Act. 4. 12
t Ephes. 5. 23

Q. *Omnes ne salvantur, quotquot Evangelium audiunt ac in Ecclesia vivunt?*

R. Non salvantur omnes qui Evangelium audiunt, ac in Ecclesia visibili vitam degunt, verum illi soli qui membra sunt Ecclesiæ invisibilis *u*.

Q. *Quid est Ecclesia visibilis?*

R. Ecclesia visibilis est societas ex iis omnibus quotquot in omnibus mundi locis temporibusq; religionem veram profitentur *x*, eorumq; liberis coagmentata *y*,

Q. *Quænam sunt peculiaria visibilis Ecclesiæ privilegia?*

R. Ecclesia visibilis hoc habet privilegii quòd sit sub speciali Dei cura ac regimine *z*, unde per omnes ætates, hostibus omnibus nequicquam contra nitentibus *a*, protecta fuit & conservata; quòd Sanctorum communione, salutisq; mediis ordinariis potiatur *b*; quodque singulis ejusdem membris in ministerio Evangelii gratia per Christum offeratur, qui salvatum iri, quicunq; in eum crediderit, testificatur *c*; neminem autem excludit qui ad ipsum venire volet *d*.

Q. *Quid est Ecclesia invisibilis?*

R. Invisibilis Ecclesia, est electorum numerus universus, quotquot nempe fuerunt, sunt, aut erunt unquam in unum collecti sub Christo capite *e*.

Q.

u Joh. 12, 38 39. 40 Rom. 5. 6 Mat. 22. 14 Mat. 7. 21 Rom. 11. 17

x 1 Cor. 1. 2 1 Cor. 12. 13 Rom. 15. 9. 10. 11. 12 Apoc. 7. 9 Psal. 2. 8 Psal. 22. 27 28. 29. 30. 31 Psal. 45. 17 Mat. 28. 19. 20 Isa. 59. 21

y 1 Cor. 7. 4 Act. 2. 39 Rom. 11. 16 Gen. 17. 7 Isa. 44. 3. 5

z 1 Tim. 4. 10 Psal. 115 per totum. Isa. 31. 4. 5 Zech. 12. 2. 3. 8. 9

a Act. 2. 39 41

b Psal. 147 19. 20 Rom. 9. 4 Eph. 4. 11. 12 Mat. 16 18. 19

c Joh. 6. 37

d Isa. 1. 18 Joh. 10. 16 Joh. 12. 32

Q. *Quæ sunt specialia illa beneficia quibus Ecclesiæ invisibilis membra per Christum potiuntur?*

R. Membra Ecclesiæ invisibilis per Christum in gratiâ ac gloriâ unione cum ipso & communione potiuntur *e*.

Q. *Quid est unio illa quæ electis cum Christo intercedit?*

R. Unio quæ electis cum Christo intercedit, est opus Divinæ gratiæ *f*, quo spiritualiter quidem ac mysticè, realiter tamen ac inseparabiliter Christo tanquam capiti ac marito suo conjunguntur *g*; quod quidem effectum est vocatione illorum efficaci *h*.

Q. *Quid est vocatio efficax?*

R. Vocatio efficax est opus omnipotentis potestatis & gratiæ Dei, quo ex amore suo erga electos, gratuito illo quidem ac speciali, nulla in ipsis re quicquam eum ad id movente *k*, tempore suo accepto, per verbum suum spiritumq; ad Iesum Christum eos invitat atq; trahit *l*, salutariter mentes eorum illuminans *m*, voluntates renovans *n*, ac potenter determinans, adeo quidem ut per se mortui licèt in peccatis sint, hac ratione tamen volentes fiant ac potentes, vocationi ipsius liberrimè respondere, gratiamq; inibi oblatam & exhibitam excipere quidem & amplexari *o*.

Q. *An soli electi vocantur efficaciter?*

R. Omnes & soli electi vocantur efficaciter

e Joh. 17. 21 Eph. 2. 5. 6 Joh. 7. 24

f Eph. 1. 12 Eph. 2. 6, 7, 8

g 1 Cor. 6 17 Joh. 10. 28 Eph. 5. 23, 30 & 1 Pet. 5. 10 1 Cor. 1. 9

h Joh. 5. 21 Eph. 1. 18, 19 20 2 Tim. 1. 8, 9 & Tit. 3. 4, 5 Ephes. 2. 4, 5 7, 8, 9 Rom. 9. 11 i 1 Cor. 5. 20 cum 2 Cor. 6. 1, 2 Joh. 6. 44 2 Thes. 2. 13, 14 m Act. 26. 18 1 Cor. 2. 10, 11 n Ezech. 11. 19 Ezech. 36 25, 27 Joh. 6. 45 o Rom. 8 5 Phil. 2. 13 Deut. 30. 6

efficaciter *p*, quamvis alii etiam verbi ministerio externè vocari & pollint & soleant *q*, communesq; nonnullas operationes Spiritus experiri *r*, qui ob contumacem suum gratiæ sibi oblatæ neglectum & contemptum, nunquam verè ad Christum accedunt, in sua nempe infidelitate quam justissimè derelicti *s*.

p Act. 13.48

q Mat. 22.14
r Mat. 7.22
Mat. 13.20, 21
Heb. 6.4
s Joh. 12.38, 39, 40
Act. 28, 25, 26, 27
Joh. 8. 34, 35
Psal. 81. 11, 12

Q. *Qualis est communio in gratia quæ membris Ecclesiæ invisibilis cum Christo intercedit?*

R. Communio in gratia quæ membris Ecclesiæ invisibilis cum Christo intercedit, est eorum de virtute mediationis Christi participatio, in justificatione *t*, adoptione *u*, sanctificatione, & quicquid aliud sit, quod eorum cum ipso unionem in hac vita manifestat *.

t Rom. 8. 30
u Eph. 1. 5

*1 Cor. 1. 30

Q. *Quid est justificatio?*

R. Justificatio est actus gratuitæ Dei erga peccatores gratiæ *x*, quo peccata illorum omnia condonat, personas eorum pro justis in conspectu ipsius acceptat reputatq; *y*, non quidem propter quicquam in iis productum, aut ab iis præstitum *z*, verùm propter solam Christi perfectam obedientiam, ac plenam satisfactionem à Deo illis imputatam *a*, receptam autem fide solùm *b*.

x Rom. 3.22 24, 25
Eph. 4.5
y 2 Cor. 5. 19, 21
Rom. 3.22 24. 26, 27, 28
z Tit. 3. 5, 7
Eph. 1. 7
a Rom. 5. 17 18. 19
Rom. 4. 6 7, 8
b Act. 10. 43 Gal. 2. 16 Phil. 3. 9

Q. *Quomodo est justificatio actus gratiæ Dei gratuitæ?*

R. Quamquam Christus obedientiâ

&

& morte suâ justitiæ divinæ propriè, realiter, ac plenè illorum vice, qui justificantur, Latisfecit *c*; nihilominus tamen in quantum Deus satisfactionem, quam ab illis poterat exegisse, à vade acceptavit, vademq; hunc iis procuravit, filium nempe suum unicum *d*, imputans iis justitiam ejus *e*, nihilq; ab iis ad justificationem eorum requirens præter fidem *f*, quæ etiam ipsa illius donum est *g*, justificatio illorum est quoad ipsos à gratiâ gratuitâ *h*.

c Rom. 5. 8 9. 10. 19

d 1 Tim. 2 5 6 Heb. 10. 10 Mat. 10. 28 Dan. 9. 24. 26 Isa. 53. 4. 5. 6 10. 11. 12 Heb. 7. 22 Rom. 8. 32 1 Pet. 2. 18. 19 2 Cor. 5. 21

e Rom. 3. 24. 25

f Eph. 2. 8

g Eph. 2. 7

h Heb. 10. 39 2 Cor. 4. 15 Eph. 1. 17. 18 19 Rom. 10. 14. 17

Q. *Quid est fides justificans?*

R. Fides justificans est gratia salutaris *i*, à Spiritu *k*, verboq; *l*, Dei effecta in corde peccatoris, quâ convictus peccati ac miseriæ suæ, ut & summæ illius quæ in ipso est reliquisq; omnibus creaturis impotentiæ, cum à perdita sua & planè conclamata conditione vindicandi *m*, non solùm Evangelicæ promissionis veritati assentitur *n*, verum etiam Christum, ejusq; justitiam recipit, issque nititur inibi oblatis, in remissionem peccatis, personæq; suæ pro justo in conspectu Dei acceptationem & reputationem ad salutem *p*.

i Act. 1. 37 Act. 6. 30 Joh. 16. 8. 9 Rom. 1. 6

k Eph. 2. 1

l Act. 4, 12

m Eph. 2. 13

n Joh. 1. 12. Act. 16. 31 Act. 10. 43

p Phil. 3. 9 Act. 15. 11

Q. *Quomodo fides justificat peccatorem in conspectu Dei?*

R. Fides justificat peccatorem in conspectu Dei, non quidem propter alias illas, quæ perpetuò illam comitantur, gratias, sed neque sanè propter ea, quæ fructus

fructus ejus sunt *q*, bona opera; neque perinde ac si ipsa fidei gratia, aut ejusdem actus quivis, ad justificationem illi esset imputatus *r*; verum solummodo quatenus instrumentum est, quo Christum ejusque justitiam recipit applicatque *s*.

q Gal. 5. 22. Rom. 3. 28

r Rom. 4. 5 cum Rom. 10. 10

s Joh. 1. 12. Phil. 3. 19. Gal. 2. 16

Q. *Quid est adoptio?*

R. Adoptio est actus gratiæ Dei gratuitæ *t*, in & pro Iesu Christo filio ejus unico *u*, quo justificati omnes in numerum filiorum ejus recipiuntur *x*, impositum sibi habent ejus nomen *z*, Spiritum filii ejus dono accipiunt *y*, sub paterna ipsius cura ac dispensatione constituuntur *z*, ad immunitates omnes ac privilegia filiorum Dei admittuntur, promissionum fiunt hæredes & cum Christo in gloria cohæredes *a*.

t 1 Joh. 3. 1. *u* Eph. 1. 5. Gal. 4. 4. 5. *x* Joh. 1. 12. 2 Cor. 6. 18. Apoc. 3. 12. *y* Gal. 4. 6.

z Psal. 103. 13. Prov. 14. 26. Mat. 6. 32.

a Heb. 6. 17. Rom. 8. 17.

Q. *Quid est sanctificatio?*

R. Sanctificatio est opus Divinæ gratiæ, quo omnes, quos Deus ante jacta mundi fundamenta elegit ad sanctimoniam, sunt per potentem operationem Spiritus ejus *b*, Christi mortem eis & resurrectionem applicantis *c*, in tempore per totum hominem ad imaginem Dei renovati *d*: indita cordibus suis habentes resipiscentiæ ad vitam aliarumque gratiarum omnium salutarium *e*, semina, ipsaque gratias ita excitatas, auctas & confirmatas *f*, ut magis indies magisque peccato moriantur, atque

b Heb. 12. 14. 1 Cor. 6. 11. *c* 2 Thes. 2. 13. *d* Rom. 6. 4. 5. 6. *e* Eph. 4. 23. 24. *f* 1 Joh. 3. 9. 1 Joh. 2. 27. Heb. 6. 9. Gen. 1. 26. 27. 28. Col. 3. 10.

ad novitatem vitæ resurgant ac reviviscant *g*.

g Rom. 6. 4 ad 14 Gal. 5. 24

Q. *Quid est resipiscentia ad vitam?*

R. Resipiscentia ad vitam est gratia salvifica *h*, à Spiritu *i*, verbóque *k*, Dei effectæ in corde peccatoris, quâ ex inspectu sensuq; non solum periculi *l*, sed etiam turpitudinis, & exosæ naturæ peccatorum suorum *m*, utq; è perspecta Dei erga resipiscentes in Christo misericordia *n*, ita peccata sua deflet *o*, ac detestatur *p*, ut ab iis omnibus ad Deum convertatur *q*, cum proposito & conatu in omnibus novæ obedientiæ viis constanter cum ipso ambulandi *r*.

h 1 Tim. 2. 25 i Zech. 12. 10 k Act 11. 18, 20. 21 l Ezek. 18 28. 30. 31 Deut. 15. 17. 18 Hos. 2. 6, 7 m Ezek. 36 31 Jer. 30 22. n Josua. 22 13 o Jer. 31. 18 19 p 2 Cor. 7. 11 q Act. 26. 18 Ezech. 14. 6 r 1 Reg. 8. 47 48 s Psal. 119. 6 59. 128 Luc. 1. 6 t 2 Reg. 23. 25

Q. *In quo à se invicem differunt justificatio & sanctificatio?*

R. Quanquam sanctificatio justificationi inseparabiliter plane sit conjuncta *s*, in eo tamen differunt, quod in justificatione Deus imputet justitiam Christi *t*, in sanctificatione autem Spiritus ejus gratiam infundat, eámq; exercendi potentiam suppeditet *u*; in illa peccatum condonatur *x*, in hac sub jugum mittitur *x*, altera fideles ex æquo omnes abiit Dei vindicante, idque in hac vita perfectè liberat, adeo ut in condemnationem nunquam incidant *y*, altera vero neque in omnibus æqualis existit *z*, neque in quoquam est in hac vitâ perfecta *a*, verum ad perfectionem adolescit *b*.

s 1 Cor. 6. 11 t 1 Cor. 1. 30 u Rom. 1. 6. 8 x Ezech. 36 27 y Rom. 8. 33. 34 z 1 Joh. 2. 13 12 Heb. 5. 12. 13 14 a Job. 1. 8. 10 b 2 Cor. 7. 1 Phil. 3. 12. 13 14

Q. *Unde*

Q. *Unde oritur sanctificationis in fidelibus imperfectio?*

R. Imperfectio sanctificationis in fidelibus oritur è reliquiis peccati in omni eorum parte remanentibus, perpetuis carnis adversus spiritum concupiscentiis, unde fit ut à tentationibus vincantur sæpiùs, in peccata multa incidant *c*, in officiis suis spiritualibus suffluminentur *d*, operáque eorum optima in conspectu Dei imperfecta sint & contaminata *e*.

c Rom. 7. 18 23
Mat. 14. 16 ad finem.
Ga. 2. 11 12
1 Ioan. 1. 8
e Isa. 64. 6
d Ezech. 18. 18

Q. *An non fieri possit propter eorum quá imperfectiones, quá tentationes multas, ac peccata, quæ admittunt, ut è statu gratiæ tandem excidant fideles?*

R. Verè fideles per amorem Dei immutabilem *f*, ejusque decretum ac fœdus perseverantiam eis largiendi *g*, ut etiam inseparabilem eorum cum Christo unionem *h*, ejusque pro eis intercessionem perpetuam *i*, per spiritum deniq; semenq; Dei in ipsis permanentes *k*, statu gratiæ nec finaliter neq; totaliter possunt excidere *l*, verum potentiâ Dei per fidem custodiuntur ad salutem *m*.

f Jer. 31. 3
g 2 Tim. 2. 19
Hebr. 13. 20 21
h 2 Sam. 23. 5
b 1 Cor. 1. 8. 9
i Heb. 7. 25
Luc. 22. 32
k 1 Joh. 2. 9
l 1 Joh. 2. 27
l Jer. 32. 40
Joh. 10. 28
m 1 Pet. 1. 5

Q. *Possuntne vere fideles infallibilem habere certitudinem se in statu gratiæ constitutos, deque sua in eodem perseverantia ad salutem?*

R. Qui verè in Christum credunt studentes coram ipso in omni bona con-

scientia ambulare *n*, possunt, quidem absque revelatione extraordinaria per fidem veritati promissionum Dei nixam, perq; Spiritum facultatem iis subministrantem, qua gratias illas quibus promissiones vitæ fiunt *o*, discernere valeant in sesipsis, & una cum spiritibus eorum testificantem eos esse Dei filios *p*, infallibiliter certi evadere esse se cum in statu gratiæ constitutos, tum perseveraturos in eodem ad salutem *q*.

n) Joh. 3. 3

o) 1 Cor. 2. 11
1 Joh. 3. 14
19, 20, 21, 23
3 Joh. 4 11, 16
Heb. 6. 11, 12
Rom. 8. 16

p) Joh. 5. 13

Q. *An omnes verè fideles, omni tempore, certi sunt de præsenti suo in gratiæ statu, deque futura salute?*

R. Quum certitudo gratiæ ac salutis de essentia fidei non sit *r*, vere fideles priusquam eam consequantur, diu possunt expectare *s*, quinetiam postquam eam adepti sunt, perturbationibus, quidem multifariis, peccatis, tentationibus, ac desertionibus debilitari illa potest ac intermitti *t*, nunquam tamen eâ Spiritus Dei præsentiâ, nisq; subsidiis destituuntur, quæ eos sustentant quo minus in desperationem penitus demergantur *u*.

q) Psal. 50. 10
Psal. 38 per totum.

r) Psal. 77. 7 ad 12
Cant. 5. 2, 3, 6
Psal. 51. 8, 12
Psal. 31. 22
Psal. 22. 1
1 Joh. 3. 9
Joh. 17. 15
Psal. 73. 15, 23
Isa. 54. 7, 8, 9, 10

Q. *Quænam est communio gloriæ, quæ membris Ecclesiæ, invisibilis cum Christo intercedit?*

R. Communio gloriæ, quæ membris Ecclesiæ invisibilis cum Christo intercedit, est cum in hac vita *x*, tum immediate

s) 1 Cor. 3. 18
x) Luc. 23. 43

mediatè post mortem x, tum verò etiam perfecta demum in resurrectione, ac die judicii y.

x 1 Thes. 4. 13.

Q. *Quænam est illa gloriæ cum Christo communio, qua membra Ecclesiæ invisibilis in hac vita potiuntur?*

R. Membris Ecclesiæ invisibilis primitiæ gloriæ cum Christo in hac vita communicantur, in quantum ejus capitis nempe sui, membra sunt; adeoque in ipso jus habent in illa gloria, cujus plenam ille possessionem est assecutus z. cujusq; velut arrhabone quodam divini amoris; sensu a, conscientiæ pace, gaudio in Spiritu sancto, & spe gloriæ potiuntur b. Quemadmodum è contrario, sensus iræ Dei vindicantis, conscientiæ horror, Judiciiq; terribilis expectatio improbis initia sunt illorum cruciatuum, qui ab illis sunt post mortem subeundi c.

z Eph. 1. 5. 6.

a Rom. 5. 5. cum 2 Cor. 1. 22.

b Rom. 5. 1. 2. Rom. 14. 17.

c Gen. 4. 13. Mat. 27. 4. Hebr. 10. 27. Rom. 2. 9. Marc. 7. 44.

Q. *An omnes homines morientur?*

R. Quandoquidem lex mortem tanquam peccati mercedem interminatur d, constitutum est omnibus semel mori e, in quantum omnes peccaverunt f.

d Rom. 6. 23.

e Heb. 9. 27.

f Rom. 5. 12.

Q. *Quum mors sit peccati stipendium unde fit ut à morte non eximantur justi, postquam omnia illorum peccata in Christo remittuntur?*

R. Justi in die novissimo à morte ipsa liberabuntur, quinetiam in ipsa

morte a) aculeo ejus & maledictione liberantur g), adeo ut quamvis moriantur, ex Dei tamen amore illud fit b), nempe ut hac ratione perfecte à peccato & miseria liberentur i), & ulterioris communionis cum Christo in gloria fiant capaces, quam tum quidem primum ingrediuntur k).

a) 1 Cor 15. 16 56 Heb. 2. 15 b) Isa. 57. 1, 2 2 Reg. 22 20 c) Apoc 14. 13 Eph. 5. 27

Q. *Quanam est ea communio gloriæ cum Christo qua membra Ecclesiæ invisibilis immediatè post mortem potiuntur?*

d) Luc. 23. 43 Phil. 1. 23

R. Communio gloriæ cum Christo, qua membra Ecclesiæ invisibilis immediatè post mortem potiuntur, in eo consistit, quod eorum animæ in sanctitate tum demum fiant perfectæ l), atq; in supremos cœlos recipiantur m), ubi in lumine & gloria faciem Dei intuentur n), corporum suorum redemptionem expectantes o), quæ Christo vel etiam post mortem unita manent p), atq; in sepulchris, suis tanquam in lectis requiescunt q), donec in die novissimo animabus suis denuò uniantur r), impiorum verò animæ à morte continò in gehennam detrudantur, ubi in cruciatibus & tenebris exterioribus durant, eorumq; corpora in sepulchris suis tanquam in carceribus usq; ad resurrectionem & magni illius diei judicium asservantur s).

l) Heb. 12. 23 m) 2 Cor. 5. 1, 6. 8. Phil. 1. 23 cum Act. 3. 21 & Eph. 4. 10 n) 1 Joh. 3. 2 1 Cor. 13. 12. o) Rom. 8. 23 Psal. 16. 9 p) 1 Thes. 4. 14 q) Isa. 57. 2 r) Joh. 19. 26 27

Q. *Quid autem de resurrectione nostra credere?*

Luc. 20 24 Act. 24. 25 Isa. 26 v. 6, 7

R. Cre-

R. Credere tenemur futurum esse in die novissimo resurrectionem mortuorum tam justorum quàm injustorum universalem? quo certè tempore, quotquot in vivis reperientur, in ictu oculi mutabuntur: mortuorum autem corpora ipsissima illa, quæ in sepulchris priùs deponebantur, animabus suis demùm in æternum unita per potentiam Christi, suscitabuntur *n*; corpora justorum per Spiritum & vi resurrectionis Christi, (quatenus eorum capitis) suscitabuntur in potentia, spiritualia, incorruptibilia, & glorioso ipsius corpori conformata *; corpora verò impiorum suscitabuntur in dedecore, per eundem quatenus læsum judicem *o*.

Q. *Quid est immediatè post resurrectionem futurum?*

R. Post resurrectionem immediatè sequetur judicium Angelorum hominumque generale ac finale *p*, cujus diem quidem horamque nemo mortalium novit, nempe quo omnes vigiliis se ac orationi addicant, semperque sint in adventum Domini præparati *q*.

Q. *Quid fiet improbis in illo judicii?*

R. Improbi in die judicii ad lævam Christi constituentur *a*, & post probationem evidentem, & conscientiæ ipsorum convictionem plenam *b*, tremenda, sed justa condemnationis sententia adversus eos pronunciabitur *c*; deinde

n Act. 24. 15. *n* 1 Cor. 15. 51, 52, 53 1 Thes. 4. 15 16, 17 Joh. 5. 28 29 * 1 Cor. 15 2. 20, 21, 42 43, 44 Phil. 3. 21 *o* Joh. 5. 27 28, 29 Mat. 25. 31

p 2 Pet. 2. 4 Jud. v. 6, 7 13, 15 Mat. 25. 46

q Mat. 24. 35 42, 44 Luc. 21. 35 36

a Mat. 25. 33

b Rom. 2. 15 16

c Mat. 25. 41 42, 43

deinde verò præsentiâ Dei gratiosâ, gloriosâ Christi; Sanctorum ejus, angelorumque ejus sanctorum omnium societate ejicientur in gehennam tormentis ineffabilibus animæ corporisque puniendi cum Diabolo ejusq; angelis in æternum *d*.

d Luc.16.23
2 Thes.1.8 9

Q. *Quid fiet justis in die judicii?*

R. Justi in die judicii ad Christum in nubibus sursum rapti *e*, sistentur ad dextram ejus, ubi palam agnoscentur & absolventur *f*; tum verò Christo assessores erunt reprobos angelos hominésque judicanti *g*; cœlo excipientur *h*, ubi plenè ac in perpetuum peccato ac miseria liberabuntur *i*, gaudiis non concipiendis erunt repleti *k*, fiant perfectè sancti & beati cum in animâ tum in corpore, consortio nempe sanctorum tam hominum quàm angelorum innumerabilium *l*, tum verò præcipuè immediatâ Dei Patris, Domini nostri Iesu Christi & Spiritus sancti visione & fruitione in sempiternum *m*. Atq; hæc quidem est communio illa plena & perfecta quâ membra Ecclesiæ invisibilis cum Christo in gloria in resurrectione, & die judicii potientur.

e 1 Thes.4.17
f Mat.24.34 Mat.10.32
g 1 Cor.6.2.3
h Mat.25.34 36
i Eph.5.27 Apoc.14.13
k Psal.16.11
l Heb.12.22 23
m 1 Joh.3.2 2 Cor.13.14 1 Thes.4 17.18

Post-

Postquam jam perspeximus quid nos præcipuè de Deo credere doceant Scripturæ, sequitur ut quid exigant, tanquam hominis officium despiciamus.

Q. *Quodnam est officium illud quod exigit ab homine Deus?*

R. Officium quod ab homine Deus exigit est obedientia voluntati ejus revelatæ *n*. *n* Rom. 12. 1, 2 Mic. 6. 8 1 Sam. 15. 22

Q. *Quid homini primum tanquam obedientiæ suæ regulam revelavit Deus?*

R. Obedientiæ regula Adamo in statu innocentiæ, totiq; in eo humano generi revelata, præter mandatum speciale de non comedendo fructu arboris scientiæ boni malique, erat lex moralis *o*. *o* Gen. 2. 16 27 Rom. 2. 14, 15 Com. 10. 5 Gal. 3. 12

Q. *Quid est lex moralis?*

R. Lex moralis est voluntatis Divinæ humano generi declaratio, unumquemque dirigens obligansq; ad personalem, perfectam ac perpetuam conformitatem & obedientiam eidem exhibendam *p*, eum totius hominis animæ corporisque affectione ac dispositione debita, tum præstationi omnium officiorum tam sanctimoniæ quam justitiæ Deo hominique debitorum *q*, vitam promittens observantibus, mortem autem interminans eandem violantibus *r*. *p* Deut. 5. 2 4. 5. 10. 12 Luc. 10. 26, 27 Gal. 3. 10 1 Thes. 5. 23 *q* Luc. 1. 75 Act. 24. 16 *r* Rom. 10. 5 Gal. 3. 10, 12

Q. *Estne lex moralis homini post lapsum utilis?*

R. Quam-

R. Quamvis post lapsum nemo per legem moralem ad justitiam vitamq; possit pertingere, utilitatem tamen habet non mediocrem, tamen omnibus hominibus communem, quidem qui regenitis, qua non regenitis peculiarem.

[1] Rom. 8. 3. Gal. 2. 16

[2] 1 Tim. 1. 8

Q. *Quomodo omnibus utilis est lex moralis?*

R. Lex moralis utilis est omnibus, ad edocendum eos sanctam Dei naturam ac voluntatem [u], suumq; officium, quos etiam obligat ad consentaneè ambulandum *: ad convincendum eos quam sint ad observandam illam prorsus impotentes, quantaq; sint & quam nostra natura condis, vitaq; sua inquinamenta [x], ad humiliandum eos è sensu peccati sui ac miseriæ [y], quo constare possit iis evidentius quàm necessarius Christus sit & quamq; perfecta ipsius obedientia [z].

[u] Lev. li. 44. 45. Luc. 20 7. 8 Rom. 7. 12. * Mic. 6. 8. Jac. 2. 10. 11

[x] Psal. 19. 12. 13. Rom. 3. 20. Rom. 7. 7.

[y] Rom. 7. 9. 13.

[z] Gal. 3. 21. 22. a Rom. 10. 4.

Q. *Quis peculiaris usus legis moralis hominibus non regenitis?*

R. Lex moralis usui est non regenitis ad conscientias ipsorum expergefaciendas, ut fugiant ab ira ventura [b], eósq; ad Christum adigendos [c]; vel si in statu permanserint, ut omni excusatione nudi [d] & maledictioni legis subjecti [e] relinquantur.

[b] 1 Thes. 1. 9. 10. [c] Gal. 3. 24. [d] Rom. 1. 20. cum Rom. 2. 15. [e] Gal. 3. 10.

Q. *Quis usus legis moralis regenitis peculiaris?*

R. Quamvis qui regenerentur, & in Christum credunt, à lege morali, quatenus

cnus erat foedus operum liberentur *f*, Rom. 6. 14. Rom. 7. 4. 6. Gal. 4. 4. 5
deo ut inde nec justificentur, nec condemnentur *g*, nihilominus præter ejus f Rom. 3. 20 g Gal. 2. 16 Rom. 8. 1
generales usus cum universo humano genere iis communes, est iis porro speciali modo utilis nempe ut inde intelligere possint quantum Christo debeant qui eorum loco eorumq; bono eum prætitit, cujusq; maledictionem subiit *i*, utq; adeo inde ad majorem gratitudinem provocentur *k*, eandemq; manifestandam morti cur. seipsos legi tanquam obedientiæ suæ normæ conformando *l*. i Rom. 7. 24, 25 Gal. 3. 13. 14 Rom. 8. 3. 4 k Luc. 1. 68, 69, 74, 75 Col. 1. 12, 13, 14 l Rom. 7. 12 Rom. 12. 1 Tit. 2. 11, 12, 13, 14

Q. Vbinam summatim comprehenditur lex moralis?

R. Lex moralis summatim comprehenditur in decem præceptis decalogi, quæ voce Dei in Monte Sinai tradita, ab eoque inscripta in duabus tabulis lapideis *m*, descripta vero extant, *Exod.* 20, quatuor quidem mandata prima officium nostrum erga Deum, reliqua sex officium nostrum erga homines complectuntur *n*. m Deut. 10. 4 Exod. 34. 1, 2, 3, 4 n Matt. 22. 37 38. 39, 40

Q. Vt Decalogus recte intelligatur quænam regulæ sunt observandæ?

R. Ut Decalogus recte intelligatur hæ regulæ sunt observandæ.

1. Lex est perfecta unumquemq; obligans ad accuratam totius hominis cum justitia ejusdem congruentiam, ad obedientiam integram & perpetuam, adeo quidem ut summam exigat cujusq; offi-

cii

cii perfectionem, gradum vero peccati minimum quemq; prohibeat o.

2. Lex est spiritualis, adeoq; non minus intellectum, voluntatem, affectiones, cæteraſque omnes animæ potentias pertingit, quam verba, opera, gestusque externos p.

3. Res una eademque, respectu alio, atq; alio in pluribus mandatis aut præcipitur aut prohibetur q.

4. Quemadmodum ubi officium præcipitur, peccatum ei contrarium prohibetur r; ubicunq; verò prohibetur peccatum quodvis, ibi etiam præcipitur officium eidem contrarium ſ: ad eundem modum ubi promiſſum ſubjungitur, includitur ei contraria comminatio t, ubi verò interminatio ſubnectitur, contrarium ibi promiſſum ſubintelligitur u.

5. Quod Deus prohibet id nullo tempore faciendum eſt *, quod verò præcipit, ſemper quidem tanquam officium nobis incumbit x; at unumquódq; officium particulare omni tempore præſtare non tenemur y.

6. Sub uno ſeu peccato ſive officio ejuſdem generis omnia aut prohibentur, aut præcipiuntur, unà cum omnibus eorum cauſis, mediis, occaſionibus, ut etiam quæcunque eorum vel ſpeciem habent, cum omnibus eorundem irritamentis z.

7. Quicquid nobis ipſis aut prohibe-

o Pſal. 19. 7 Jac. 2. 10 Matt. 5. 21 ad finem.

p Rom. 7. 14 Deut. 6. 5 cum Matt. 22 37. 38. 39 Matt. 5. 21. 22 27. 28. 36 ad finem, 9. 4 Amos 8. 5 Prov. 1. 19 q Tit. 3. 10 r Iſa 58. 13 Deut. 6. 13 cum Matt. 4 9. 10 Matt. 15 4. 5. 6

ſ Matt. 1. 21 22. 23. 14. 25 Eph. 4. 28

t Exod. 20. 12 cum Prov. 30. 7

u Jer. 18. 7. 8 Exod. 20. 7 cum Pſal. 15 1. 2. 5. & Pſal. 24. 4. 5

* Jos. 11. 15 Num. 3. 8 Jud. 36. 21 Heb. 11. 29

x Deut. 4 8. 9

y Matt. 12. 7

z Matt. 5. 21 22. 27. 28 Mar. 15. 4. 5. 6 Heb. 10 24. 25 1 Theſ. 5. 22 Judæ v. 23 Gal. 5. 16 Col. 3. 24

tur aut præcipitur, illud conari tenemur, pro eo statu in quo sumus constituti, ut etiam ab aliis pro illorum statu ac officio aut declinetur aut præstetur *a*.

a Exod. 20. 10 Lev. 19. 17 Gen. 19. 19 Jos. 24. 14 Deut. 6. 5, 7

8. Quicquid aliis præcipitur, in eo pro ratione status vocationisq; nostræ adjutores iis esse debemus *b*; summè autem cavere nè cum aliis in iis quæ ipsis prohibentur simus participes *c*.

b 2 Cor. 1. 24 c 1 Tim. 5. 22 Eph. 5. 11

Q. *Quæ specialia sunt nobis in decem præceptis consideranda?*

R. Consideranda nobis sunt in decem præceptis cùm præfatio, tum mandati cujusque substantia; tum etiam denique rationes illæ quæ præceptis nonnullis quò magis fiant efficacia subnectuntur.

Q. *Quænam est præfatio mandatis præmissa?*

R. Præfatio mandatis præmissa in hisce verbis continetur [*Ego sum Dominus Deus tuus, qui te eduxi è terra Ægypti, è domo servitutis* d] ubi primatum suum Deus manifestat, ut qui Jehova nempe sit, æternus, immutabilis, ac omnipotens Deus *e*, qui in seipso & à seipso existens *f*, verbis *g*, operibusque *h*, suis omnibus dat existentiam, seq; Deum esse, qui fœdus iniit, prout olim cum Israele, ità cum populo suo universo *i*, quique sicut illos eduxit ex ipsorum in Ægypto servitute, ità nos à spirituali nostra servitute liberat *k*, proindeq; teneri nos eum

d Exod. 20. 2

e Isa 44. 6 f Exod. 3. 14 g Deut. 6. 4 h Act. 17. 24, 28

i Gen. 17. 7 cum Rom. 3. 29

k Luc. 1. 74, 75

solum pro Deo nostro acceptare, omniaque ejus mandata observare *l*.

Q. *Quænam summa est quatuor mandatorum quæ officium nostrum erga Deum complectuntur?*

R. Summa quatuor mandatorum quæ officium nostrum erga Deum complectuntur hæc est, ut Dominum nempe Deum nostrum toto corde, totâ animâ, totis viribus totâq; mente nostra diligamus *m*.

Q. *Quodnam est mandatum primum?*

R. Mandatum primum hoc est [*Non habebis alios Deos coram me.*]

Q. *Quenam officia imperantur mandato primo?*

R. Officia quæ mandato primo imperantur hujusmodi sunt, cognoscere & agnoscere Deum esse solum verum Deum, Deumq; nostrum *o*, eumq; ut talem colere & glorificare *p*, de ipso cogitando *q*, meditando *r*, illum recordando *s*, faciendo plurimi *t*, honorando *u*, adorando *x*, eligendo *y*, diligendo *z*, desiderando, timendoque *a*, ei credendo *b*, fidendo *c*, in eoque sperando *d*, oblectando nosmet *e*, exultando *f*, pro eo zelando *g*, eum invocando, laudemq; omnem, gratiasq; tribuendo *h*, obedientiam omnem totius hominis ac summillionem exhibendo *i*, studendo ut ei in omnibus placeamus *k*, dolendo si quâ re illum offenderimus *l*, eumq; ipso humiliter ambulando *m*.

Q. *Qua-*

l 1 Pet. 1. 15 16. 17. 18 Lev. 18 30 Lev. 19. 37

m Luc. 10. 27

n Exod. 20. 3

o 1 Chron. 28 9 Deut. 26. 17 Isa. 53. 10 Jer. 14. 22 *p* Psal. 95. 6 7. Mat. 4. 10 Psal. 29. 2 *q* Mal. 3. 16 *r* Psal. 63. 6 *s* Eccles. 12. 1 *t* Psal. 71. 19 *u* Mat. 1. 6 *x* Isa. 45. 23 *y* Josh. 24. 15 22. *z* Deut. 6. 5 *a* Psal. 73. 25 *b* Isa. 8. 12 *c* Exod. 14. 31 *d* Isa. 5. 2 *e* Psal. 120. 7 *f* Phil. 3. 3 *g* Psal. 33. 21 *h* Rom. 14. 11 Num. 15. 41 *i* Phil. 2. 6 *k* Jer. 7. 23 Jud. 4. 7 *l* 1 John 1. 10 *m* Jer. 31. 18 Psal. 119. 58 Mich. 6. 8

Q. *Quænam sunt peccata illa quæ in primo hoc mandato prohibentur?*

R. Peccata quæ in primo hoc mandato prohibentur sunt, Atheismus quo quis Deum aut esse negat, aut certè nullam habet *n*: Idolatria, quæ habet aut colit plures Deos uno, aut alium quemvis simul cum vero Deo, aut ejus loco *o*: Eundem pro Deo Deóq; nostro vel non habere, vel non profiteri *p*: Cujusvis illi debiti in hoc mandato imperati omissio vel neglectus *q*; eum ignorare *r*, aut obliviscivi *s*; conceptus *t*, opinionesque *u*, falsi, indignæ ac impiæ de ipso cogitationes *, aud x & curiosa in illius secreta inquisitio *x*: impietas omnis *y*, odium Dei *z*, amor sui *a*, sui studium *b*, & alia quævis animi nostri, voluntatis, affectionúmve rebus aliis inordinata ac immoderata applicatio, earúmve à Deo vel totalis vel partialis avocatio *c*, credulitas vana *d*, infidelitas *e*, hæresis *f*, fides erronea *g*, diffidentia *h*, desperatio *i*, incorrigibilitas *k*, ac stupiditas sub judiciis Dei *l*, durities cordis *m*, superbia *n*, præsumptio *o*, carnalis securitas *p*, tentatio Dei *q*, mediorum non licitorum usus *r*, in licitis fiducia *s*, oblectationes & gaudia carnalia *t*, zelus corruptus, cæcus, ac imprudens *u*; tepiditas *, & languor in rebus Dei *x*, à Deo abalienatio nostri, ac apostasia *y*, preces aut cultus quivis religiosus exhibitus sanctis, Angelis, aut

creaturis aliis quibuſcunq; &, pactiones quævis cum Diabolo, cum conſulere *a*, iiſque, quæ ab illo ſuggeruntur, auſcultare *b*, fidei noſtræ & conſcientiæ dominos homines conſtituere *c*, Deum ac mandata ejus parvi æſtimare, & contemnere *d*; ſpiritum ejus contriſtare ac impugnare *e*, diſpenſationes ejus moleſtè ac impatienter ferre, ejuſdem ſtulta incuſatio ob ea quæ nobis infligit mala *f*, laudem boni cujuſvis quod aut ſumus, poſſumus, aut poſſidemus, fortunæ *g*, idolis *h*, nobiſmet-ipſis *i*, aut alii cuicunq; creaturæ impertire *k*.

a) Rom. 10. 13 14 Hoſ. 4. 12 b) Act. 10. 25 26 c) Apoc. 19. 10 Mat. 4. 10 Col. 2. 18 Rom. 1. 25 d) Lev. 26. 6 1 Sam. 28. 7 11 cum 1 Chr. 10. 13, 14 e) Act. 7. 51 f) 2 Cor. 11. 24 Mat. 23. 9 g) Deut. 32. 15 2 Sam. 12. 9 Pſ. 17. 13 h) Act. 7. 51 Eph. 4. 30 i) Pſ. 1. 73. 2 3, 14, 15, 22 Job. 1. 22 k) 2 Sam. 6. 7 8, 9 l) Num. 14. 22 Deut. 28. 47 Dan. 4. 30 m) Hab. 1. 16

Q. *Illa verba in primo mandato* [Coram me] *quid nos præcipuè docent?*

R. Verba iſthæc [*Coram me*] five coram facie mea, in primo mandato nos docent, Deum qui videt omnia, peccatum alium quemvis habendi Deum cùm imprimis advertere, tum verò eo offendi plurimùm; nempe ut argumento ſit quo nos à peccato iſthoc abſterreamur, peccatum verò ipſum ut aggravetur tanquam impudentiſſima provocatio *l*, ut nos deniq; quam ei exhibemus obedientiam, eandem præſtare tanquam in ipſius conſpectu excitemur *m*.

l) Pſal. 8. 5 ad finem. Pſal. 44. 20 21 m) Chron. 28 9

Q. *Quodnam eſt ſecundum præceptum?*

R. Secundum præceptum eſt [*Non facies tibi imaginem quamvis ſculptilem aut ſimilitudinem rei cujuſvis, quæ eſt in cœlis ſupernè aut inferiùs in terris, aut in aquis*

infra terram; non incurvabis te iis, nec eis servies: siquidem ego Dominus, Deus tuus, Deus sum Zelotypus, visitans iniquitates Patrum in filios ad tertiam usq; quartamq; progeniem eorum mei, exhibens verò misericordiam ad millenas usq; diligentium me, ac mandata mea observantium n.

Q. *Quænam sunt officia quæ in secundo præcepto imperantur?*

R. Officia quæ in secundo præcepto imperantur sunt cultum religiosum ac instituta quæ Deus in verbo suo instituit recipere, observare, pura ac integra conservare o. Cujusmodi sunt preces, & gratiarum actio in nomine Christi p; verbi lectio, prædicatio ac auditio q; Sacramentorum administratio & receptio r; Ecclesiæ regimen, ac disciplina s; ministrorum ordo ac stipendia t; jejunia religiosa u; jurare per nomen Dei *, eique vota nuncupare x, prout etiam cultus omnis falsi improbatio, detestatio, ac impugnatio y, ejusq; simul & monumentorum omnium idololatriæ, pro ea quam unius cujusq; status ac vocatio dederit facultate, extirpatio z.

Q. *Quænam peccata in secundo mandato prohibentur?*

R. Peccata in secundo mandato prohibita sunt, cultus cujusvis religiosi à Deo ipso non instituti excogitatio omnis a; per consilia promotio b, injunctio c, exercitium d, ac approbatio qualiscunque e,

n Exod. 20. 4. 5. 6. Deut. 33. 46. 47. Mat. 28. 19. Act. 2. 42. 1 Tim. 6. 3. 1. 2 Pet. 4. 6. Jud. 5. 20. Deut. 17. 18. 19. Act. 15. 21. 1 Tim. 4. 13. 1. 2. 21. Act. 10. 43. Mat. 28. 19. 1 Cor. 11. 23. 1 Joh. 1. 7. Mat. 18. 15. 16. 17. Mar. 16. 19. 1 Cor. 5. 12. 2 Cor. 11. 28. 2 Epa. 4. 11. 2. 1 Tim. 5. 17. 18. 1 Cor. 9. 7. ad 15. o Joel. 2. 13. 1. 2 Cor. 7. 8. p Deut. 6. 13. q Isa. 29. 21. Psal. 76. 11. r Act. 47. 16. 17. s Psal. 16. 4. t Deut. 7. 5. Isa. 30. 22. u Num. 15. 39. x Deut. 23. 6. 7. 8. y Hos. 5. 11. Mic. 6. 16. 2 Reg. 23. z Deut. 12. 30. 31. 32.

religionis falsæ toleratio *f*; fictio cujusvis-libet quod Deum repræsentet, aut tres personas, vel earum quamlibet, seu interna id in animo & mente nostrâ fiat, sive externè per modum imaginis cujusvis aut similitudinis creaturæ cujuscunq; *g*; omnis ejusdem cultus *h*, aut in eo vel per illud Dei *i*; cujusvis quod ficta numina repræsentet fabricatio *k*, omniſq; eorum cultus, omniáq; quæ ad ea spectant officia *l*, commenta quæq; superstitiosa *m*, cultum divinum corrumpentia *n*, eidem addentia, vel detrahentia *o*, seu à nobismet-ipsis inventa ac susceptæ fuerint *p*, sive traditione ab aliis recepta *q*, nomine licèt ac titulo antiquitatis *r*, consuetudinis *s*, devotionis *t*, bonæ intentionis, aut alio prætextu quovisçunque *u*; sunonia ***, sacrilegium *x*; omnis denique cultûs ac officiorum divinorum quæ Deus instituit, neglectus *y*, contemptus *z*, impeditio *a*, aut impugnatio *b*.

Q. *Quænam sunt rationes annexæ secundo mandato, quibus nos ad ejus observationem magis impellamur?*

R. Rationes annexæ secundo mandato, quibus ad ejus observationem magis impellamur, hisce verbis comprehenduntur [*Siquidem ego Dominus Deus tuus, Deus fum Zelotypus, visitans iniquitatem Patrum in filios ad tertiam usq; quartam generationem eorum mei, exhibens vero misericordiam ad millenas usque diligentium me, ac man-*

data

data mea observantium c] sunt (praeter Dei supremum in nos Dominium, ac jus nostri peculiare d) fervens ejus proculsuo Zelus e, vindex adversus cultum quemvis falsum indignatio, tanquam spirituale quoddam adulterium f; tum etiam quod hujusce mandati violatores habeat Deus pro ipsius osoribus, in eosque se per varias progenies animadversurum interminetur g, ejus autem observatores habeat pro amicis suis ac mandatis ipsius obtemperantibus, ac misericordiam iis per multas generationes polliceatur h.

Q. *Quodnam est mandatum tertium?*

R. Mandatum tertium [*Nomen Domini Dei tui inaniter non usurpabis; non enim eum pro insonte habebit Dominus qui nomen ejus inaniter adhibuerit.* i.]

Q. *Quod autem exigitur in mandato tertio?*

R. Tertium mandatum à nobis exigit ut Dei nomen, tituli, attributa k, instituta l, ut verbum m, sacramenta n, preces o, juramenta p, vota q, sortes r, ut opera ipsius s, & quicquid demum sit quo se notum facit, sancte ac reverenter, in cogitatione t, meditatione u, verbo x, scriptione y, adhibeantur, & quidem per professionem sanctam y, & conversationem idoneam z, ad Dei gloriam a, ac bonum, tam nostrum b, quam aliorum c.

Q. Qua-

e Exod. 20 5. 6.
f Psal. 45. 11. Apoc. 14. 3, 4
g Exod. 34 6 13 14
h 1 Cor. 10 20, 21. 22 Jer. 7. 18, 19 29 Zech. 15. 25 27 Deut. 32. 16 17. 18. 19. 20 Hos. 2. 8. 3. 4
i Deut. 5. 19
k Exod. 20. 7 Mat. 6. 9 Deut. 28. 58 Psal. 29. 2 Psal. 68. 4 Apoc. 15. 3. 4
l Mal. 1. 14
m Psal. 138. 2
n 1 Cor. 10. 1, 7. 28. 29
o 1 Tim. 2. 8
p Jer. 4. 2 Rom. 1. 9 2. 16
q Act. 18. 18 21. 23
r Jos. 18. 10 1 Mil. 3. 46 Prov. 16. 33
s Psal. 107. 22 Col. 3. 17
t Psal. 104. 34
u Psal. 103. 1
x Psal. 34. 1
y Psal. 50. 14 116. 17
z 1 Pet. 2. 12
a 1 Cor. 10. 31
b 1 Tim. 4. 8
c 1 Pet. 2. 12

Q. *Quænam peccata ſunt prohibita in tertio mandato?*

R. Peccata in tertio mandato prohibita ſunt, neglectus utendi Divino nomine eo quo requiritur modo *d*, atque abuſus ejuſdem ignorante *e*, vana *f*, minus reverente, profana *g*, ſuperſtitioſa *h*, ac impia mentione, aut alio uſu, titulorum ejus, attributorum *i*, inſtitutorum *k*, operumve *l*, blaſphemiâ *m*, perjurio *n*, impiæ execrationes *o*, impia juramenta *p*, vota *q*, ac ſortilegia *r*, quæviſcunque juramentorum noſtrorum votorumq; quæ licita ſunt violatio *ſ*, quæ de rebus non licitis obſervatio *t*, adverſus Dei decreta *u*, & providentiam *, obmurmuratio, aut expoſtulatio *x*, eadem curioſè rimari *y*, & perverſè applicare; verbum Dei aut partem ejus aliquam perperam interpretari *z*, malè applicare *a*, aut quovis modo pervertere *b*, ad jocos profanos *c*, ad quæſtiones curioſas ac inutiles, ad altercationes vanas, aut falſæ doctrinæ defenſionem *d*. Verbi Dei abuſus, vel creaturarum, aut rei cujuſvis ſub nomine Dei comprehenſæ, ad incantamenta *e*, aut nefarias ſeu libidines ſive actiones *f*, malevolentia *g*, contemptu *h*, contumelia *i*, aut quovis mo-

d Mal. 2. 7. *e* Act. 17. 23. *f* Pſ. 107. 10. *g* Mat. 6. 7, 13. Mal. 3. 14. *h* 1 Sam. 4. 3. 4. 5. Jer. 7. 4. 9, 10. 11. Col. 2. 20. 21, 22. 1 Reg. 18. 10. 35. Exo. 5. 2. Pſal. 139. 20. *i* Pſal. 50. 16. 17. *k* Iſa. 5. 12. *l* 2 Reg. 19. 22. Lev. 24. 11. *m* Zech. 5. 4. Zech. 8. 17. *n* 1 Sam. 17. 45. 2 Sam. 16. 5. *o* Jer. 5. 7. Jer. 23. 10. *p* Deut. 23. 8. Act. 23. 12. 14. *q* Eccl. 5. 1. Eſth. 9. 24. Pſal. 22. 18. *r* Pſ. 8. 14. 4. Ezech. 17. 16. 18. 19. *ſ* Mat. 5. 33. *t* Sam. 15. 22. 23. 33. 14. *u* Rom. 3. 5. 7. Rom. 6. 1. *x* Eccl. 8. 11. Eccl. 9. 3. Pſal. 39. per totum. *y* Rom. 9. 14. 19. 20. *z* Deut. 29. 29. *a* Mat. 5. 21. ad finem. *b* Zech. 13. 12. *c* Pet. 3. 16. Mat. 22. 24. ad 31. Gal. 4. 24. 25. 26. Jer. 23. 34. 36. 38. *d* 1 Tim. 6. 6. 7. *e* 1 Tim. 5. 6. 13. 20. 2 Tim. 2. 14. Tit. 3. 9. *f* Deut. 18. 10. 11. 12. 13. 14. Act. 19. 13. *g* 2 Tim. 4. 3. 4. Rom. 13. 13. 1 Sam. 21. 9, 10. Judæ v. 4. *h* 2 Sam. 13. 16. 1 Joh. 3. 12. *i* Pſal. 1. 1. 2 Pſal. 3. 3. *k* Pſal. 6. 4.

(do

do impugnare veritatem, gratiam, viaſque Dei *k*, religionis profeſſio hypocritica, aut in alium quam par eſt finem *l*, eam pro dedecore habere *m*, eive eſſe dedecori; abſq; ſolatio *n*, imprudenter *o*, infructuoſe *p*, ac cum offenſione ambulando *q*, vel apoſtaſia ab eadem *r*.

Q. *Quænam ſunt rationes annexæ tertio mandato?*

R. Rationes tertio mandato in hiſce verbis annexæ [*Domini Dei tui*] illiſque [*Non enim eum pro inſonte habebit Dominus qui nomen ejus inaniter adhibuerit*] ſunt, quoniam is Dominus eſt noſterque Deus; proindeque nomen ejus profanare, eôve quovis modo abuti non debemus *t*, præſertim quoniam tantum abeſt ut ille hujus mandati tranſgreſſores abſolvat eiſve parcat, ut juſtum ejus judicium minime eos effugere paſſurus ſit *u*, hominum cenſuras ac ſupplicia multi licet eorum ſubterfugiant *x*.

Q. *Quodnam eſt mandatum quartum?*

R. Mandatum quartum eſt [*Memineris diem ſabbati ut ſanctifices eum; ſex diebus operaberis, & facies omne opus tuum, ſeptimus vero dies ſabbatum Domini Dei tui, opus in eo nullum facies tu, neque filius tuus, neque filia tua, nec ſervus tuus, nec ancilla tua, néq; jumentum tuum, nec hoſpes tuus, quicunque intra portas*

k Act. 13. 45. 46. 50
l Act. 4. 18
m Act. 19. 9
n 1 Theſſ. 2. 16
o Heb. 10. 29
p 2 Tim. 3. 5
q Matt. 22. 16
r Matt. 6. 1, 2
s. 16
t Mar. 8. 38
u Pſal. 78
14. 15
x 1 Cor. 6. 9, 10
Eph. 5. 18
26. 27
y Jud. 5. 4
z Pet. 1. 8. 9
a Rom. 2. 23
24
b Gal. 3. 1. 3
Heb. 6. 6
c Exo. 20. 8
d Lev. 19. 12
e Ez. cap. 36.
21. 22. 23
f Deut. 28.
58. 59
g Zach. 5. 2. 3.
4
h 1 Sam. 2. 30
7. 11. 24
i Mal. 1. 6
2 Sam. 3. 13

portas tuas commoratus; *Nam sex diebus perfecit Dominus cœlum, terramque, mare, & quicquid in eis continetur, septimo vero die requievit, quamobrem benedixit Dominus diei sabbati, eumq; sanctificavit* x]

x Exod. 20. 8 9. 10. 11.

Q. *Quid exigitur in quarto mandato?*

Q. Quartum mandatum ab omnibus exigit sanctificationem sive sanctum Deo observationem temporis illius definiti quod ipse in verbo suo designavit, nominatim è septenis diebus unum integrum, qui à mundi primordiis usque ad resurrectionem Christi dies erat septimus; exinde autem dies septimanæ primus ad finem usque mundi observandus. Qui Christianum sabbatum est y, ac in Novo Test. dicitur *dies Dominicus* z.

y Deut. 5. 12 13. 14 Gen. 2. 2. 3. 1 Cor. 16. 1. 2 Act. 20. 7. Matth. 5. 17. 18 Isa. 42. 21. 24 66. 23 Apoc. 1. 10

z Apoc. 1. 10

Q. *Quomodo sanctificandum est sabbatum, sive dies Dominicus?*

R. Sanctificandum est Sabbatum sive dies Dominicus sancta per totam diem quiete *a*, non tantum ab ejusmodi operibus quæ quovis tempore sunt illicita; verum etiam ab ejusmodi negotiis mundanis ac recreationibus quæ aliis diebus sunt licita *b*; quinetiam hoc habendo in deliciis, totum illud tempus (nisi quod ad opera necessitatis ac misericordiæ requiritur *c*) in exercitiis divini cultus publicis privatisq; insumendo *d*, quem in finem corda nobis sunt præparanda, ac

a Exod. 20. 8 10

b Exod. 16 23. 26. 29. 31. 12 Neh. 13. 15 16. 17. 18. 19 Jer. 17. 21 c Matth. 12. 1 and 13 d Psal. 88. 13 Luke 4. 16 Act. 20. 7 1 Cor. 16. 1. 2 Psal. 92. Tit. Isa. 66. 23 Levit. 23. 3

ac ea providentia, diligentia, & moderatione disponenda sunt, ac tempestive conficienda mundana negotia, ut magis expediti simus ac idonei illius diei officiis præstandis *e*.

e Exod. 20. 8 Luc. 23. 54 56 Exod. 16. 22 25. 26. 29 Neh. 13. 19.

Q. *Cui ad Patres familiarum, reliquosq; superiores præcipue dirigitur mandatum de observando Sabbato?*

R. Mandatum de Sabbato observando præcipuè dirigitur ad Patres-familiarum reliquosq; superiores, eo quod non solum ipsi teneantur id observare, verum etiam curare ut ab illis omnibus qui subduntur ipsorum regiminì, similiter observetur, & quoniam proclives sunt eos quibus imperant suis negotiis impedire quo minus id faciant *f*.

f Exo. 20. 10 Josh. 24. 15 Neh. 13. 15 17 Jer. 17. 20. 21. 22 Exo. 23. 12

Q. *Quænam sunt peccata prohibita in quarto mandato?*

R. Peccata prohibita in quarto mandato sunt, officiorum quæ inibi exiguntur omissio quælibet *g*, omnisq; eorum officitans, negligens, & inutilis præstatio, eorumq; tædium *h*, omnis illius diei profanatio, seu otio, sive agendo quod in se malum est *i*, sive operibus, dictis, cogitationibus circa res mundanas ac recreationes non necessarias *k*.

g Ezech. 22. 26 h Act. 20. 7 i Ezech. 23 Jer. 17. 24 Amos 8. 5 Mal. 1. 13 k Ezech. 23 38 l Jer 17. 24 27 Isa. 58 13

Q. *Quænam sunt rationes subjunctæ quarto mandato, quibus ad ejusdem observationem vehementius urgeamur?*

R. Rationes annexæ quarto mandato, quibus ad ejusdem observationem vehementius

mentius urgeamur, desumptæ sunt ab illius æquitate, sex dies è septem nobis & rebus nostris permittente Deo, sibi vero ipsi unicum reservante, in his verbis [*Sex diebus operaberis & facies omne opus tuum*] l. à Dei peculiaris sibi in eo die proprietatis vendicatione [*Dies septimus Sabbatum est Domini Dei tui*] ab exemplo Dei, qui [*Sex diebus perfecit cælum terramque, mare, & quicquid in illis continetur, septimo vero die requievit*] atque à benedictione quam diei illi impertivit Deus, non solum illum consecrando ut dies foret ipsius cultui peculiaris, verum ordinando ut medium foret benedicendi nobis eundem sanctificantibus [*quamobrem benedixit Dominus diei sabbati, eumq; sanctificavit* n.]

Q. *Quare ponitur in principio mandati quarti vox* [Memineris?]

R. Vox [*Memineris*] ponitur in principio mandati quarti o, partim propter summum ex illius recordatione beneficium, quandoquidem exinde plurimum adjuvamur in præparatione nostra ad ipsum observandum p, atque ex ejus observatione ad reliqua mandata omnia melius observanda q, simul & gratâ memoriâ summa illa beneficia creationis ac redemptionis conservanda, quæ totam religionem compendio quasi complectuntur r; partim etiam quoniam proni sumus in illius oblivionem s, eò quod cæ-

l Exod. 20. 9
m Exod. 20. 10
n Ex. 20. 11
o Exo. 20. 8
p Exo. 16. 23 Luc 23. 54 56 cum Mar. 15. 42 Neh 13. 9 q Psal. 92. Tit. cum 1. 13, 14. Ezech. 20, 12 19. 20
r Gen. 2. 2, 3 Psal. 118. 22 24 cum Act. 4. 10, 11 Apoc. 1. 10
s Ezech 22 26.

minus hoc à nobis exigat naturale lumen *t*, tum libertatem naturalem minuat in rebus aliàs non illicitis *u*; quòdque semel tantum septenis diebus recurrat, multáq; negotia mundana interveniant quæ mentes nostras nimirum sæpè abstrahunt quo minus vel de nostri ad illum præparatione, vel celebratione ejusdem cogitemus *; Denique quòd Satanas ejusque administri hujusce diei gloriam, ac vel etiam memoriam delere plurimum annitantur, nempe quo irreligionem omnem ac impietatem introducant *x*.

t Neh. 9. 14
u Exo. 34. 21
* Deut. 5. 14. 15 Amos 8. 5
x Lam. 1. 7 Jer. 17. 21, 22, 23 Neh. 13. 15 & 17

Q. *Quænam est summa sex mandatorum, quæ officium nostrum erga homines complectuntur?*

R. Sex mandatorum quæ officium nostrum erga homines complectuntur hæc summa est, nempe ut proximum nostrum perinde atq; nosmet ipsos diligamus *y*, idemq; aliis faciamus, quod nobis abeis factum vellemus *z*.

y Matt. 22. 39
z Matt. 7. 12

Q. *Quodnam est mandatum quintum?*

R. Quintum mandatum est, [*Honora Patrem tuum & Matrem tuam, ut prolongentur dies tui in terra illa quam tibi largitur Dominus Deus tuus* a.]

a Deut. 26. 16

Q. *Quinam Patris ac Matris nomine in quinto mandato significantur?*

R. Patris ac Matris nomine in quinto mandato significantur non solum Parentes naturales *b*, verum etiam superiores

b Prov. 23. 22 Ephes. 6. 1

omnes, seu ætate *c*, sive donis *d*, tum vero imprimis illi qui nobis munere vel authoritate ex ordinatione Divina præsunt, sive in familia *e*, sive in Ecclesia *f*, sive in Republica *g*.

Q. *Quamobrem vero superiores Patres ac Matres nuncupantur?*

R. Superiores Patres ac Matres nuncupantur, cum ut intelligant illi debere se in omnibus erga inferiores suos officiis parentum naturalium amorem ac indulgentiam imitari, habitâ tamen relationis ratione *h*: tum ut inferiores indè ad officia suâ majore cum promptitudine & alacritate superioribus suis tanquam parentibus præstanda inducantur *i*.

Q. *Quis est mandati quinti generalis scopus?*

R. Mandati quinti scopus generalis est illorum officiorum præstatio ad quæ pro variis relationibus nostris tenemur mutuo, quatenus inferiores sumus, superiores, aut æquales *k*.

Q. *Quis superioribus ab inferioribus debetur honos?*

R. Honos qui superioribus debetur ab inferioribus est, debita in primis corde *l*, verbis *m*, gestuque *n*, reverentia, deinde pro iis preces & gratiarum actio *o*, virtutum & gratiarum quæ in eis conspiciuntur imitatio *p*, ut etiam prompta in rebus licitis eorum mandatis

a 1 Tim. 5. 1, 2
b Gen. 4. 20. 21. 22
Gen. 45. 8
c 2 Reg. 5. 13
d 2 Reg. 2. 12
2 Reg. 12. 14
Gal. 4. 9
e Isa. 49. 23

b Eph. 6. 4
i Col. 3. 14
1 Thess. 2. 7
8. 11
Num. 11. 11, 12
i 1 Cor. 4. 14, 15. 16
k Rom. 5. 13

k Rom. 5. 17
1 Pet. 2. 17
Rom. 12. 10

l Mal. 1. 6
Lev. 19. 3
m Pro. 31. 28
1 Pet. 3. 6
n Lev. 19. 32
1 Reg. 2. 19
o 1 Tim. 2. 1, 2
p Heb. 13. 7
Phil. 3. 17

datis & consiliis obedientia *q*; & correctionibus eorum submissio debita *r*; quin & eorum cum personarum tum authoritatis defensio *s*; sustentatio ac propugnatio, & erga utrasque fidelitas *t*; pro cujusque ordine & statûs in quo fuerit conditione *u*; eorumque infirmitatum toleratio, atque in charitate dissimulatio *x*; adeo quidem ut cum eis tum eorum regimini honori esse possint *y*.

Q. *Quenam sunt inferiorum in superiores suos peccata?*

R. Peccata inferiorum in superiores suos sunt, officiorum iis debitorum neglectus quilibet *y*; invidia *z*, contemptus *a*, & rebellio *b*, adversus ipsorum seu personas *c*, sive munera *d*, in licitis eorum consiliis *e*, mandatis, & correctionibus *f*; eorum execratio, derisio *g*; atq; ejusmodi omnis scandali plena conversatio, quæ ipsis eorumq; regimini probro sit ac dedecori *h*.

Q. *Quid vero superiores inferioribus præstare tenentur?*

R. A superioribus exigitur ut pro illa quam à Deo acceperunt, potestate, & relatione in qua sunt constituti, inferiores suos diligant *i*, pro eis orent *k*, eisque benedicant *l*, ut eos instruant *m*, consilio dirigant, ac admoneant *n*, bene quidem merentes ut favore complectantur *o*, laudent *p*, ac remunerentur *q*, male

q Eph. 6. 1. 2. 5. 6. 7
r 1 Petr. 2. 18. Rom. 13. 1. 2. 3. 4. 5.
s Heb. 11. 23. Psal. 3. 8. Psal. 11. 12. Exod. 8. 19. 22.
t Heb. 12. 9.
u 1 Petr. 2. 18. 19. 20.
x 1 Sam. 26. 11. 6. 2 Sam. 18. 3. Eph. 6. 2.
y Tit. 3. 1. 2.
z Matt. 22. 23. Rom. 13. 6. 7.
a 1 Tim. 5. 17. 18.
b Gen. 9. 6. 6. Gen. 43. 6. Gen. 47. 18. 1 Pet. 2. 18. Prov. 23. 22. Gen. 3. 22. 2 Pet. 2. 12. Jud. 8.
c Prov. 30. 17.
d Matt. 15. 6.
e Num. 11. 8. 29. 41. 6. 14. 1. 2. 3. 5.
f 2 Sam. 15. 1. 2. Exod. 32. 1. 4. Sam. 10. 7.
g 2 Sam. 2. 25. Deut. 21. 18. 19. 20. 21.
h Prov. 30. 17.
i 2 Pet. 2. 10. Col. 3. 19. Tit. 2. 4.
k 2 Sam. 15. 32. Job. 1. 5.
l 1 Kings. 8. 55. 56. Heb. 7. 7.

Gen. 49. 28. m Deut. 6. 6. 7. n Eph. 6. 4. o 1 Pet. 3. 7. p Psal. 2. 14. Rom. 13. 3. q Eph. 6. 3.

vero agentes ut rejiciant *r*, reprehendant, castigentque *s*; ut protegant eos *t* omniaque iis procurent quæcunq; sunt animæ *u*, aut corpori * necessaria, utque graviter, prudenter, sancte & exemplariter se gerendo Deo gloriam *x*; sibimet ipsis honorem concilient *y*, adeòq; eam qua Deus illos induit authoritatem tueantur *z*.

Q. *Quænam sunt peccata superiorum?*

R. Superiorum peccata (præter neglectum eorum quæ ab illis exiguntur officiorum *a*) sunt, seipsos *b*, h. e. suam ipsorum gloriam *c*, otium, lucrum, aut voluptatem *d*, inordinatè appetere; jubere quæ sunt illicita *e*, aut quæ ab inferioribus præstari nequeunt *f*, eis ut malè agant consulere *g*, vel malè agentibus animos facere, *h*, ac favere *i*, dehortari ac deterrere *k* bene agendo, bene autem agentes malè tractare *k*, eos indebitè castigare *l*, injuriæ, tentationi, ac periculo negligenter eos aut exponere aut permittere *m*; provocare ad iram *n*; aut quocunq; modo semetipsos dehonestare, autoritatémq; suam imminuere, injustè, imprudenter, acerbè, vel remissè se gerendo *o*.

Q. *Quænam sunt æqualium officia?*

R. Officia æqualium sunt dignitatis ac valoris sui invicem rationem habere *p*; honorem tribuendo alterum alteri antecellere *q*; de alterius donis aut pro-

v Rom. 13. 3, 4.
s Pro. 20. 15
t Psa. 2. 12
u Job. 19. 21, 33, 14. 15. 16. 17
x Isa. 1. 10. 17
y Eph. 6. 4
z 1 Tim. 5. 8
a 1 Tim. 5. 11. Tit. 2. 3, 4, 5
b Ezek. 34. 2, 3, 8
c Tit. 1. 15
d Ezech. 34. 2, 3, 4
e Phil. 2. 15
f Jud. 5. 46. Job. 7. 18.
g Isa. 56. 10, 11
Deut. 17. 17
h Dan. 3. 4. 5. 6
Act. 4. 17, 18
i Exod. 5. 10 ad 18
Mat. 23. 24
k Mic. 3. 5
Matt. 24
l 2 Tim. 3. 3
m Psa. 3. 13
n Jud. 7. 46 47. 48. 49
Col. 3. 21
Exod. 5. 17
o 1 Pet. 2. 18. 19. 20
Heb. 12. 10
p Deut. 25. 3
q Gen. 38 1. 26
Act. 18. 17
r Eph. 6. 4
s Gen. 9. 21
1 K. 1. 12. 13. 14. 15. 16
1 Reg. 1. 6
2 Sa. 2. 29
30. 31

p 1 Pet. 2. 17
q Rom. 12. 10

sedulo tanquam de propriis gaudere mu-
tuò r.

Q. *Quænam sunt æqualium peccata?*

R. Æqualium peccata sunt (præter neglectum eorum quæ ab iis exiguntur officiorum *f*) alterius invicem dignitatem parvi facere *t*, donis invidere *u*, de suis honoribus, aut prosperitate dolore affici *x*, superioritatem in se ipsi vicem usurpare *y*.

Q. *Quænam est ratio quinto mandato annexa, quæ magis nos ad ejus observationem urgeamus?*

R. Ratio annexa quinto mandato in his verbis [*Ut prolongentur dies tui in terra illa quam tibi largitur Dominus Deus tuus* y,] est, quâ longævitas, ac prosperitas disertè promittitur omnibus hoc mandatum observantibus, quatenus scilicet Dei gloriæ, eorumque bono conducant *z*.

Q. *Quodnam est mandatum sextum?*

R. Mandatum sextum est [*Non occides* a.]

Q. *Quæ autem sunt officia in sexto mandato imperata?*

R. Officia in sexto mandato imperata sunt, studia quæque sedula licitique conatus vitam nostram *b*, aliorumque *c*, conservandi; omnibus cum cogitationibus tum destinationibus obsistendo *d*; passiones subjugando *e*; occasiones *f*, tentationes *g*, actiones-

r Rom. 12. 15. 16. Phil. 2. 3, 4.

f Rom. 13. 8. s 2 Tim. 3. 3. t Act. 7. 9. Gal. 5. 26. u Num. 11. 29. Eph. 6. 12, 13. x 1 Joh. 3. 9. Luc. 10. 20.

y Exod. 20. 12.

z Deut. 5. 16. a Eph. 6. 2, 3.

a Exo. 20. 13.

b Eph. 5. 28, 29. c 1 Reg. 18. 4. d Jer. 26. 15, 16. e Col. 3. 5. 16. 17. 21. 23. f Eph. 4. 26, 27. g Sam. 1. 22. Deut. 21. 8. h Mat. 4. 6, 7. i Cor. 10. 12, 13. 1 Pet. 5. 8.

nes declinando, quæcunq; eò tendit ut vitâ suâ quispiam injuste privetur a, prout etiam justa ejusdem adversus in defensione i, patiente manus Divinæ percussione k, animi tranquillitate l, cordis alacritate m, cibi n, potus o, medicinæ p, somni q, laboris r, ac recreationum s, usu sobrio, cogitationibus benignis t, dilectione u, misericordia x, mansuetudine, lenitate, benignitate z, dictis, ac moribus placidis y, mitibus, comibusq; q, longanimitate, facilitate redeundi in gratiam, injuriarum patiente tolerantia & condonatione, bono pro malo retributione a, afflictorum levatione, & sublevatione, tuitione ac defensione innocentum b.

Q. *Quænam sunt peccata in sexto mandato vetita?*

R. Peccata vetita, in sexto mandato sunt, quælibet vitæ ademptio seu nostræ c, sive alienæ d, extra tamen rationem justitiæ publicæ e, belli legitimi f, ac defensionis necessariæ g; licitorum ac necessariorum vitæ mediorum neglectus aut subductio h, ita mala i, odium k, invidia l, vindictæ cupiditas m, omnes passionum excessus n, curæ anxiæ o, cibi potus p, laboris q, recreationum r, usus immoderatus, dicta provocantia s, oppressio t, litigatio u, percussio, vulneratio x,

a Matth. 5. 21. 22. 1 Joh. 3. 15. 16. Exod. 6. 12. Matth. 5. 22. 19. 19. b 1 Pet. 4. 10. c Rom. 12. 19. d Prov. 24. 11. e Rom. 13. 4. f Exod. 22. 2. g Luc. 6. 31. 34. h Luc. 11. 14. Rom. 12. 13. i Eccles. 11. 10. Prov. 15. 17. k Exod. 20. 13. l Prov. 14. 30. m Rom. 12. 19. n Prov. 12. 18. o Ezech. 18. 18. Ezech. 14. p Gen. 9. 3. q Prov. 25. 16. Prov. 12. 18. r Num. 35. 16. 17. 18. 21.

& quicquid denique conferre quoquo modo possit ad vitam cujuspiam destruendam x.

x Exod. 21. 23. ad finem.

Q. *Quodnam est mandatum septimum?*

R. Mandatum septimum est [Non mœchaberis y.]

y Exo. 20. 14.

Q. *Quænam vero sunt officia in septimo mandato imperata?*

R. Officia septimo mandato imperata sunt corporis, mentis affectuum z, verborum a, gestumq; b, cultus, ejusque in nobis ipsis ac in aliis conservatio c, oculorum sensuumque omnium vigil custodia d, temperantia e, inter castos versari f, in vestitu modestia g, conjugium continentiæ donum non habentium h, conjugalis amor i, ac cohabitatio k, invocationibus labor diligens l, occationum omnium impuritatis fuga, ac tentationum eò tendentium resistentia m.

z 1 Thes. 4. 4. Job. 31. 1. a Col. 3. 16. b 1 Cor. 6. 20. c 1 Pet. 3. 1. d Col. 3. 5. e 1 Tim. 2. 15. f Act. 24. 24. g 1 Pet. 3. 10. h Pro. 2. 16. i 1 Tim. 2. 9. k 1 Cor. 7. 2. l Prov. 5. 19. 20. m 1 Pet. 5. 7. Prov. 31. 17, 18. n P. 97. 5. 6. Gen. 19. 8. 9. o Pro. 5. 7. p Heb. 13. 4. Gal. 5. 16. q Sam. 13. 14. r Col. 3. 5. s 2 K. 9. 30. t Ezek. 23. 27. u Rom. 13. 13. Mat. 5. 28. x Mat. 15. 19. Col. 3. 5. y Rom. 6. 13. P. 97. 5. 11. z Pet. 2. 14. a Psa. 7. 10.

Q. *Quæ sunt peccata prohibita in mandato septimo?*

R. Peccata in mandato septimo prohibita sunt, cum neglectus officiorum quæ exigantur n, tum etiam adulterium, fornicatio o, raptus, incestus p, sodomia, ac lubidines omnes non naturales q; impuræ quæque imaginationes, cogitationes, intentiones, affectionesque r, corrupta omnia turpiaque colloquia, eisve auscultatio s, oculorum lascivia t, gestus impudens levisque, vestitus immodestus

n, con-

z, conjugiorum illicitorum prohibitio *y*, licitorum dispensatio *z*, prostibulorum approbatio, toleratio, exercitium, eorundemq; frequentatio *a*, vota cœlibatus illaqueantia *b*, matrimonii dilatio indebita *c*, polygamia, qua plures habet aut vir uxores, aut fœmina maritos eodem tempore *d*, injustum divortium *e*, aut desertio injusta *d*, otium, gula, ebrietas *e*, consortii impudici usus *f*; ut & lasciviarum cantionum, librorum, picturarum, saltationum, ludorum scenicorum *g*, omnium denique quæ impudicitiæ motus excitare in nobis aliisve possint, omnesq; impudicitiæ actus *h*.

Q. *Quodnam est mandatum octavum?*

R. Mandatum octavum est [*Non furaberis* i.]

Q. *Quænam sunt officia octavo mandato imperata?*

R. Officia octavo præcepto imperata sunt, veritas, fidelitas, justitiaq; in contractibus ac hominum inter se commerciis *k*, suum cuiq; tribuere *l*, restitutio bonorum si quæ injustè ab iis ad quos jure spectant detineantur *m*, largitio ac mutuatio gratuita, prout res nostræ tulerint, ac necessitates aliorum flagitaverint *n*, judiciorum nostrorum voluntatum & affectionum circa res mundanas moderatio *o*, providens cura studiumq; ea quæ naturæ nostræ sustentandæ necessaria sunt ac conveniencia, opportuna

ditio-

ditioniq; nostræ congruentia *p*, acquirendi *q*, conservandi, adhibendi, ac ordinandi; vitæ genus licitum *r*, in eoque diligentia *s*, frugalitas *t*, actionum forensium *u*, ac fide jussionum, nisi si forte necessariæ fuerint, evitatio, aliarumq; ejus generis obligationum *x*; una cum conatu res & bona externa non minus aliorum quàm nostra, justis quibusq; licitisque mediis, cum procurandi, tum conservandi ac promovendi *x*.

p Prv. 17. 27. *q* Deut. 22. 1, 2, 3, 4. Exo. 23. 4, 5. Gen. 47. 14. Mat. 22. 39.

Q. *Quæ sunt peccata vetita in octavo præcepto?*

R. Peccata octavo præcepto vetita (præter officiorum quæ inibi exiguntur neglectum *y*,) sunt furtum *z*, latrocinium *a* plagium *b*; rei cujuslibet vi aut dolo malo oblate receptio *c*, fraudem exercere *d*, ponderibus ac mensuris injustis uti *e*, terminos dimovere *f*, in contractibus hominum inter se *g*, aut in rebus fidei commissis injustitia & fraudulentia *h*, oppressio *i*, expilatio *k*, fœneratio *l*, corrupta munerum acceptatio *m*, actiones forenses excrutiantes *n*, agrorum diremptiones ac villarum depopulationes injustæ *o*, Timiopolas agere, unde rerum pretium augeatur *p*, instituta vitæ illicita *q*, omnes aliæ rationes injustæ ac

y Jac. 2. 15, 16. *z* Joh. 7. 17. *a* Eph. 4. 28. *b* Psal. 62. 10. *c* 1 Tim. 1. 10. *d* Pro. 20. 14. *e* Psal. 50. 18. *f* 1 Thes. 4. 6. *g* Prov. 11. 1. *h* Psal. 10. 10. *i* Deut. 19. 14. *k* Pro. 23. 10. *l* Amos 8. 5. *m* Psal. 37. 21. *n* Luc. 16. 14. *o* Esa. 5. 8. Mic. 2. 2. *p* Prov. 11. 26. *q* Esa. 59. 19, 20, 21.

nefariæ

nefariæ quibus à proximo noſtro quod ei jure debetur aut auferimus, aut detinemus, aut noſmet ipſos locupletamus *r*, avaritia *ſ*, inordinata bonorum externorum æſtimatio, aut affectatio *t*, diffidentes ac diſtrahentes curæ, ſtudiaq; in eis acquirendis, conſervandis, utendiſque *u*, aliorum rebus proſperis invidere *, prout etiam ignavia *x*, prodigalitas, luſu vaſtantes; reliquæq; omnes viæ damnum rei noſtræ familiari indebitè inferendi *y*, uti & debito uſu, ac ſolatio ex rebus nobis à Deo donatis præcipiendo noſtrimet defraudatio *z*.

Q. *Quodnam eſt mandatum nonum?*

R. Mandatum nonum eſt [*Non eris adverſus proximum tuum teſtis mendax.*]

Q. *Quæ ſunt officia nono mandato imperata?*

R. Officia nono mandato imperata ſunt, veritatem inter homines *b* bonumq; nomen & exiſtimationem proximi æque ac noſtrum conſervare *c*, ac promovere, veritatem publicè agnoſcere ac defendere *d*, eam ex animo *e*, ſincere *f*, libere *g*, plane *h*, pleneque; proloqui eamque ſolam, cum in rebus forenſibus ac judiciis *k*, tum in aliis rebus quibuſcunque *l*, bene de proximis noſtris præ charitate exiſtimare *m*, eorumq; bonum nomen amare, cupere, deq; eo gaudere *n*, de ipſorum infirmitatibus dolore affici *o*, eaſq; cooperire *p*, dona & gratias eorum luben-

ter

r Joh. 10. 9
Jac. 1. 6
Prov. 21. 6
ſ Luc. 12. 15
t 1 Tim. 6. 5
Col. 3. 2
Pro. 23. 5
Pſal. 62. 10
u Mar. 6. 25
31. 36
Ec. 5. 12.
x Prov. 21. 5
Pſal. 37. 3
Pſal. 37. 1. 7
y 1 Theſſ. 4. 11.
Pro. 18. 9
z Pro. 11. 26
Pro. 21. 20
21
Pro. 28. 19
3 Eccl. 4. 8
Eccl. 6. 2
1 Tim. 5. 8

a Exod. 20. 16

b Zech. 8. 16
c 3 Joh. v. 12.
d Pro. 31. 8. 9
e Pſal. 15. 2
f 2 Chro. 19. 9
g 2 Sam. 19
4. 5
h Joſh. 7. 19
i Exod. 20.
28. 30. 20
42. 3. 13. 15
Pro. 14. 5. 25
1 Cor. 5. 17
18
Eph. 4. 25
m Heb. 6. 9
1 Cor. 13. 7
n Rom. 12. 15
1 Joh. 2. 4
o 2 Cor. 2. 4
p Col. 2. 2
Pro. 17. 9
1 Pet. 4. 8

ter agnoscere *q*, eorum innocentiam propugnare *r*, bonam de iis famam prompte excipere *s*, obloquutiones vero non nisi invitè admittere *t*, delatores *u*, adulatores *x*, ac detractores rejicere *y*, nominis nostri amorem curamq; gerere illudque, ubi opus est, defendere *z*, promissiones licitas præstare *a*; quæcunq; denique vera sunt, quæcunq; honesta, quæcunq; amabilia, quæcunq; boni nominis, eis studere, ea facere *b*.

Q. Quanam sunt peccata nono præcepto prohibita?

R. Peccata nono præcepto prohibita sunt, veritatem aut nomen seu proximorum sive nostrum quocunq; modo violare *b*, tum vero præcipuè in judiciis publicis *c*, testimonium falsum præbere *d*, testes falsos subornare *e*, scienter ac prudenter malam causam aut præsentia aut patrocinio defendere, veritatem impudenter ac vultuosè opprimere *f*, sententiam injustam ferre *g*, quod malum est bonum, quod vero bonum est malum dicere, improbos secundum opera justorum remunerare, justos autem secundum opera improborum *h*, testamenta vel tabulas subjicere aut comminisci *i*, veritatem supprimere, indebitè in causa justa reticere *k*, prout etiam silere quandocunq; iniquitatem aut ipsi reprehendere *l*, aut ad alios deferre debemus *m*, veritatem dicere, intempestivè *n*, malitiosè

in

q 2 Cor. 4. 2.
r 1 Tim. 4. 1.
s 1 Sam. 22. 14.
t 1 Cor. 13. 6. 7.
u Psal. 15. 3.
x Prov. 29. 24.
y Prov. 25. 10.
z Psal. 19. 8.
a Psal. 15. 4.
b Phil. 4. 8.
c 1 Sam. 17. 28.
d 1 Sam. 15. 3.
e 1 Sam. 1. 9. 10. 5. 16.
f Levit. 19. 15. Hab. 1. 4.
g Psal. 10. 5. Prov. 17. 15.
h Act. 6. 13.
i Jer. 9. 4. 18. Act. 24. 5. 6.
k Psal. 12. 1. Psal. 52. 1. 2. 3. 4.
l Prov. 17. 10. 1 Tim. 5. 20. Tit. 1. 13.
m Levit. 5. 1.
n Psal. 141. 5. Eccl. 10. 8. Luc. 19. 8. Exod. 23. 1. 2. Deut. 13. 8. Act. 5. 1. 8.
o Tim. 1. 15.
p Levit. 19. 17.
q Prov. 19. 11.

in malum finem *o*, eandem in falsam sententiam pervertere *p*, aut dubiè ac æquivoce proferre ad veritatis justitiæve incommodum aut detrimentum *q*, falsiloquium *r*, mendacium *s*, obtrectatio *t*, absentum insimulatio *u*, detractio ***, rumigeratio *x*, susurris *y*, subsannatio *z*, convitium *a*, censura temeraria *b*, tetrica *c*, iniqua *d*, intentionum, verborum actionumq; mala interpretatio *e*, adulatio *f*, ostentatio vana *g*, nimis honorifice aut viliter de nobismet ipsis aliisve aut loqui aut sentire *h*; donorum gratiarumque Dei abnegatio *i*, levioris culpæ aggravatio *k*; peccatorum occultatio, excusatio vel extenuatio, cum ad ea liberè confitendum invitamur *l*; infirmitatum proditio non necessaria *m*; falsos rumores spargere *n*; obloquutiones avidè accipere, iisq; favere *o*; aures adversus defensionem justam obturare *p*, suspicio mala *q*; meritæ cujusquam laudi invidere vel indolere *r*; eamq; imminuendi conatus ac desiderium *s*, è cujusvis dedecore ac infamiâ lætitiam capere *t*, contemptus fastidiosus *u*, admiratio stulta ***, promissionum licitarum violatio *x*, neglectus earum rerum quæ sunt bonæ famæ *y*, earum autem quæ malam famam concil-

o 1 Sam. 22. 9. 10 cum Psal. 52. 4. *p* Jos. 7. 19. *q* Psal. 56. 6. Job. 2. 12. cum Matt. 26. 60. 61. *r* Gen. 3. 5. Gen. 26. 7. 9. *s* Isa. 59. 13. *t* Lev. 19. 16. Col. 3. 8. *u* Psal. 50. 20. *x* Psal. 15. 3. *y* Jac. 4. 11. Jer. 38. 4. *z* Lev. 19. 16. *a* 1 Sam. 1. 14. 30. *b* Gen. 21. 9. cum Gal. 4. 29. *c* 1 Cor. 6. 10. *d* Matt. 7. 1. *e* Act. 28. 4. *f* Gen. 38. 14. Rom. 2. 1. *g* Neh. 6. 6. 7. *h* Rom. 3. 8. Psal. 69. 10. *i* Num. 1. 13. 14. *k* Sam. 10. 1. *l* Psal. 12. 2. 3. *m* 2 Tim. 1. 8. *n* Exod. 18. 9. 11. Rom. 15. 16. *o* 1 Cor. 6. 8. Act. 12. 22. Rom. 1. 30. 32. *p* Prov. 18. 17. *q* Job 27. 5. 6. Job 4. 6. *r* Matt. 7. 3. 4. *s* Prov. 18. 17. *t* Prov. 20. 20. Gen. 3. 12. 13. *u* Jer. 13. 25. *x* Psal. 15. 4. *y* Psal. 50. 20. *** Psal. 69. 12. *z* Act. 7. 16. 57. Job 31. 13. 14. *a* 1 Cor. 13. 5. *b* Num. 11. 29. Matt. 21. 15. *c* Ezra 4. 12. 13. *d* Jer. 48. 27. *e* Psal. 35. 15. 16. 21. Matt. 27. 28. 29. *f* Judæ v. 16. Act. 12. 22. *g* 2 Tim. 3. 5. *h* Rom. 2. 24.

ant, cum à nobis ipsis perpetratio vel non-declinatio, tum in aliis, quoad ejus fieri potest, non impeditio z.

z 2 Sam. 13. 12. 14. Prov. 8. 9. Pro. 6. 32.

Q. *Quodnam est mandatum decimum?*

R. Mandatum decimum est [*Non concupisces proximi tui domum, non concupisces proximi tui uxorem, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum neque aliud denique quicquam quod est proximi tui* a.]

a Pro. 12. 17

Q. *Quænam sunt officia quæ decimo præcepto exiguntur?*

R. Officia quæ decimo præcepto exiguntur sunt, acquiescentia sorti nostræ adeo perfecta b, totiusq; animæ nostræ adeo benevola in proximum dispositio, ut omnes interni nostri motus ac affectus eum spectantes ad bonum ipsius tendant, idemq; promoveant universum c.

b Heb. 13. 5. 1 Tim. 6. 6. c Job. 31. 29. Rom. 12. 15. Psal. 122. 7. 8. 9. 1 Tim. 1. 5. Ephes. 10. 3. 1 Cor. 13. 4. 5. 6. 7.

Q. *Quæ vera sunt peccata decimo mandato prohibita?*

R. Peccata decimo mandato prohibita sunt, rerum nostrarum dispicentia d, invidia e, dolóq; de bono proximi f, una cùm motibus affectibusq; circa res ejus indebitis quibuscunque g,

d 1 Sam. 25. 2. Ephes. 5. 18. e Gal. 5. 26. Jam. 3. 14. 16. f Psal. 112. 9. 10. Neh. 2. 10. g Rom. 7. 7. 8. Rom. 13. 9. Col. 3. 5. Deut. 5. 21. h Jer. 5. 2. John. 15. 5. Rom. 8. 7. i Deut. 7. 20. John. 1 8. 10. 2 Pet. 2. 19. Rom. 7. 18. 19. k Gen. 6. 5. Gen. 8. 21. (Rom. 3. 9. 23. Jam. 3. 2. 1 John. 1. 8.

Q. *Quisquámne potest mandata Dei perfectè observare?*

R. Nemo potis est vel è seipso h, vel ex gratia quavis in hac vita receptâ mandata Dei perfectè implere i, verum ea quotidie violat cùm cogitationibus k, tum dictis, factisque l.

Q. *An vero sunt omnes legis Divinæ*

tranſgreſſiones ſuâ naturâ atq; in conſpectu Dei ex æquo graves?

R. Omnes legis Divinæ tranſgreſſiones non ſunt ex æquo graves; verum peccata quædam aliis, tam ſuâ naturâ, quàm propter varias eorundem aggravationes, ſunt in conſpectu Dei graviora *m*.

Q. *Quænam ſunt aggravationes illæ quibus peccata alia aliis redduntur graviora?*

R. Peccatis aggravationes accedunt, A perſonis delinquentibus *n*, nempe ſi illis ætas provectior ſit *o*, ſi plus habeant experientiæ, aut gratiæ *p*, quoq; magis profeſſione religionis *q*, donis *r*, dignitate *ſ*, ac munere ſunt præſtantes *t*, ſi ſint aliorum duces *u*, quorumq; exemplum plures poſſit ad imitationem invitare *x*.

A Perſonis Læſis *x*, ſi immediatè adverſus Deum *y*, ejus attributa *z*, cultúmque *a*, adverſus Chriſtum *c*, ejuſq; gratiam *b*; Spiritum Sanctum *c*, ejus teſtimonium *d*, ac operationes *e*; adverſus ſuperiores, viros eminentes *f*, eóſq; quibus aut relatione aliquâ ſpeciali conjuncti ſumus, aut officio devincti *g*; adverſus ſanctorum quemlibet *h*, ſpeciatim infirmos fratres *i*; ipſorum aut aliorum quorumvis animas *k*; commune bonum ſeu omnium ſive multorum *l*.

m Joh. 19.11 Ezech. 8.6 13, 15 1 Joh. 5.16 Pſ. 78.17 31, 56

n Jer. 2.18 *o* Joh. 32.7.9 Eccleſ. 4.13 *p* Eſa. 11. 4.9 *q* 2 Sam. 12.14 1 Cor. 5.1 *r* Jer. 4 17 Luc. 12.47. 48 *ſ* Jer. 5.4.5 *t* 2 Sam. 12 7, 8, 9 Ezec. 8.11. *u* Rom. 2.17 ad 25 *x* Gal. 2. 11, 12 21. 14 *y* Mat. 21. 38. 39 *z* 1 Sam. 2. 25 Act. 5.4 Pſal. 51. 4 *a* Rom. 2, 4 *b* Mal. 1. 4. *c* Heb. 2. 2, 3 Heb. 10. 25 *d* Heb. 10. 29 Mat. 12, 31, 32 *e* Eph. 4. 30 *f* Heb. 6, 4, 5 *g* Jude 9. 8 Num. 12. 8 9 Iſa. 3. 5 *h* Pro. 10. 17. Mat. 18 6. *i* Exod. 3. 29. Josh. 22. 20.

k Lev. 18 *l* Num. v. 10. 34. 8, 9. *m* Ezech. *n* Jer. 5. *o* Luk. 12. 47. 48. *p* Gen. 18. 20. 21. *q* Ezech. 8. 6. 9. 15. *r* Gen. 39. 9. *ſ* Dan. 3. 29. *t* Jer. 5. 4. 5. *u* Num. 12. 8. *x* Gen. 3. 17. *y* Num. 14. 11. 12. *z* Act. 5. 3. 4. *a* Exod. 20. 4. 5. *b* Heb. 10. 29. *c* Act. 7. 51. *d* Mat. 12. 31. *e* Eph. 4. 30. *f* Num. 12. 8. *g* Jer. 37. 15. *h* Mat. 18. 6. *i* 1 Theſſ. 2. 15. 16.

A Peccati naturâ & qualitate *m*, si contra expressa legis verbis sit *n*, aut plura mandata violet, peccata plura in se contineat *o*; si non solum in corde conceptum, verum etiam dictis aut factis expressum sit *p*; si aliis sit offendiculo *q*, si reparationem nullam admittat *r*; si adversus media *s*, salutis, beneficia *t*, judicia Dei *u*, naturæ lumen *, conscientiæ convictionem *x*, admonitionem publicam privatámve *y*, censuras Ecclesiasticas *z*, punitiones civiles *a*, nostras ipsorum preces, proposita, promissa *b*, vota *c*, fœdera *d*, obligationes Deo facta aut hominibus *e*; si deliberatè fiat *f*, præfracto animo *g*, insolenter *h*, imprudenter *i*, ostentanter *k*, malicioſè *l*, frequenter *m*, refractarie *n*, cum delectatione *o*, diuturnitate *p*, aut recidivatione post resipiscentiam *q*.

A temporis *r*, locique *s*, circumstantiis, si die Dominico *t*, aliisve temporibus divino cultui consecratis *u*; si immediate præcedat *, vel subsequatur hæc *x*, aliáve auxiliá quæ istiusmodi malis vel præcavendis vel medicandis destinantur *y*; si publicè aut coram aliis, quos probabile est provocatum indè aut coinquinatum iri *z*.

a Pro. 6. 30 ad finem. b Ezra 9. 6, 10, 11, 12. c 1 Reg. 11, 9 10. d Col. 3. 5 e 1 Tim 6. 10. Pro. 1. 8, 9 10, 11, 12 Prov. 6. 22 23 Josh. 7. 21 f Jer. 1. 14, 16 Mat. 5. 22 Mic. 2. 1 g Mat. 18. 7 Rom. 2. 23 24 h Deu. 29. 20 cum v. 18, 19 P. 10 6. 22, 23 22, 23, 24, 25 i Mat. 11. 21, 22, 23, 24 Joh. 15. 22 k Isai. 3. 9 Deut. 32. 6 l Amos 4. 4 ad 12 Jer. 5. 3 m Rom. 1. 26 27 n Rom. 1, 32 Dan. 5. 22 Tit. 3. 10. 11 o Prov. 29. 1 p Tit. 3. 10 Mat. 18. 17 q Pro. 27. 22 Pro. 22. 15 r Psal. 78, 34 35, 36, 37 Jer. 2. 20 Jer. 42. 5, 6 20, 21 s Eccles. 5. 4 5, 6 Prov. 20. 25 t Lev. 26. 25. u Pro. 2. 17. Ezech. 17, 18, 19. f Psal. 15, 4. x Num. 15. 30. Ezra 9. 13. Eccl. 5. 3. Psal. 7. 13. y Psal. 51. 5, 6, 13 Jon. 1. 10. z Num. 14. 22. a Zech. 7. 11, 12. b Prov. 2. 14. c Isa. 57. 7. d Jer. 34. 8, 9, 10, 11. e Pet. 2. 20, 21, 22. f 2 Reg. 5. 26 f Jer. 7. 10. Isa. 26. 10. g Ezech. 22. 17, 18, 20. h Jer. 5. 3, 5. Num. 15. 30. i Jer. 7. 8, 9, 10. k Prov. 7. 14, 15. Job. 13. 27. 30. l Ezra 9. 12, 13, 14. m Sam. 16. 23. n Sam. 18. 10. o 1 Cor. 11. 20, 21. p Jer. 7. 9, 10. q Ezra 9. 13, 14.

Q. *Quid de Deo meretur peccatum unumquodque?*

R. Peccatum vel minimum quodque eum adversus supremum Dei Dominium *a*, bonitatem *b*, & sanctitatem *c*, justamque ejus legem fiat *d*, iram ejus ac maledictionem *e*, tam in hac vita *f*, quàm futurâ commeretur *g*, neq; potest nisi Christi sanguine expiari *h*.

Q. *Quid à nobis exigit Deus, quo iram ejus ac maledictionem nobis debitam propter legis transgressionem effugiamus?*

R. Quo iram ac maledictionem Dei propter transgressionem legis nobis debitam effugiamus, à nobis exigit resipiscentiam erga Deum, fidemq; erga Dominum nostrum Iesum Christum *i*, ac diligentem mediorum externorum usum, quibus communicat nobis Christus mediationis suæ beneficia *k*.

Q. *Quænam sunt externa illa media quibus Christus nobis mediationis suæ communicat beneficia?*

R. Media externa ac ordinaria quibus Christus communicat Ecclesiæ suæ mediationis suæ beneficia, sunt instituta ejus omnia; imprimis autem verbum, sacramenta & oratio, quæ quidem omnia electis fiunt ad salutem efficacia *l*.

Q. *Quomodo fit verbum efficax ad salutem?*

R. Spiritus Dei lectionem verbi, præcipue vero prædicationem reddit medi-

a Jos. 7. 10. 11
b Exod. 20 1. 2.
c Hab. 1. 13
Lev. 19. 2
Levit. 11. 44. 45
d 1 Joh. 3. 4
Rom. 7. 12
e Eph. 5. 6
Gal. 3. 10
f Lam. 3. 39
Deut. 28. 15
ad finem.
g Mat. 25. 41
h Heb. 9. 22
i Psal. 118. 19

k Act. 20. 21
Mat. 3. 7. 8
Luc. 13. 3. 5
Act. 26. 20. 21
Joh. 3. 16. 18
l Pro. 8. 1
ad 6
Pro. 8. 33
ad finem.

l Mat. 28. 19
20
Act. 2. 42.
46. 47

um

um efficax illuminandi *m*, convincendi, humiliandiq; peccatores *n*, eosque amoliendi ab omni confidentia sui, ad Christum autem pertrahendi *o*, ac ad imaginem ejus conformandi *p*, ejusq; eos voluntati subjugandi *q*, quin etiam confirmandi eos adversus tentationes omnes corruptionesq; *r*, ædificandi in gratia *s*, eorumq; corde in sanctitate ac solatio per fidem ad salutem stabiliendi *t*.

Q. *Estne igitur verbum Dei ab omnibus legendum?*

R. Quamvis omnibus non sit permissum, ut verbum Dei publicè legant coram toto cœtu *u*, nullum tamen est genus hominum quod seorsim *, ac in familiis suis illud legere non tenetur *x*, in quem finem scripturæ sacræ sunt ex originalibus in vulgares linguas transferendæ *y*.

Q. *Qui legendum est verbum Dei?*

R. Scripturæ sacræ legendæ sunt, cum summa illarum veneratione, ac reverentia *z*; cum persuasione firma, esse illas ipsissimum verbum Dei *a*, eumque solum efficere posse ut illas intelligamus *b*, cum desiderio voluntatem divinam, in iis revelatam cognoscendi, credendi, eique obtemperandi *c*, cum diligentia *d*, ac earum materiæ scopoque attentio-

m Neh. 8. 8. Act. 26. 18. n Psal. 19. 8. 1 Cor. 14. 24, 25. 2 Chron. 34. 18. 19. 26, 27. 28. o Act. 2. 37. 41. p 2 Cor. 3. 18. q 2 Cor. 10. 5. r Rom. 6. 17. s Mat. 4. 4. 7. 10. Eph. 6. 16. 17. Phil. 2. 16. 1 Cor. 10. 11. t Act. 20. 32. 2 Tim. 3. 15. 16. 17. u Rom. 16. 25. 1 Thes. 5. 27. 2 Pet. 3. 16. Rom. 15. 4. Rom. 10. 17. 14. 15. 16. 17. Rom. 1. 16. x Deut. 31. 9. 11. 12. 13. Neh. 8. 2. 3. Neh. 9. 3. y Deut. 27. 8. Act. 2. 37. 41. Joh. 5. 39. 1 Thes. 2. 13. 2 Pet. 1. 20. 21. z Gen. 18. 27. 28. Psal. 78. 1. 6. 7. a 1 Cor. 14. 36. b Luk. 24. 45. c Deut. 17. 19. 20. d Act. 17. 11.

ad 10. Exod. 24. 7. 2 Chron. 34. 27. Isa. 66. 2. e 2 Pet. 1. 19. 20. 21. f Luk. 24. 45. g 1 Cor. 3. 13. 14. 15. 16.

ne *e*, cum meditatione *f*, applicatione *g*, abnegatione noſtri *h*, & oratione *i*.

Q. *A quibus prædicari debet verbum Dei?*

R. Verbum Dei ab iis ſolis prædicari debet, qui donis ſufficienter inſtructi ſunt *k*, atq; inſuper debitè ad id officii approbati vocatique *l*.

Q. *Quomodo prædicare debent verbum Dei ſunt ad illud muneris vocati ac deſignati?*

R. Qui vocati ſunt ad laborandum in verbi miniſterio, prædicare debent doctrinam ſanam *m*, diligenter *n*, tempeſtivè, intempeſtivè *o*, ſimpliciter *p*, non in allicientibus humanæ ſapientiæ verbis, verum in demonſtratione ſpiritus, & potentiæ *q*, fideliter *r*, totum Dei conſilium manifeſtando *ſ*, prudenter *t*, variæ auditorum neceſſitati & captui ſemet accommodando *u*, ſervirè *x*, è flagrante Dei *x*, animarumq; populi ejus amore *y*, ſincere *z*, in Dei gloriam *a*, populiq; converſionem *b*, ædificationem *c*, ac ſalutem collimando *d*.

Q. *Quid exigitur à prædicationem verbi audientibus?*

R. Ab iis quæ prædicationem verbi audiunt id exigitur, ut ei cum omni diligentia *e*, præparatione *f*, adoratione *g*, attendant; ut quicquid audierint, per ſcripturas examinent *h*, ut fide *i*, amore *k*, lenitate *l*, ac promptitudine animi *m*,

• verita-

a Act. 8. 30 24
b 1. 16. 26, 27. 28
c Pſal. 1, 2
d Pſal. 119. 97
e 2 Chron. 34 21
f Prov. 1. 5. Deut. 33. 3
g Prov. 1. 1 e 17.
h Pſal. 19 13 Neh. 8. 6. 8
i 1 Tim. 3 2. 6. Eph. 4. 8, 9 10. 11.
k Hoſ. 4. 6. Mal. 2. 7.
l 2 Cor. 3. 6 Jer. 23. 21 Rom. 10. 15 Heb. 5. 4.
m 1 Cor. 11. 28 29
n 2 Tim. 3. 16
o 1 Tim. 6. 14
p 1 Tim. 5. 21
q Tit. 2. 1, 8
r Act. 18. 25
ſ 2 Tim. 4. 2
t 1 Cor. 14. 19
u 1 Cor. 9. 4
x 1 Cor. 3. 2. 18
y 1 Cor. 4. 1, 2.
z Act. 20. 27
a 2 Cor. 2. 17
b 2 Tim. 2. 16
c 1 Cor. 3. 2 Heb. 5, 12. 13
d 1 Pet. 4. 11 e Act. 18. 21
f 2 Cor. 5. 13, 14 Phil. 1. 15 16. 17
g Col. 4. 12
h 2 Cor. 11. 15
i 1 Cor. 2. 17
k 2 Cor. 4. 2
l 1 Theſſ. 2 4, 5, 6
m 1 Tim. 4. 7, 8
n 1 Cor. 9. 16. 10, 11, 22
o 2 Tim. 4. 2 p 1 Cor. 1. 16 Eph. 4. 12
q 1 Tim. 4. 16 Act. 16 25. 17, 18
r Pſal. 8, 16 ſ 1 Pet. 2. 1, 2 Luc. 8. 18
t Pſal. 119. 18 Eph. 6 8. 10
u Act. 17. 11 x Heb. 4. 2
y 1 Theſſ. 2. 10
z Jac. 1. 21
a Act. 17. 11.

veritatem excipiant tanquam verbum Dei *n*: de eo meditentur *o*, sermonesque conferant *p*, in cordibus suis abdant *q*, ejusque fructus in vita sua edant *r*.

Q. *Quâ verò ratione fiunt Sacramenta salutis media efficacia?*

R. Sacramenta fiunt media salutis efficacia, non per vim quamvis ipsis intrinsecam, aut per virtutem aliquam ab administrantis pietate, vel intentione derivatam, verum tantummodo per operationem sancti spiritus & benedictionem Christi, à quo sunt instituta *s*.

Q. *Quid est Sacramentum?*

R. Sacramentum est ordinatio sacra à Christo in Ecclesia sua instituta *t*, ad mediationis suæ beneficia *u*, eis qui sunt in fœdere gratia * significandum, obsignificandum, & exhibendum *x*, eorumque fidem cæteraſque gratias confirmandum augendumque *y*, eos ad obedientiam obligandum *z*, eorumque amorem ac communionem inter se mutuam testificandum fovendumque *a*, quinetiam eos ab extraneis distinguendum *b*.

Q. *Quæ sunt partes Sacramenti?*

R. Sacramenti partes duæ sunt, altera quidem signum externum ac sensibile adhibitum secundum Christi institutionem; altera vero gratia interna est ac spiritualis per illud significata *c*.

Q. *Cedo*

n 1 Thes. 2. 13
o Luc. 9. 44.
Heb. 2. 1
p Luc. 24. 14
Deut. 6. 6, 7
q Pro. 2. 1
Psal. 119. 11
r Luc. 8. 15
Joh. 15. 5

s 1 Pet. 3. 21
Act. 8. 13
cum v. 23
1 Cor. 3. 6, 7
1 Cor. 12. 13
t Gen. 17. 7, 10
Exod. 24. cap.
Mat. 28. 19
Mar. 16. 15, 16
28
u Act. 2. 38
1 Cor. 10. 16
x Rom. 15. 8
Exo. 12. 48
x Rom. 4. 11
1 Cor. 11. 24, 25
y Rom. 4. 11
Gal. 3. 27
z Gal. 5. 3, 4
1 Cor. 10. 21
a Eph. 4. 2, 3, 4, 5
1 Cor. 12. 13
b Eph. 2. 11, 12
Gen. 34. 14
c Mat. 3. 11
1 Pet. 3. 21
Rom. 2. 28, 29

Q. *Cedo numerum Sacramentorum, quæ Christus instituit in Ecclesia sua sub N. T.?*

R. Sub novo Testamento Christus in Ecclesia sua duo tantum instituit Sacramenta, Baptismum scilicet ac Cœnam Domini *d*.

Q. *Quid est Baptismus?*

R. Baptismus est Sacramentum N. T. quo ablutionem per aquam in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti *e*, ordinavit Christus, quæ signum foret ac sigillum insitionis in ipsum *f*, remissionis peccatorum per sanguinem ipsius *g*, ut & regenerationis per ejus spiritum *h*, adoptionis item *i*, ac resurrectionis ad vitam æternam *k*, quaq; personæ baptizatæ in Ecclesiam visibilem solenniter admittuntur *l* & pascisquntur publice ac ex professo, se nempe totos fore solius Domini *m*.

Q. *Quibus administrandus est Baptismus?*

R. Baptismus non est quibusquam administrandus, qui sunt extra Ecclesiam visibilem, adeoq; à fœdere promissionis alieni, usque dum suam in Christum fidem, eiq; se obedientes fore profiteantur *n*, infantes autem à parentum utroque vel altero tantum procreati, fidem in Christum, eique obedientiam profitente, vel eo fœderati sunt ac baptizandi *o*.

Q. Qua

d Mat. 28. 19 1 Cor. 11. 20 23 Mat. 26. 26 27, 28

e Mat. 28. 19

f Gal. 3. 27 *g* Matt. 1. 4 Apoc. 1. 5. *h* Tit. 3. 5 Eph. 5. 26 *i* Gal. 3. 26 27 *k* 1 Cor. 15. 29 Rom. 6. 5

l 2 Cor. 12. 13

m Rom. 6. 4

n Act. 8. 36 37 Act. 2. 38 *o* Gen. 17. 7. 9 usq; Gal. 3. 9 14. & Col. 2. 11. 12. & Act. 2. 38. 39. & Rom. 4. 11. 12 1 Cor. 7. 14 Mat. 28. 19 Luc. 18. 15. 16 Rom. 11. 16

Q. *Quâ ratione recolendus est nobis baptismus noster quo uberiorem exinde fructum percipiamus?*

R. Necessarium (at neglectum nimis) officium baptismum nostrum recolendi quo uberiorem exinde fructum percipiamus à nobis tota vita præstari debet, præcipuè vero tentationis tempore, dumque aliis nobis præsentibus administratur *p*, serio nempe gratoq; animo naturam ejus considerando, finesque propter quos est à Christo institutus, privilegia, ac beneficia per illum collata & obsignata, nostrumque in eo votum solenniter nuncupatum *q*, humiliando nosmet ipsos propter nefaria nostra inquinamenta, quodque gratiæ baptismi defuerimus, nostræque in eo pactioni *r*, eisque planè contrarii ambulaverimus; promovendo ad certitudinem remissionis peccatorum, ut & benedictionum omnium reliquarum quæcunque in eo nobis sacramento obsignantur *s*, derivando vires à Christi morte ac resurrectione, in quem baptizati sumus, ad mortificationem peccati, & gratiæ vivificationem *t*, operam dando ut fide vivamus *u*, & conversationem nostram in sanctimonia ac justitia habeamus *x*, quemadmodum illos decet qui nomina sua Christo inibi dederunt *z*, utque in fraterna charitate ambulemus, eodem nempe spiritu in idem corpus baptizati *y*.

p Col. 2. 11, 12. Rom. 6. 4, 6. 1 Pet. 3. 21.

q Rom. 6. 3, 4, 5.

r 1 Cor. 1. 11, 12, 13. Rom. 6. 2, 3.

s Rom. 4. 11, 12. 1 Pet. 3. 21.

t Rom. 6. 3, 4, 5.

u Gal. 3. 26, 27.

x Rom. 6. 22.

z Act. 2. 38.

y 1 Cor. 12. 13, 25, 26, 27.

Q. *Quid*

Q. *Quid est Cœna Dominica?*

1 Cor. 11. 20

R. Cœna Dominica est N. T. sacramentum, in quo dando accipiendoque panem ac vinum, secundum constitutionem Iesu Christi, mors ejus declaratur, quique dignè participant corpore ipsius ac sanguine vescuntur ad eorum spiritualem nutritionem, & incrementum in gratia *a*; unionem cum eo ac communionem habent confirmatam *b*, gratitudinem suam erga Deum *c*, & cum eo pactionem *d*, mutuumque amorem, ac societatem inter se tanquam membra ejusdem corporis mystici testantur renovantque *e*.

a Mat. 26. 26 27. 28 1 Cor. 11. 23 24. 25. 26
b 1 Cor. 10. 16
c 1 Cor. 11. 23 25. 26
d 1 Cor. 10. 14, 15, 16, 21
e 1 Cor. 10. 17

Q. *Quomodo in sacramento Cœnæ Dominicæ dandum accipiendumque panem ac vinum ordinavit Christus?*

R. Christus ordinavit ut verbi sui ministri, in sacramento Cœnæ Dominicæ administrando, panem vinumque ab usu communi separent, atque id quidem per verbum institutionis, gratiarum actionem ac orationem; ut panem accipiant frangantque, atque tum panem, tum vinum dent communicantibus; qui eidem constitutione tenentur panem accipere & comedere, vinumque, bibere, grate commemorantes corpus Christi pro iis fractum datumque, sanguinemque ejus pro iis fusum *f*.

f 1 Cor. 11. 23 24. Mat. 26. 26 27. 28 Mar. 14. 22 23. 24 Luc. 22. 19

Q. *Quâ ratione corpore ac sanguine Christi pascuntur qui dignè participant Cœnam Dominicam?*

R. Quem-

R. Quemadmodum corpus & sanguis Christi in Cœna Dominica non sunt corporeé aut carnaliter præsentia, in, cum, aut sub pane ac vino *g*, spiritualiter tamen fidei recipientis non minus quidem vere ac realiter, quam externis eorum sensibus elementa ipsa præsto sunt *h*, ità in sacramento Cœnæ Dominicæ dignè communicantes, vescuntur imbi corpore ac sanguine Christi, modo non corporeo quidem aut carnali, at spirituali *i*, vere nihilominus ac realiter, dum Christum crucifixum omniaque mortis ejus beneficia per fidem recipiunt applicantque sibimetipsis *k*.

Q. Quomodo se præparari debent qui sacramenti Cœnæ Dominicæ participes sunt futuri?

R. Sacramenti Cœnæ Dominicæ participes futuri, ad illud prius semet præparare debent, examinando semet *l*, an sint in Christo *m*, quæ peccata admiserint, quibus rebus indigeant *n*, an veram habeant ac sufficientem cognitionem *o*, fidem *p*, resipiscentiam *q*, erga Deum ac fratres amorem *r*, erga omnes homines charitatem *s*, eorum qui illos injuria affecerint ignoscentiam *t*, qualia habeant erga Christum desideria *u*, deque nova ipsorum obedientia ***; quinetiam porro, earum gratiarum exercitium renovando *x*, per meditationem seriam *y*, ac orationem fervidam *z*.

Q. An

g Act. 3. 21

h Matt. 26. 26. 28

i 1 Cor. 11. 24. 26. 26. 27. 28. 29

k 1 Cor. 10. 16

l 1 Cor. 11. 28

m 2 Cor. 13. 5

n 1 Cor. 5. 7 cum Exod. 12. 15

o 1 Cor. 11. 29

p 2 Cor. 13. 5

q Rom. 2. 10

r 1 Cor. 11. 31

s 1 Cor. 10. 16

t Act. 2. 46. 47

u 1 Cor. 5. 8

x 1 Cor. 11. 28

y 1 Cor. 10. 14

z Mat. 5. 23, 24

a Isa. 55. 6 Joh. 7. 37

* 1 Cor. 5. 7. 8.

x 1 Cor. 11. 25 26. 28. Heb. 10. 21. 22. 24 Phil. 2. 6

y 1 Cor. 11. 24. 25

z Cant. 7. 10 18. 19 Matth. 26. 28

Q. *An accedere ad Cœnam Domini liceat ei, qui an sit in Christo, vel an sit ritè præparatus dubitat?*

R. Qui dubitat an ipse in Christo sit, aut an sit ritè ad sacramentum Cœnæ Dominicæ præparatus, fieri potest ut jus in Christo habeat, quamvis illud nondum habeat pro comperto *a*, imò verò in reputatione Dei jam habet, si nempe carentiæ ejus sensu debito sit affectus *b*, vereque cupiat in Christo reperiri *c*, ac discedere ab omni iniquitate *d*, quo in casu (quoniam eo fine promissa sunt & hoc sacramentum institutur, quò Christianis infirmis ac dubitantibus subveniatur *e*,) deflere suam debet infidelitatem *f*, atque operam dare ut pubia ejus solvantur *g*, quod certè faciens ad Cœnam Domini accedere & dotest & debet, ut ulterius inde corroboretur *h*.

Q. *An qui fidem profitentur ac ad Cœnam Domini accedere cupiunt, ab eadem arceri jure possint?*

Q. Quotquot vel ignorantes, aut scandalo aliis esse reperiuntur, fidem licet profiteantur, ac adire cupiant Cœnam Dominicam, arceri ab hoc sacramento & possunt & debent per potestatem illam quam Christus in Ecclesia sua reliquit *i*, neque quidem sunt admittendi, ni cognitione prius imbuantur ac reformationem sui manifestent *k*.

Q. *Quid à sacramentum Cœnæ Domi-*

a Isa. 50. 10
1 Joh. 5. 13
Psal. 88
per totum.
Psal. 77. 1
ad 12
Jon. 2. 4. 7
b Isa. 54. 7. 8. 9. 10
Matt. 5. 3. 4
Psal. 51. 12
Psal. 73. 23
23. 24
c Psal. 5. 8. 9
Psal. 10. 17
Psal. 42. 1. 2
d 2 Tim. 2. 19
e Psal. 5. 8
f 2 Tim. 2. 19
Jer. 50. 20
Psal. 66. 18
19. 20
g Isa. 40. 11
30. 31
Matt. 9. 28
Mar. 12. 20
Mar. 9. 23
h Marc. 9. 24
i 1 Cor. 5. 7
Act. 16. 30
k 2 Cor. 4. 5
2 Cor. 11. 28

1 Cor. 11. 27
ad finem.
cum Mat. 7. 6
& 1 Cor.
5 cap. &
Judæ v. 23 &
1 Tim. 5. 22
& 1 Cor. 5. 2

ca participantibus in tempore administrationis præstandum est?

R. A participantibus Sacramentum Cœnæ Dominicæ id exigitur, ut interea dum administratur, Deum omni sanctâ reverentia & attentione in illo instituto observent *l*, elementa & actiones sacramentales diligenter advertant *m*, corpus Domini cautè discernant *n*, mortem ejus ac perpessionem cum summo affectu meditentur *o*, indeq; semet excitent ad gratiarum suarum vividum ac vegetum exercitium *p*, semet ipsos judicando *q*, de peccato dolendo *r*, Christum vehementer esuriendo fitiendoque *s*, eum per fidem pascendo *t*, de plenitudine ejus percipiendo *u*, meritis ejus fidendo *x*, amore ejus gaudendo *y*, pro ejus gratia agendo gratias *z*, pactum deniq; suum cum Deo *z*, amoremq; erga sanctos omnes renovando *a*.

Q. *Ecquod restat officium Christianis, postquam sacramentum Cœnæ Dominicæ participarunt, peragendum?*

R. Postquam Sacramentum Cœnæ Dominicæ participarunt officium restat Christianis, ut secum perpendant ferio quomodo inibi se, qualique cum successu fuerint *b*; si vivificationem & solationem perceperint, ut Deo propterea beneficeant *c*, ejusq; continuationem orent *d*, adversus recidivationes invigilent *e*, votorum fidem solvant *f*, seque ipsos ani-

M ment-

l Lev. 10. 3 Heb. 12. 28 Psal. 5. 7 1 Cor. 11. 27 16, 17
m Ezech. 24. 8 cum Matth. 16. 28
n 1 Cor. 11. 29
o Luc. 22. 19
p Cor. 11. 26
q 1 Cor. 10. 3 4. 5. 11. 16
r 1 Cor. 11. 31
s Zach. 12. 10 Apoc. 22. 17
t Joh. 6. 35
u Joh. 1. 16 Phil. 3. 9
x Psal. 63. 6
y 2 Chr. 30. 21
z Psa. 22. 26
a Jer. 50. 5 Psal. 50. 5
b Act. 2. 42
c Psal. 28. 7 Psal. 86. 12
d Cor. 13. 7 10. 31
e 2 Chron. 30 31. 32. 33 34. 35 Neh. 12. 44. 47
f Psa. 76. 12 Cant. 3. 8
1 Chron. 29. 18 2 Cor. 10. 5. 4. 5. 12
g Psal. 42. 6

ment ut Domino in eo instituto frequentor attendant *g*; quod si nullum exinde sibi enatum percipiant impræsentiarum emolumentum, in posterum debent cum præparationem suam, tum in eodem sacramento quomodo se gesserint, accuratius ad examen revocare *h*, in quibus utriusque si apud Deum, suamque ipsorum conscientiam possint quidem semet liberare, fructum ejus expectare debent idoneo tempore percipiendum *i*: quod si in alterutro se deliquisse deprehenderint, humiliari debent *k*, ac majorem in posterum curam diligentiamq; in eo adeundo adhibere *l*.

Q. *In quo convenit sacramentum baptismi cum Cœnæ Dominicæ sacramento?*

R. Sacramenta Baptismi & Cœnæ Dominicæ in hoc conveniunt, quòd utriusque author sit Deus *m*, utriusque pars spiritualis sit Christus ejusque beneficia *n*, utraque ejusdem fœderis sigilla sint *o*, non nisi per ministros evangelii dispensanda *p*, atque in Ecclesia Christi usque ad secundum ipsius adventum retinenda *q*.

Q. *In quo differunt sacramenta Baptismi ac Cœnæ Dominicæ?*

R. In eo differunt sacramenta Baptismi ac Cœnæ Dominicæ, quòd Baptismus semel tantummodo sit administrandus & quidem aquâ; utque signum sit & sigillum regenerationis nostræ ac in-

sitionis

g 1 Cor. 11. 23. 26. Act. 2. 42. 46.

h Cant. 5. 2. 3. 4. 5. 6.

i Psal. 119. 32. Psal. 42. 5. 8. Psal. 43. 3. 4. 5.

k 2 Chr. 30. 18. 19. Matt. 26. 28.

l 2 Cor. 7. 11. 1 Thess. 1. 5. 11. 12. 13. 4.

m Mat. 28. 19. 1 Cor. 11. 23.

n Rom. 6. 3. 4. 1 Cor. 10. 16.

o Rom. 4. 11. 1 Col. 2. 11. Mat. 26. 27. 28.

p Joh. 1. 33. Mat. 28. 19. 1 Cor. 4. 1. 1 Cor. 11. 23.

q Mat. 28. 19. 20. 1 Cor. 11. 26.

stionis in Christum r, idque etiam infantibus s: at Cœna Domini sæpius administranda est, elementis panis ac vini, ad Christum tanquam animæ nutrimentum spirituale repræsentandum & exhibendum t, ad nostram in eo mansionem ac incrementum confirmandum u; atq; hoc quidem eis tantummodo qui cum ætatem tum potentiam habent semetipsos examinandi *.

r Mat. 3. 6. Act. 8. 37. Gal. 3. 27
s Gen. 17. 7. Act 2. 38. 39. 1 Cor. 7. 14
t 1 Cor. 11. 23. 24. 25. 26
u 1 Cor. 10. 16
* 1 Cor. 11. 28. 29

Q. *Quid est oratio?*

R. Oratio est quâ petitiones nostras Deo x, in nomine Christi offerimus y, auxilio Spiritus ipsius z, cum peccatorum nostrorum confessione a, & gratâ beneficiorum ejus agnitione b.

x Psal. 62. 8
y Joh. 16. 23
z Rom. 8. 26
a Psa. 32. 5. Dan. 9. 4
b Phil. 4. 6

Q. *An ad solum Deum preces nostræ sunt dirigendæ?*

R. Quum Deus solus possit scrutari corda c, solus omnium petitiones exaudire d, peccata condonare e, desideria implere f, quumq; in nullum alium credendum sit g, nulli cultus religiosus exhibendus h, preces (quæ hujus pars sunt non minima i) Deo k, eiq; soli l, ferendæ sunt.

c 1 Reg. 8. 39. Act 1. 24. Rom. 8. 27
d Psal. 65. 3
e Mich. 7. 18
f Psal. 145. 18. 19.
g Rom. 10. 14
h Mat. 4. 10
i 1 Cor. 1. 2
k Psal. 50. 15
l Rom. 15. 16

Q. *Quid sibi vult, precari in nomine Christi?*

R. Precari in nomine Christi est ex obedientia mandati ejus, & promissionum confidentia, ejus gratia misericordiam implorare m, non nuda quidem nominis ejus mentione n, verum orandi incitamenta,

m Joh. 14. 13. 14. Joh. 16. 24. Dan. 9. 17.
n Mat. 7. 21.

tamenta, in orando confidentiam, vires, ac spem obtinendi nostram à Christo ejusq; mediatione derivando o.

o Heb. 4.14 & 7. 25 1 Joh. 5. 13. 14 15

Q. *Unde fit ut in nomine Christi sit orandum?*

R. Quum tantum sit hominis peccatum, tantaq; inde nata ejus à Deo elongatio, ut sine Mediatore nullus nobis ad eum aditus esse possit p; quumq; extra Christum unum nullus in cœlo terrave sit ad opus tam glorioſum aut institutus, aut idoneus q; in ejus solius nomine orare debemus r.

p Joh. 14. 6 Isa. 59. 2 Eph. 2. 12 q Joh. 6. 27 Heb. 7. 25 & 9. 24 1 Tim. 2. 5 r Col. 3. 17 Heb. 13. 15

Q. *Qua ratione nobis in orando auxiliatur Spiritus?*

R. Quoniam ignari sumus quid rogare, & quo debemus modo, Spiritus infirmitates nostras sublevat, efficiendo quidem ut intelligamus, pro quibus personis rebusque, ut & quo modo precatio facienda sit; efficiendo ac excitando in cordibus nostris (licèt non in omnibus personis, aut omni tempore æqualiter) ejusmodi apprehensiones, affectiones gratiasque quæ sunt ad hoc officium ritè præstandum requisita s.

s Rom. 8. 26 27 Psal. 10. 17 Zech. 12. 10

Q. *Pro quibus personis est nobis orandum?*

R. Orandum est nobis pro tota Christi in terris Ecclesia t, pro magistratibus u, ac ministris *, pro nobismet ipsis x, pro nostris fratribus y, imò verò etiam pro inimicis z, pro hominibus denique

t Eph. 6. 18 Psal. 28. 9. u 1 Tim. 2. 1. x Gal. 6. 1 y Gen. 12. 11 z Jac. 5. 16 Matt. 5. 44

denique omnibus viventibus *a*, vel etiam victuris aliquando *b*; neutiquam verò pro mortuis *c*, aut iis de quibus constat eos peccatum ad mortem perpetrasse *d*.

Q. *Pro quibus rebus est orandum?*

R. Pro rebus iis orandum est quæcunque faciunt ad Dei gloriam *e*, Ecclesiæ commodum *f*, nostri *g*, aliorumq; bonum *h*, pro nulla autem re quæ est illicita *i*.

Q. *Quo autem modo debemus orare?*

R. Orare debemus cum reverente majestatis Dei apprehensione *k*, cum profundo indignitatis *l*, necessitatis *m*, ac peccatorum nostrorum sensu *n*; cum corde pœnitente *o*, grato *p*, ac dilatato *q*; cum intellectu *r*, fide *s*, sinceritate *t*, fervore *u*, dilectione *x*, ac perseverantia *y*; ipsum præstolantes *z*, cum in humillia voluntati ejus submissione *æ*.

Q. *Quam nobis præscripsit Deus regulam, qua in orationis officio dirigamur?*

R. Totum Dei verbum utile nobis esse potest in officio orationis dirigendis *a*, specialis verò directionis norma est illa orationis formula quam servator noster Christus dedit discipulos suos *b*, *Oratio Dominica* vulgò dicta *c*.

Q. *Quomodo est oratio Dominica adhibenda?*

R. Oratio Dominica non solùm directioni inservit & exemplari, secundum quod aliæ preces concipiendæ sunt;

a 1 Tim. 2. 1. 2
b Joh. 17. 20
c 1 Sam. 7. 29
c 2 Sam. 12. 21. 22. 23
d 1 Joh. 5. 16
e Matt. 6. 9
f Psal. 51. 18
Psal. 122. 6
g Matt. 7. 11
h Psal. 125. 4
i 1 Joh. 5. 14
k Exod. 3. 5
l Gen. 32. 10
m Luc. 15. 17. 18.
n Luc. 18. 13. 14
o Psal. 51. 17
p Psal. 4. 6
q 1 Sam. 1. 15
r 1 Sam. 2. 1
s 1 Cor. 14. 15
t Matt. 17. 20
Jac. 1. 6
u Psal. 145. 18
Psal. 17. 1
x Jac. 5. 16
y 1 Tim. 2. 8
Rom. 8. 25
z Mich. 7. 7
æ Matt. 26. 39

a 1 Joh. 5. 14

b Matt. 6. 9. 10
17. 18.
Luc. 11. 2. 3. 4

verùm etiam tanquam oratio poteſtruſus pari, modò illud fiat cum intellectu, fide, reverentiâ, reliquiſq; gratiis ad orationis officium ritè præſtandum neceſſariis *d*.

d Mat. 6. 9 cum Luc. 11. 2

Q. *Quot partes ſunt quibus conſtat oratio Dominica?*

R. Oratio Dominica tribus conſtat partibus, præfatione, petitionibus, & concluſione.

Q. *Quid nos edocet orationis Dominicæ præfatio?*

R. Orationis Dominicæ præfatio verbis hiſce compreheuſa, [*Pater noſter qui es in cœlis* d] nos docet orantes Deum accedere cum confidentia paternæ ipſius bonitatis, eamq; ad nos ſpectare & pertinere *e*, cum reverentia, reliquiſq; omnibus quæ filios decent, diſpoſitionibus *f*, affectibus cœleſtibus *g*, debitaque ipſius cum ſupremæ poteſtatis, majeſtatiſque, tum demiſſionis gratioſæ apprehenſione *h*: prout etiam pro aliis & cum aliis precari *i*.

d Mat. 6. 9

e Isa. 63. 16 Rom. 8. 15
f Ifa. 64. 9.
g Pſal. 123. 1 Lam. 3. 41
h Iſa. 63. 15 16 Neh. 1. 4. 5. 6
i Act. 12. 5

Q. *Quid eſt quod oramus in petitione prima?*

R. In petitione prima, nempe [*Sanctificetur nomen tuum* k,] omnimodam in nobis reliquiſque hominibus univerſis, Deum, prout fas eſt, honorandi, impotentiam ac indiſpoſitionem agnoſcentes *l*, oramus ut Deus per gratiam ſuam velit nos aliosque, potentes reddere ac inclinare ad eum cognoſcendum, agnoſcendum

k Mat. 6. 9

l 2 Cor. 3. 5 Pſal. 51. 15

dum summèq; æstimandum *m*, ejusq; filios *n*; attributa *o*, institutata, verbum *p*, opera, & quicquid demum aliud sit quo ipse nobis manifestare se dignatur *q*, prout etiam cum cogitatione verbis *r*, operibusq; glorificandum *s*, ut atheismum *t*, ignorantiam *u*, idololatriam *x*, impietatem *x*, & quodcunq; ipsius honori adversatur *y*, impedire velit ac amoliri; ut providentia suâ omnium gubernatrice, ad suam ipsius gloriam omnia dirigere velit ac disponere *z*.

Q. *Quid est quod petimus in petitione secunda?*

R. In secunda petitione scil. [*Adveniat regnum tuum a*,] nosmet ipsos totumq; humanum genus sub peccati, Satanæq; Dominio naturâ constitutos *b*, agnoscentes, oramus Deum ut regnum peccati Satanæq; destruatur *c*, ut evangelium per universum orbem propagetur *d*, Judæi vocentur *e*, plenitudo Gentium ut introducatur *f*, utq; Ecclesia sit Evangelicis cum officiariis tum institutis Divinis instructa *g*, à corruptelis purgata *h*, ut magistratum civilem Fautorem habeat & conservatorem *i*, ut Christi instituta purè dispensentur fiantque efficacia, iis, qui in peccatis adhuc sunt, convertendis, jam conversis vero confirmandis, consolandis, ædificandisque *k*; ut in cordibus nostris hic regnare velit Christus *l*, tempusq; adventûs

m Psal. 67 2. 3
n Psal. 81. 13
o Psa. 86. 10
11. 12. 13. 17
p 2 Thes. 3. 1
Psal. 147. 19. 20
Psal. 138. 1 2. 3
q 2 Cor. 2. 14.
15
r Psal. 145 per totum.
s Psal. 103. 1
Psal. 19. 14
t Phil. 1. 9. 11
u Psal. 67 1. 2. 3. 4
x Eph. 2. 17. 18
y Psal. 97. 7
z Psal. 74. 18. 22. 23
72. Rev. 19. 15. 16
a Luc. 11. 2
b Rom. 6. 10. 11. 12
Psal. 83 per totum.
Psal. 140. 4. 8
c Mat. 6. 10
d Eph. 2. 2. 3
e Psal. 68. 18
Apoc. 12. 10. 11
f 2 Thes. 3. 1
g Rom. 9. 28
2 Thes. 3. 1
h Mal. 3. 11
Zach. 6. 9
i 1 Tim. 2. 1. 2
k Act. 6. 29 30
Eph. 6. 18 19. 20
Rom. 15. 29 30, 32
2 Thes. 3. 1. 2
l Rev. 3. 14 15, 16, 17. 18 19. 20

ventos sui secundi adproperare, quoque nos cum ipso regnemus una in æternum *m*, utque ita velit potentiæ suæ regnum in universo orbe exercere, ut ad hosce fines assequendos valere maximè possit & conducere *n*.

m Apoc. 22.5

n Isa. 61.1. 2 Apoc. 4.8.9 10, 11

Q. *Quid oramus in petitione tertia?*

R. In tertia petitione, viz. [*Fiat voluntas tua in terris sicut & in cœlis*.] agnoscimus nos omnesq; homines natura esse non solum divinæ voluntati tam cognoscendæ quam præstandæ impares prorsus ac imparatos *p*, verùm etiam proclives ad rebellandum adversus verbum Dei *q*, atque adversus providentiam ejus obmurmurandum *r*, addictosq; prorsus voluntati carnis ac Diaboli exequendæ *s*, quapropter oramus ut velit Deus per Spiritum suum, à nobis aliisq; cæcitatem, omnem *t*, debilitatem *u*, indispositionem *x*, ac perversitatem cordis amovere *x*, ac per gratiam suam nos potentes reddere promptosq; ad voluntatem ejus cognoscendum præstandámque, eique in omnibus nosmet-ipsos submittendam *y*, idque cum eadem humilitate *z*, alacritate *a*, fidelitate *b*, diligentia *c*, zelo *d*, sinceritate *e*, ac constantia *f*, qua solent in cœlis Angeli *g*.

p Rom. 7.18 *q* Job. 21.14 *r* Gen. 3. 4 *s* Rom. 8.7 *t* Exod. 32.7 Num. 14. 2 *u* Eph. 2. 2 *x* Deut. 30. 6 *y* Matt. 26. 40, 41 *z* Jer. 31. 18 *a* Psal. 119. 1. 8, 35, 36 Act. 21. 14 *b* Matt. 6. 8 *c* Psal. 100. 2. Josh. 1. 22 *d* Sam. 15. 21 *e* Psal. 18. 23 *f* Psal. 119. 80 *g* Rom. 12. 11 *h* Psal. 119. 80 *i* Psal. 119. 112 *k* Isa. 6. 2. 3 *l* Psal. 103. 20, 21 Matt. 18. 10

Q. *Quid est quod rogamus in petitione quarta?*

R. In petitione quarta, quæ sic se habet, [*Panem nostrum quotidianum da nobis*

nobis hodie h,] agnoſcimus quidem nos cum in *Adamo*, tum per proprium noſtri peccatum ad externa hujuſce vitæ commoda omne jus noſtrum deperdidiſſe; ac iis omnibus ut Deus nos omnino exuat, earumq; uſum nobis maledictum reddat commeruiſſe *i*, atq; inſuper neq; illis nos ſuſtentando pares à ſeipſis eſt *k*, neque nos illas ullo noſtro merito *l*, aut induſtria *m*, procurare poſſe; verum pronos eſſe ad eas illicitè cupiendum *n*, acquirendum *o*, ac uſurpandum *p*, oramus igitur pro nobis aliiſq; ut illi noſq; à providentia Dei licitorum uſu mediorum de die in diem dependentes, gratuito illius dono, ac prout paternæ ipſius ſapientiæ viſum fuerit, earum portione conveniente fruamur *q*, eamque nobis conſervatam, ac ſancto jucundoque earum uſu *r*, in eſſque contentatione animi *ſ*, benedictam habeamus; denique ut ab omnibus, quæ temporali noſtræ ſuſtentationi ac ſolatio adverſantur, cuſtodiamur *t*.

h Mat. 6. 12.
i Gen. 3. 17. Rom. 8. 20. Jer. 5. 25. Deut. 28. 15. & ſeqq.
k Deut. 8. 3. l Gen. 32. 10. m Deut. 17. 18. n Jer. 6. 13. Mar. 7. 21. 22. o Hoſ. 12. 7. p Jac. 4. 3.
q Gen. 43. 13. r 1. 14. Gen. 28. 20. Eph. 5. 18. 1 Theſ. 3. 11. 12. Phil. 4. 6. 1 Tim. 4. 3. 4. ſ 1 Tim. 6. 6. t Pſa. 32. 8.

Q. *In petitione quinta quid eſt quod petimus?*

R. In petitione quinta quæ hujuſmodi eſt [*Remitte nobis debita noſtra, ſicut nos remittimus debitoribus noſtris*, u,] agnoſcentes noſmet alioſque omnes peccati tum originalis tum actualis reatu teneri, eoque juſtitiæ Divinæ factos eſſe debitores, proque eo debito neque nos,

u Mat. 6. 12.

nec

nec aliam creaturam quamviscunq; ullatenus posse satisfacere *, pro nobis aliisque petimus, ut è gratia sua gratuita dignetur Deus nos per obedientiam ac satisfactionem Christi fide apprehensam & applicatam absolvere tam à reatu quam à pœna peccati x, nos in dilecto suo acceptare y, favorem suum gratiamq; nobis perpetua esse velit z, lapsus nostros quotidianos condonare a, pace nos & gaudio implere augendo nobis indies remissionis certitudinem b, quam eo certe rogamus confidentiùs, magisq; ad expectandum animamur ac erigimur, quòd hoc in nobis testimonium habeamus (attestante nobis conscientiâ) nos aliis animitùs eorum in nos peccata condonare c.

Q. *Quid denique in petitione sexta oramus Deum?*

R. In sexta petitione, quæ hisce verbis comprehenditur, [*Et ne nos inducas in Tentationem, sed libera nos à malo* d] agnoscentes sapientissimum, justissimum, gratiosissimumque Deum, ita res ad varios sanctos justosque fines ordinare posse, ut tentationes nos adoriantur, superent, ac aliquando etiam captivos ducant e; quinetiam in proclivi esse ut à Satana f, mundo g, carneq; nos potenter seducamur, ac irretiamur h; nosq; ipsos (porrò) vel post remissa nobis peccata, qua corruptione nostrâ i, qua

debilitate,

* Rom. 3. 9 ad 21. Matt. 18. 24. 25 Psal. 130. 3. 4

x Rom. 3. 24 25. 26 Heb. 9. 12 y Eph. 1. 6, 7

z 2 Pet. 1. 2 a Hos. 14. 2 Jer. 14. 7 b Rom. 15. 13 Psal. 51. 7 8, 9, 10, 12

c Luc. 11. 4 Mat. 6. 14. 15 Mar. 11. 25

d Mat. 6. 13

e 1 Cor. 21. 1 f Luc. 22. 31 Mar. 4. 19 g Joan. 2. 16 h Gal. 3. 1

debilitate *g*, quaq; vigilandi incuriâ *h*, non solum obnoxios esse tentationibus, pronosq; esse eisdem nos exponere *i*, verum etiam à nobismet ipsis neq; posse nec velle iis resistere, ex iis emergere, eas ad nostram utilitatem flectere *m*, dignosq; adeo esse qui sub earum potentia simus derelicti *n*, oramus ut ita velit Deus mundum, & quæ in eo sunt omnia imperio regere *o*, carnem subjugare *p*, Satanam coercere *q*, cuncta disponere *r*, media gratiæ conferre ac benedicere *s*, nosq; in eorum usu vigilantes reddere; nempe ut nos ejusq; populus universus, tentationis ad peccatum immunes per providentiam ejus conservemur *t*, aut si fortè tentati fuerimus, ut Spiritu ejus nos in hora tentationis potenter suffulti consistere valeamus *u*, aut si lapsi, ut erigamur denuo, ab eaq; vendicemur *w*, ejusque usum sanctum ac utilitatem capiamus *x*: ut sanctificatio nostra ac salus perficiatur *y*, Satanas sub pedibus nostris conculcetur *z*, nosq; à peccato, tentatione, omniq; malo in æternum liberemur *a*.

g Mat. 26. 41
h Mat. 26. 69 70. 72. 74. Gal. 2. 11 ad 15
i 2 Chron. 18. 3 cum 2 Chron. 19. 2.
m Rom. 7 23, 24
n 1 Chron. 21 1, 2. 7
2 Chron. 16 7, 8, 9. 10
o Psal. 8. 6, 7, 8
p Joh. 17. 15
q Psal. 50. 20. Psal. 149. 8
r 2 Cor. 12 7, 8
s 1 Cor. 10. 12 13
t Heb. 13. 20 21
u Mat. 26. 41 Psal. 19. 13 Eph. 3. 16 17. 16. 17
w 1 Tim. 3. 13 Jude v. 24
x Psal. 51. 12 2 Pet. 3. 8 9. 10 2 Cor. 13 7. 9
y Rom. 16. 20 Zech. 3. 2 Luk. 22. 32. 33
z [illegible] 16
a [illegible] 13

Q. *Quid nos docet orationis Dominicæ conclusio?*

R. Conclusio Dominicæ orationis quam hæc verba complectuntur [*quia tuum est regnum, potentia, & gloria, in secula seculorum, Amen*] Nos docet petitiones nostras argumentis communire *b*, quæ quidem à Deo sunt *c*, non autem

b Mat. 6. 13

tem dignitate quavis noſtra, aut alius cujuſvis creaturæ depromenda, precibuſve noſtris laudes annectere *e*; Deo ſoli æternum dominium, omnipotentiam, & excellentiam gloriosam ascribendo *f*, quorum ratione, cum ille nobis opem ferre & poteſt & vult *g*, tum etiam nos per fidem incitamur cum eo agere ut velit *h*, eique quietè confidere quod velit, petitiones noſtras adimplere *i*, quod quidem deſiderium noſtrum & confidentiam, quo teſtemur, dicimus, AMEN *k*.

e Rom. 15. 20
d Dan. 9. 4
7. 8. 9. 16. 17
18. 19.
e Pſal. 4. 8
f 1 Chron. 29
10. 11. 12. 13
g Eph. 3. 20
21.
Luc. 1. 38.
h 2 Chron. 20
6. 11.
i Dan. 14. 11
k 1 Cor. 14. 16
Apoc. 22.
20. 21.

Cate-

Catechismus Minor.

QUÆSTIO.

Quis hominis finis est præcipuus?

R. Præcipuus hominis finis est, Deum glorificare *a*, eoque frui in æternum *b*.

a 1 Cor. 10. 31. Rom. 11. 36. b Psal. 72. 26. 1 Joan. 2. 17.

Quam nobis regulam dedit Deus, qua ad ejus glorificationem ac fruitionem dirigamur?

R. Verbum Dei (quod Scripturis Veteris ac Novi Testamenti comprehenditur *c*.) est unica regula, qua nos ad eius glorificationem ac fruitionem dirigamur *d*.

c 2 Tim. 3. 16. 2 Pet. 1. 19. d 1 Joan. 1. 3.

Quid est quod Scripturæ præcipuè doceant?

R. Duo imprimis sunt quæ Scripturæ docent, quid homini de Deo sit credendum, quidque officii exigat ab homine Deus *e*.

e Act. 4. 12. 1 Joan. 4. 16.

Quid est Deus?

R. Deus est Spiritus *f*, essentiâ *g*, sapientiâ *h*, potentiâ *i*, sanctitate *k*, justitiâ *l*, bonitate ac veritate *l*, infinitus *m*, æternus *n*, ac immutabilis *o*.

f Joh. 4. 24. g Exod. 3. 14. h Rom. 16. 27. i Apoc. 4. 8. k Exod. 15. 11. l Psal. 145. 17. m 1 Reg. 8. 27. n Psal. 90. 2. o Mal. 3. 6.

Suntne plures uno Deo?

R. Unus est unicusque, virens ille vere Deus *p*.

p Deut. 6. 4. 1 Cor. 8. 4.

6 Q. *Quot sunt personæ in Deitate?*

R. In Deitate personæ tres sunt, Pater, Filius, ac Spiritus Sanctus, suntq; hæ tres personæ Deus unus, substantiâ eadem, potentiâ ac gloriâ coæquales *q*.

q 1 Joh. 5. 7. Mat. 28. 19.

7 Q. *Quid sunt decreta Dei?*

R. Decreta Dei sunt æternum ejus propositum secundum voluntatis suæ consilium, quo quicquid unquam evenit, propter suam ipsius gloriam præordinavit *r*.

r Eph. 1. 4. 11. Rom. 9. 22. 23.

8 Q. *Quomodo decreta sua exequitur Deus?*

R. Deus exequitur decreta sua creationis operibus ac providentiæ.

9 Q. *Quid est opus creationis?*

R. Opus creationis est quo Deus proverbum potentiæ suæ omnia sex dierum spacio ex nihilo condidit, atque omnia quidem valde bona *s*.

s Gen. 1. 2. 31. Heb. 11. 3.

10 Q. *Qualem creavit Deus hominem?*

R. Deus hominem creavit marem ac fœminam, juxta suam ipsius imaginem, in cognitione, justitiâ, ac sanctitate, dominium habentem in creaturas *t*.

t Gen. 1. 27. 28. Col. 3. 10. Eph. 4. 24.

11 Q. *Quænam sunt opera Divinæ providentiæ?*

R. Providentiæ Divinæ opera sunt sanctissima Dei *u*, sapientissima *x*, potentissimaq; creaturarum suarum omnium, earumq; actionum *y* conservatio, & gubernatio.

u Psal. 145. 17. *x* Psa. 104. 24. Esa. 28. 29. *y* Psalm. 103. 19. Mat. 10. 29. Act. 17. 28. Heb. 1. 3.

12 Q. *Quem peculiarem providentiæ*

stum exercebat Deus circa hominem in statu creationis suæ existentem?

R. Postquam Deus hominem condidisset, inibat cum illo fœdus vitæ, sub conditione perfectæ obedientiæ, esu de arbore scientiæ boni maliq; sub pœna mortis eidem interdicens *z*.

z Gal. 3. 12 Gen. 2. 17

3 Q. *An vero primi nostri Parentes in quo creati fuerant statu perstitere?*

R. Primi Parentes voluntatis suæ libertati permissi, peccando in Deum, statu in quo creati fuerant exciderunt *a*.

a Gen. 3. 6 7 8. 13 Eccl. 7. 29

4 Q. *Quid est peccatum?*

R. Peccatum est defectus quilibet conformitatis cum lege Divina, seu quævis ejusdem transgressio *b*.

b 1 Joh. 3. 4

5 Q. *Quodnam erat peccatum istud quo primi Parentes statu in quo creati fuerant exciderunt?*

R. Peccatum istud quo primi Parentes statu in quo creati fuerant exciderunt erat comestio fructus interdicti *c*.

c Gen. 3. 6

6 Q. *Totumne genus humanum peccavit in prima Adami transgressione?*

R. Quandoquidem fœdus cum *Adamo* ictum fuerat non suo tantum, sed & posterorum suorum nomine; exinde factum est ut totum genus humanum ab illo generatione ordinaria procreatum, in eo peccaverit, cumq; eo ceciderit, in prima ejus transgressione *d*.

d Gen. 2. 16 17 Rom. 5. 12 1 Cor. 15. 22

7 Q. *In quem vero statum præcipitavit lapsus iste humanum genus?*

R. Lapsus iste humanum genus in statum peccati ac miseriæ præcipitavit e.

e Rom. 5. 12

18 Q. *In quo consistit status illius in quem lapsus est homo peccaminosus?*

R. Status in quem lapsus est homo peccaminosus consistit in reatu primi illius peccati quod *Adamus* admisit, in defectu originalis justitiæ, totiusque naturæ corruptione, quod *Peccatum originale* vulgo dicitur: unà cum omnibus peccatis actualibus exinde profluentibus f.

f Rom. 5. 12.

19 Q. *Quæ miseria est illius status in quem homo lapsus est?*

Rom. 5. 10. d 20 Eph. 2. 1, 2, 3 Jac. 1. 14. 15 Mat. 25. 29 g Gen. 3. 8 Jo. 14 h Eph. 2. 3 Gal. 10, 22

R. Universum genus humanum lapsu suo communionem cum Deo perdidit g, sub iram ejus & maledictionem est constitutum h, adeoq; cunctis hujus vitæ miseriis, ipsi morti, infernique cruciatibus in æternum est obnoxium i.

i Lam. 3. 39 20 Gen. 6. 23 Mat. 25. 41 2 Pet. 2. 9

Q. *An vero Deus humanum genus universum in statu peccati ac miseriæ perituram dereliquit?*

R. Deus quum ex mero suo beneplacito nonnullos ad vitam æternam ab omni retro æternitate elegisset k, fœdus gratiæ cum eis iniit, se nempe liberaturum eos è statu peccati ac miseriæ, atq; in statum salutis per redemptorem translaturum l.

k Eph. 1. 4

l Rom. 3. 20 21, 22. Gal. 3. 24. 22

21 Q. *Quis est Redemptor electorum Dei?*

m 1 Tim. 2 5.

R. Dominus Iesus Christus est electorum Dei Redemptor unicus m, qui æternus

æternus Dei filius quum esset, factus est homo *n*, adeoque fuit, esto, eritque Θεάνθρωπος, è naturis duabus distinctis, persona unica in sempiternum *o*.

2 Q. *Qui autem Christus, Filius Dei quum esset, factus est homo?*

R. Christus Filius Dei factus est homo, dum corpus verum *p*, animamq; rationalem *q* assumerit sibi, vi Spiritus Sancti in utero eque substantia Virginis Mariæ conceptus, & ex eadem natus *r*, immunis tamen à peccato *s*.

3 Q. *Quæ munera Christus, ut Redemptor noster obit?*

R. Christus quatenus Redemptor noster obit munera Prophetæ, Sacerdotis ac Regis, cum in humiliationis, tum in exaltationis suæ suæ statu *t*.

4 Q. *Quomodo Prophetæ munere defungitur Christus?*

R. Christus defungitur Prophetæ munere, voluntatem Dei in salutem nostram nobis per verbum suum spiritumq; revelando *u*.

5 Q. *Qua ratione exequitur Christus munus sacerdotale?*

R. Christus exequitur Sacerdotale munus, semet ipsum semel in sacrificium offerendo, quo justitiæ divinæ satisfaceret *, nosq; Deo conciliaret *, prout etiam perpetuo pro nobis intercedendo *.

6 Q. *Qui exequitur Christus munus Regium?*

R. Christus exequitur munus Regium nos sibi subjugando *z*, nos gubernando *a*, tuendoq; *b*, ut etiam hostes suos nostrosq; coercendo ac debellando *c*.

Q. *In quo consistit Christi humiliatio?*

R. Humiliatio Christi in eo constitit quod fuerit natus, & quidem humili conditione *d*, factus sub lege *e*, quodq; vitæ hujus miserias *f*, iram Dei *g*, mortemque crucis execrabilem subierit *h*, quod sepultus fuerit *i*, & sub potestate mortis aliquandiu commoratus *k*.

Q. *In quo consistit Christi exaltatio?*

R. Exaltatio Christi consistit in resurrectione ejus à mortuis tertio die *l*, ascensu in cœlum *m*, sessione ad dextram Dei Patris *n*, adventu ejus ad mundum judicandum die novissimo *o*.

Q. *Qua ratione participes efficimur redemptionis per Christum acquisitæ?*

R. Redemptionis per Christum acquisitæ participes efficimur ejusdem nobis efficaci per Spiritum ejus Sanctum *p*, applicatione *q*.

Q. *Quomodo nobis applicat Spiritus redemptionem per Christum acquisitam?*

R. Spiritus nobis applicat redemptionem per Christum acquisitam, fidem in nobis efficiendo *r*, ac per eandem nos Christo in vocatione nostra efficaci uniendo *s*.

Q. *Quid est vocatio efficax?*

R. Vocatio efficax est Spiritus Dei opus *t*,

opus *t*, quo nos peccati ac miseriæ nostræ arguens *u*, mentes nostras cognitione Christi illuminans *x*, voluntates nostras renovans *x*, prorsus nobis persuadet, & vires sufficit, ut Iesum Christum amplectamur, gratuito nobis oblatum in Evangelio *y*.

t 2. Tim. 3. 9
1 Thess. 1. 5.
u Act. 2. 38
Act. 16. 18
x Ezech. 36. 26. 27
y Joh. 6. 44. 45
Psal. 22. 28

2 Q. *Quænam beneficia in hac vita consequuntur ii qui sunt vocati efficaciter?*

R. Qui vocati sunt efficaciter, justificationem *z*, adoptionem *a*, & sanctificationem in hac vita consequuntur, una cum omnibus iis beneficiis quæcunq; solent in hac vita comitari illas, aut ab iisdem promanare *b*.

z Rom. 3. 30.
a Eph. 1. 5
b 1 Cor. 1. 26. 30

3 Q. *Quid est justificatio?*

R. Justificatio est actus gratiæ Dei gratuitæ, quo peccata nobis condonat omnia *c*, nosque tanquam justos in conspectu suo acceptat *d*, propter solam Christi justitiam nobis imputatam *e*, per fidem tantum apprehensam *f*.

c Rom. 3. 24. 25 & 4. 6. 7. 8
d 2 Cor. 5. 19.
e 1 Cor. 1. 30. 2 Cor. 5. 18. 19
f Gal. 2. 16 Phil. 3. 9

4 Q. *Quid est Adoptio?*

R. Adoptio est actus gratiæ Dei gratuitæ *g*, quo in numerum recipimur, ac jus obtinemus ad omnia privilegia filiorum Dei *h*.

g 1 Joh. 3. 1
h Gal. 4. 5. Rom. 8. 17

5 Q. *Quid est sanctificatio?*

R. Sanctificatio est opus gratiæ Dei gratuitæ *i*, quo in toto homine secundum imaginem Dei renovamur *k*, & potentes efficimur, qui magis indies magisq; peccato quidem moriamur, justitiæ autem vivamus *l*.

i 1 Thess. 4. 3
k Eph. 4. 23. 24
l Rom. 6. 4. 6.

Q. Quæ-

36 Q. *Quænam sunt illa beneficia quæ justificationem, adoptionem, & sanctificationem in hac vita vel comitantur, vel ab eis promanant?*

R. Quæ justificationem, adoptionem, ac sanctificationem, in hac vita vel comitantur, vel ab eis promanant beneficia, sunt certitudo amoris Dei, pax conscientiæ *m*, gaudium in Spiritu Sancto *n*, gratiæ incrementum *o*, in eáque, ad finem usq; perseverantia *p*.

m Rom. 5 1. 2, 5
n Rom. 14 17
o Pro. 4. 18
p 1 Joh. 5. 11
1 Pet. 1. 5

37 Q. *Quænam à Christo beneficia in morte percipiunt fideles?*

R. Animæ fidelium in morte fiunt perfectè sanctæ *q*, ac protinus in gloriam transferuntur *r*; corpora vero usque Christo unita *s*, in sepulchris *t*, ad resurrectionem *u*, usq; quiescunt.

q Heb. 12. 23
r 1 Cor. 5. 1 6, 8
Phil. 1. 2
Luc. 23. 43
s 1 Thes. 4. 14
t Isa. 57. 2.
u Job. 19. 26, 27

Q. *Quæ tandem beneficia à Christo percipiunt fideles in resurrectione?*

38 *R.* In resurrectione fideles suscitati in gloria *, palàm agnoscentur & absolventur in die judicii *x*, sientq; perfectè beati, plenâ Dei *y*, in omne æternum *z*, fruitione.

v 1 Cor. 15. 43
x Mat. 25. 23
Mar. 10. 32
y 1 Joh. 3. 2
z Col. 3. 1. 2
1 Thes. 4
17. 18

39 Q. *Quid autem officii ac observantiæ ab homine exposcit Deus?*

R. Officium quod ab homine Deus exposcit, est obedientia voluntati ejus revelatæ exhibenda *a*.

a Mich. 6. 8
1 Sam. 15. 22

40 Q. *Quid homini primum revelavit Deus, quod foret ipsi obedientiæ regula?*

R. Obedientiæ regula, quam Deus homini

homini primum revelavit, erat Lex moralis *b*.

b Rom. 2. 14. 15. & 10. 5.

Q. *Ubinam summatim comprehenditur Lex moralis?*

R. Lex moralis summatim comprehenditur in Decalogo *c*.

c Deut. 10. 4.

Q. *Dic quenam sit Decalogi summa?*

R. Summa Decalogi est ut Dominum Deum nostrum toto corde, totâ animâ, totâ mente, totisq; vitibus nostris diligamus; proximum verò nostrum sicut nosmet ipsos *d*.

d Matth. 22. 37. 39. 40.

Q. *Quenam est Decalogi præfatio?*

R. Decalogi præfatio hisce verbis continetur [*Ego sum Dominus Deus tuus, qui te eduxi è terra Ægypti, è domo servitutis* &c.]

e Exo. 20. 2.

Q. *Quid nos edocet Decalogi præfatio?*

R. Decalogi præfatio nos docet, quod quoniam Deus est Dominus, noster que Deus ac redemptor, ea propter præcepta ejus omnia tenemur observare *f*.

f Luc. 1. 74. 75. 1 Pet. 1. 15. 16. 17. 18. 19.

Q. *Quodnam est mandatum primum?*

R. Mandatum primum est [*Non habebis Deos alios coram me* g.]

g Exod. 20. 3.

Q. *In mandato primo quid exigitur?*

R. In mandato primo exigitur ut Jehovam esse unicum illum verumq; Deum, Deumq; nostrum cognoscamus simul & agnoscamus *h*, atque ut talem colamus, ac glorificemus *i*.

h 1 Chron. 28. 9. Deut. 26. 17. Matth. 4. 10. Psal. 29. 2.

Q. *Quid est quod prohibetur mandato primo?*

R. In

k 1 Sa. 14. 1 2 Reg. 21. 3 3 m Psal. 81. 10, 11

n Jo. 1. 35, 36

48

o Exod. 8. 1 ad finem.

49

p Exod. 20. 4. 5, 6

50

q Deu. 12. 28 Mat. 28. 20 Act. 2. 42

51

R. In primo mandato prohibetur veri Dei abnegatio *k*, neglectusq; ipsum tanquam Deum *l*, Deumq; nostrum *m*, colendi ac glorificandi; prout etiam cultum ac gloriam, illi soli debita alii cuivis tribuere aut exhibere *n*.

Q. *Quid imprimis docemur verbis istis mandati primi* [Coram me?]

R. Verba istiæc [*Coram me*] in mandato primo nos docent, Deum qui omnia intuetur, peccatum aliud habendi Deum cùm imprimis advertere, tum verò eodem offendi plurimùm *o*.

Q. *Quodnam est præceptum secundum?*

R. Secundum præceptum est [*Non facies tibi imaginem quamvis sculptilem, aut similitudinem rei cujusvis quæ est in cœlis superne, aut inferius in terris, aut in aquis infra terram; non incurvabis te iis, neo eis servies: siquidem ego Dominus Deus tuus, Deus sum zelotypus, visitans iniquitates patrum in filios ad tertiam usque quartámque progeniem osorum mei, exhibens vero misericordiam ad millenas usque diligentium me, ac mandata mea observantium* p.]

Q. *Quid exigitur in secundo præcepto?*

R. Præceptum secundum exigit, ut cultus omnes ac instituta religionis quæcunq; Deus in verbo suo constituit, excipiamus, observemus, pura deniq; ac integra custodiamus *q*.

Q. *Quid est quod in secundo præcepto prohibetur?* R. So-

R. Secundum præceptum interdicit nobis cultu Dei per simulacra *r*, aut aliâ ratione quavisçunq; quam in verbo suo Deus non præscripsit *s*.

Q. *Quænam sunt rationes præcepto secundo annexæ?*

R. Rationes secundo præcepto annexæ sunt, supremum Dei in nos dominium *t*, illius jus in nobis peculiare *u*, zelusque quo suum ipsius cultum prosequitur *x*.

Q. *Agè quodnam est tertium mandatum?*

R. Mandatum tertium sic habetur [*Nomen Domini Dei tui inaniter non assumes; non enim eum pro insonte habebit Dominus qui nomen ejus inaniter adhibuerit* x.]

Q. *Quid exigitur in mandato tertio?*

R. Mandatum tertium exigit, ut Dei nomina *y*, titulos *z*, attributa *a*, instituta *b*, verba *c*, operàq; *d*, sanctè summáq; cum reverentia adhibeamus.

Q. *Quid prohibetur mandato tertio?*

R. Mandatum tertium prohibet rei cujusvis quâ Deus se notum facit, profanationem omnem ac abusum *e*.

Q. *Quænam est ratio subnexa mandato tertio?*

R. Ratio mandato tertio subnexa est, quod licèt hujus præcepti violatores ab hominibus quandoque nil supplicii ferant, nihilominus tamen Dominus Deus noster

r Deut. 4. 15, 16. 17. 18. 19. Rom. 1. 21. 23.
s Deut. 12. 31. 32.
t Psal. 95. 3. 3. 6
u Psal. 45. 11
x Exod. 34. 13. 14.
x Exod. 20. 7
y Matt. 6. 9 Deut. 28. 58
z Psal. 68. 4
a Apoc. 15. 3
b Mal. 1. 11. 14
c Psa. 138. 2
d Job. 36. 24
e Mal. 1. 6. 7 12. 2. 8 & 3. 14

noster eos justum ejus judicium neutiquam patietur subterfugere *f*.

Q. *Recita mandatum quartum?*

R. Mandati quarti verba sunt istha:c [*Memineris diem Sabbati ut sanctifices eum; sex diebus operaberis & facies omne opus tuum, septimus vero dies sabbatum est Domini Dei tui, opus in eo nullum facies, tu neq; filius tuus, neque filia tua, nec servus tuus, nec ancilla tua, neque jumentum tuum, nec hospes tuus quicunq; intra portas tuas commoratur: Nam sex diebus perfecit Dominus cœlum terramque, mare, & quicquid in illis continetur, septimo verò die requievit, quamobrem benedixit Domini diei sabbati, eumq; sanctificavit g.*]

Q. *Quid à nobis exigit mandatum quartum?*

R. Quartum mandatum à nobis exigit, ut statum illud tempus quod in verbo suo designavit Deus, sanctum ei observemus, integrum nempe Diem è septenis unum in sanctum illi sabbatum celebrandum *h*.

Q. *E septenis autem quem diem sabbato hebdomadario designavit Deus?*

R. Deus hebdomadario sabbato designavit septimum diem hebdomadæ ab initio mundi usque ad Christi resurrectionem, exinde verò ad finem usque mundi duraturum, diem septimanæ primum, quod est sabbatum Christianum *i*.

Q. *Qui*

f 1 Sam. 2. 13 17. 2 Sam. 2. 17 1 Sam. 2. 13 Deut. 28. 58. 59

57

g Exod. 20 v. 9. 10. 11

58

h Deut. 5. 12 13. 14

59

i Gen. 2. 2. 3 1 Cor. 16. 2 Act. 20. 7

Q. *Qui autem est sabbatum sanctificandum?*

R. Sabbatum est sanctificandum diem illum integrum sanctè quiescendo *k*, etiam ab negotiis & recreationibus mundanis aliis quidem diebus haud illicitis *l*, totumque illud temporis (præterquam quod operibus necessitatis ac misericordiæ insumendum fuerit *m*) cultûs Divini exercitiis publicis privatisq; impendendo *n*.

k Exo. 20. 8
10
Ez. 20. 16. 24
20. 12. 13.
Neh. 13. 15. 16
17. 18. 19. 21
22

l Mat. 12. 1
Mar. 2. 23
Luc. 4. 16
Act. 20. 7
Psa. 92. 1. 2
Isa. 58. 13

Q. *Quid prohibetur in mandato quarto?*

R. Mandatum quartum prohibet officiorum quæ inibi requiruntur, cujuscunque omissionem tum præstationem negligentem *o*, prout etiam ejus diei profanationem qualemcunque, sive illum otiosè consumendo *p*, sive quod in se peccatum est faciendo *q*, seu deniq; circa mundana negotia vel recreationes & oblectationibus, dictis, factisve non-necessariis *r*.

o Ezech. 22
Amos 8. 5
Mal. 1. 13
p Isa. 58. 13
q Ez. 20. 24
r Jer. 17. 24
25, 26
Isa. 58. 13

Q. *Quænam sunt quarto præcepto rationes annexæ?*

R. Rationes quarto præcepto annexæ sunt istiusmodi; quoniam è septimanâ qualibet sex dies concesserit nobis Deus nostris ipsorum negotiis insumendos *s*, quoniam in septimo sibi sibi vendicat peculiare *t*; quoniam Deus exemplo suo nobis præivit, ac diei sabbati benedixit *u*.

s Exo. 31. 9
t Exo. 20. 10
u Exo. 20. 11

Q. *Quodnam est præceptum quintum?*

R. Quintum præceptum est hujus-
modi [*Honora patrem tuum ac matrem*
tuam, ut prolongentur dies tui in terra
illa quam tibi largitur Dominus Deus tu-
us.]

64 Q. *Quid est quod jubemur mandato quinto?*

R. Mandatum quintum nos jubet honorem conservare, ac officia persolvere unicuique pro ratione ordinis ac relationis in quibus fuerit exhibenda, seu superior nobis fiet *, sive inferior x, sive denique æqualis y.

65 Q. *Quid est quod mandatum quintum vetat?*

R. Quintum mandatum vetat honorem, officiumq; singulis debitum pro ratione ordinis ac relationis in quibus fuerint, aut negligere, aut adversus ea quicquam machinari z.

Q. *Quæ ratio subnectitur quinto præcepto?*

R. Ratio quinto præcepto subnexa est promissio longævitatis, prosperitatisque (quatenus nempe Dei gloriæ ipsorumque conducant utilitati) omnibus sanctè hoc præceptum observantibus a.

67 Q. *Cedo mandatum sextum?*

R. Mandatum sextum hisce verbis comprehenditur [*Non occides* b.]

68 Q. *Quid à nobis exigit mandatum sextum?*

R. Exigit

* Exod. 5. 21
x 1 Pet. 2. 17
y Exod. 20. 10

z Matt. 15. 4. 5. 6
Ezech. 34. 2
1 Tim. 5. 4
Rom. 13. 8

a Deut. 5. 16
Eph. 6. 2. 3

b Exod. 20. 13

R. Exigit à nobis mandatum sextum ut vitam eum nostram e, tum aliorum d, honestis quibuscunque rationibus tueamur.

Q. *Quid vero prohibet sextum mandatum?*

R. Sextum mandatum prohibet vitam nobismetipsis, aut injustè proximo vitam adimere, aut quidvis quod eò tendat agere e.

Q. *Quodnam est mandatum septimum?*

R. Mandatum septimum hæc verba complectuntur [*Non mœchaberis* f.]

Q. *Quid exigitur mandato septimo?*

R. Mandatum septimum exigit ut tam nostram quàm proximorum castitatem animo, sermone, gestuque conservemus g.

Q. *Quid prohibetur mandato septimo?*

R. Septimum mandatum prohibet cogitationes, sermones actionesque omnes impudicas h.

Q. *Quodnam est præceptum octavum?*

R. Præceptum octavum hoc est [*Non furaberis* i.]

Q. *Mandatum octavum quid à nobis exigit?*

R. Octavum mandatum à nobis exigit, facultates ac rem externam nostri aliorumque ut procuremus ac promoveamus k.

Q. *In octavo præcepto quid prohibetur?*

R. Octavum mandatum prohibet quicquid nostris aut proximorum nostrorum

c Eph. 5. 28. 29
d 1 Reg. 18. 40
e Act. 16. 28. Gen. 9. 5
f Exod. 20. 13
g 1 Cor. 7. 2. 1 Thes. 4. 4. Col. 4. 6. Psal. 1. 2
h Mat. 15. 19 & 5. 28. Eph. 5. 3. 4
i Exod. 20. 15
k Gen. 18. 19. 1 Tim. 5. 8. Levit. 25. 35. Deut. 22. 1. 2. Exod. 23. 4. 5. Gen. 47. 16

opibus rebusq; externis injusto aut est aut esse possit impedimento *l*.

Q. *Quodnam est præceptum nonum?*

R. Præceptum nonum sic se habet [*Non eris adversus proximum tuum falsum testimonium dicturus*] *m*.

Q. *Quid à nobis exigit præceptum nonum?*

R. Præceptum nonum id à nobis exigit ut veritatem inter homines mutuò *n*, utque bonum nomen & existimationem cùm nostri tum proximorum nostrorum conservemus ac promovemus *o*, cum primis vero in ferendo testimonio *p*.

Q. *Quid prohibetur nono præcepto?*

R. Nonum præceptum prohibet quicquid est aut veritati inimicum; aut existimationi nostri vel proximorum nostrorum injurium *q*.

Q. *Quale est mandatum decimum?*

R. Mandatum decimum hæc verba exhibent [*Non concupisces proximi tui domum, non concupisces proximi tui uxorem, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, neq; aliud deniq; quicquam quod est proximi tui*] *r*.

Q. *In decimo præcepto quid exigitur?*

R. Præceptum decimum exigit ut forti nostræ plenè, acquiescamus *s*, utq; in proximum & quæcunq; sunt ejus debite, benevoleq; afficiamur *t*.

Q. *Quæ prohibentur decimo mandato?*

R. Mandatum decimum prohibet rerum

rum nostrarum displicentiam b, invidiam ac dolorem de bono proximi c, una cum animi nostri motibus & affectionibus circa ea quæ proximi sunt inordinatis quibuscunque d.

Q. *Quisquamne potis est mandata Dei perfectè observare?*

R. Post lapsum nemo extat humanâ tantum naturâ constans, qui mandata Dei perfectè in hac vita implere potest e, quo minus ea quotidie tum cogitatione cum dictis factisque violet f.

Q. *An verò sunt omnes violationes legis ex æquo graves?*

R. Peccata sunt nonnulla aliis cum suâ naturâ, tum propter varias eorum aggravationes in conspectu Dei graviora a.

Q. *Quid est quod meretur peccatum unumquodque?*

R. Unumquodq; peccatum iram Dei meretur ac maledictionem cum in vita præsenti tum in futura b.

Q. *Quid autem exigit à nobis Deus quo nobis ob peccatum debitas iram ejus ac maledictionem effugiamus?*

R. Quo iram Dei ac maledictionem ob peccatum nobis debitas effugiamus, exigit à nobis Deus fidem in Iesum Christum, resipiscentiam ad vitam c, una cum usu mediorum omnium externorum diligenti, quibus Christus nobis communicat redemptionis suæ beneficia d.

86 Q. *Quid est fides in Iesum Christum?*

R. Fides in Iesum Christum est gratia salvifica *e*, quâ illum recipimus, eoq; solo nitimur ut salvi simus, prout ille nobis offertur in evangelio *f*.

87 Q. *Quid est resipiscentia ad vitam?*

R. Resipiscentia ad vitam est gratia salvifica *g*, quâ peccator è vero peccati sui sensu *h*, ac apprehensione divinæ in Christo misericordiæ *i*, dolens ac perosus peccatum suum ab illo ad Deum convertitur *k*, eum novæ obedientiæ pleno proposito & conatu *l*.

Q. *Quænam sunt externa media, quibus Christus nobis communicat redemptionis sua beneficia?*

R. Media externa ac ordinaria quibus Christus nobis communicat redemptionis suæ beneficia sunt ejus instituta, verbum præsertim, sacramenta, & oratio; quæ quidem omnia electis redduntur efficacia ad salutem *m*.

89 Q. *Qua ratione fit verbum efficax ad salutem?*

R. Spiritus Dei lectionem verbi, præcipuè verò prædicationem ejus reddit medium efficax convincendi, convertendi; peccatores, eosdemq; in sanctimonia & consolatione ædificandi per fidem ad salutem *n*.

Q. *Quomodo legi debet ac audiri verbum, ut evadat efficax ad salutem?*

R. Quo verbum evadat efficax ad salutem

salutem, debemus ei cum præparatione *p*, ac oratione *q* diligenter attendere *q*, eamque fide excipere ac amore *r*, in animis nostris recondere *s*, ac in vita nostra exprimere *t*.

p Psal. 119. 18
q Prov. 8. 34. Heb. 4. 2
r Thess. 2. 10. Psal. 119. 11. Deut. 5. 29. Heb. 4. 2
s Psal. 119. 11
t Luc. 8. 15

Q. *Qui evadunt sacramenta media efficacia ad salutem?*

R. Sacramenta evadunt efficacia ad salutem media, non ullâ in ipsis vi, nec in eo qui illa administrat; verum Christi solummodo benedictione *u*, ac Spiritus ejus in iis qui illa per fidem recipiunt operatione *x*.

u 1 Pet. 3. 21. Matt. 3. 11
x Rom. 6. 7. 1 Cor. 12. 13

Q. *Quid est Sacramentum?*

R. Sacramentum est ordinatio facta à Christo instituta, in qua fidelibus per signa in sensus incurrentia Christus novique fœderis beneficia repræsentantur, obsignantur, & applicantur *x*.

x Rom. 4. 11. Exod. 12. 26. 1 Cor. 11. 23. 26

Q. *Quenam sunt Sacramenta Novi Testamenti?*

R. Sacramenta Novi Testamenti sunt Baptismus *y*, ac Cœna Domini *z*.

y Matt. 28. 19
z Matt. 26. 26. 27. 28

Q. *Quid est Baptismus?*

R. Baptismus est Sacramentum, in quo ablutio per aquam, in nomine Patris, ac Filii, ac Spiritus Sancti *a*, nostram in Christum insitionem, ut & beneficiorum fœderis gratiæ participationem, pactumque nostrum, nos nempe Domini futuros esse totos, significat obsignatque *b*.

a Matt. 28. 19
b Rom. 4. 6. Gal. 3. 27

Q. *Quibus est Baptismus administrandus?*

R. Bap-

R. Baptismus non est administrandus quibusquam extra Ecclesiam visibilem constitutis, donec se in Christum credere, eique obedientes fore professi fuerint c; verum infantes eorum qui membra sunt Ecclesiæ visibilis sunt baptizandi d.

Q. *Quid est Cœna Domini?*

96 R. Cœna Domini est sacramentum, in quo pane ac vino secundum Christi institutum datis acceptisque, mors ejus ostenditur; quæ qui digne participant, corporis ejus & sanguinis (non quidem corporeo & carnali modo, verum) per fidem fiunt participes, omniumq; ipsius beneficiorum, ad nutritionem suam spiritualem suumque in gratia incrementum e.

Q. *Ut digne quis participet Cœnam Dominicam quid requiritur?*

97 R. Qui Cœnam Dominicam digne cupiunt participare, requiritur ut semet examinent, cum de cognitione sua, qua corpus Domini valeant discernere f, tum de fide sua, qua vescantur ipso g, tum etiam de resipiscentia sua h, amore i, ac obedientia nova k; ne forte indigni si advenerint, judicium edant sibimet ipsis l.

Q. *Quid est precatio?*

98 R. Precatio est qua petitiones nostras pro rebus divinæ voluntati congruis offerimus Deo m, in nomine Christi n, una cum

cum peccatorum nostrorum confessione *p*, & grata beneficiorum ejus agnitione *q*.

Q. *Quam nobis regulam præscripsit Deus precibus nostris dirigendis?*

R. Totum Dei verbum utile est nobis in oratione dirigendis *r*; specialis vero directionis norma est illa orationis formula quam discipulos suos edocuit Christus, *Oratio Dominica* quæ vulgo dicitur *s*.

Q. *Quid nos docet orationis Dominicæ præfatio?*

R. Orationis Dominicæ præfatio, nempe [*Pater noster, qui es in cœlis* t] nos docet accedere ad Deum cum omni sanctæ reverentia ac confidentia, tanquam filius ad patrem, qui & potis est & paratus nobis opitulari *u*, prout etiam cum aliis atque pro aliis orare *x*.

Q. *Quid est quod oramus in petitione prima?*

R. In petitione prima, scil. [*Sanctificetur nomen tuum* x] oramus ut efficere velit Deus, ut cum nos aliique, in eis quibuscunque se notum nobis facit, glorificare valeamus *y*, atque ad suam ipsius gloriam omnia dirigere velit ac disponere *z*.

Q. *Quid petimus in secunda petitione?*

R. In petitione secunda, quæ hujusmodi est, [*adveniat regnum tuum* a] petimus ut destruatur regnum Satanæ *b*,

gratiæ

p Jos. 10. 1.
p Psa. 51. 6.
Dan. 9. 4.
q Psa. 103. 2.

r Joh. 5. 14.

s Matt. 6. 9. 10. 11. 13. Luc. 11. 2. 3. 4.

t Matt. 6. 9.

u Matt. 8. 15. Luc. 11. 13. Act. 10. 5. 1 Tim. 2. 1.

x Matt. 6. 9.

y Psal. 67. 3.

z Psal. 83. per totam.

a Matt. 6. 9.

b Psal. 68. 1. 18.

gratiæ vero regnum ut promoveatur, ut nos alique in eo simus cum constituti tum conservati ne excidamus *d*, utque regnum gloriæ velit Deus adproperare [illegible]

Q. *In petitione tertia quid precamur?*

R. In petitione tertia, scil. hisce verbis [*Fiat voluntas tua in terris sicut in cœlis*] precamur efficere velit Deus, ut nos per gratiam voluntatem ejus tum cognoscere, tum ei in omnibus obtemperare *g*, & nos submittere, id quod in cœlis faciunt Angeli, & valeamus & velimus *h*.

Q. *Quid oramus in petitione quarta?*

R. In quarta petitione, quæ sic habetur [*Panem nostrum quotidianum da nobis hodie*] oramus ut è donatione Dei gratuita, bonorum quæ hujus vitæ sunt portionem ideonam obtineamus, ejusque una cum iis benedictione perfruamur *k*.

Q. *Quid precamur in petitione quinta?*

R. In petitione quinta, cujus verba sunt [*Ac remitte nobis debita nostra, sicut nos remittimus debitoribus nostris*] precamur ut Deus peccata nostra omnia gratis velit propter Christum condonare *m*, quod quidem ut petamus eo magis animus nobis fit, quod aliis animitus condonare gratia ipsius auxiliante valeamus *n*.

Q. *Quid petimus in sexta petitione?*

R. In petitione sexta, quam hæc verba complectuntur [*Et ne nos inducas in tentationem*]

c Apoc. 11. 10. 11
d 2 Thes. 3. 3. 1 Cor. 10. 13. 1 Joh. 17. 9. 20
e Apoc. 22. 20

103

f Mat. 6. 10. g Psal. 67. Deut. 10. 12. Psal. 86. 11. Mat. 26. 39. Rom. 15. 5. Joh. 1. 12. h Psal. 103. 20. 21.

104

i Mat. 6. 11.

k Psa. 16. 8. 9. Gen. 18. 20. 1 Tim. 4. 5.

105

l Mat. 6. 12.

m Psal. 51. 1. 2. 7. 9. Dan. 9. 17. 18. 19. n Luc. 11. 4. Mat. 18. 23.

106

ntationem, *sed libera nos* à *malo*] ora- o Mat. 6. 13
mus ut velit nos Deus aut immunes à
tentatione ad peccatum conservare *p*, p Mat. 26. 41
aut certè tentatos sustulcire ac liberare *q*. q 2 Cor. 12.
7, 8

Q. *Quid nos docet orationis Dominicæ* 107
conclusio?

R. Orationis Dominicæ conclusio *Quia tuum est regnum, potentia & glo-* r Mat. 3. 16
ria, in secula, Amen r.] Nos docet ani-
mos ac confidentiam nobis in orando à
solo Deo derivare *s*, eumque in preci- s Dan 9. 4. 7
bus nostris laudare, regnum ei, poten- 8. 9. 16. 17. 18.
tiam, ac gloriam tribuendo *t*, quoque 19
desiderium nostrum testemur, & exau- t 1 Chron. 29
ditionis confidentiam, dicimus, *Amen u*. 10, 11, 12, 13.
u 1 Cor. 14. 16
Apoc. 22. 20, 21

Deca-

Decalogus.

Exod. 20.

LOcutus est Deus omnia hæc verba, dicendo. Ego sum Dominus Deus tuus, qui te eduxi è terra Egypti, è domo servitutis.

I. Non habebis Deos alios coram me.

II. Non facies tibi imaginem quamvis sculptilem, aut similitudinem rei cujusvis quæ est in cœlis superne, aut inferius in terris, aut in aquis infra terram; non incurvabis te iis, nec eis servies: siquidem ego Dominus Deus tuus, Deus sum zelotypus, visitans iniquitates patrum in filios ad tertiam usque quartamque progeniem osorum mei, exhibens vero misericordiam ad milenas usque diligentium me, ac mandata mea observantium.

III. Nomen Domini Dei tui inaniter non usurpabis; non enim eum pro insonte habebit Dominus qui nomen ejus inaniter adhibuerit.

IV. Memineris diem Sabbati ut sanctifices eum; sex diebus operaberis, & facies

P

omne opus tuum, septimus vero dies sabbatum est Domini Dei tui, opus in eo nullum facies tu, neq; servus tuus, nec ancilla tua, neq; jumentum tuum, nec hospes tuus quicunq; intra portas tuas commoratur: Nam sex diebus perfecit Dominus Cœlum, terramq, mare, & quicquid in illis continetur; septimo vero die requievit; quamobrem benedixit Dominus diei sabbati, eumque sanctificavit.

V. Honora patrem tuum ac matrem tuam ut prolongentur dies tui in terra illa quam tibi largitur Dominus Deus tuus.

VI. Non occides.

VII. Non mœchaberis.

VIII. Non furaberis.

IX. Non eris adversus proximum tuum testis mendax.

X. Non concupisces proximi tui uxorem, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, neq; aliud deniq; quicquam quod est proximi tui.

Oratio Dominica.

Matth. 6.

PAter noster, qui es in cœlis, sanctificetur nomen tuum, adveniat regnum tuum, fiat voluntas tua, in terris sicut in cœlis, panem nostrum

noſtrum quotidianum da nobis hodie, ac remitte nobis debita noſtra, ſicut nos remittimus debitoribus noſtris, & ne nos inducas in tentationem, ſed libera nos a malo; quia tuum eſt regnum, potentia & gloria, in ſecula, Amen.

Symbolum.

CRedo in Deum Patrem omnipotentem, Creatorem cœli ac terræ; & in Ieſum Chriſtum filium eius unicum, Dominum noſtrum; qui conceptus eſt è Spiritu Sancto, natus ex Maria Virgine: paſſus ſub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & ſepultus: deſcendit ad inferos *: tertio die reſurrexit à mortuis: aſcendit in cœlum, & ſedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis: unde venturus eſt ad judicandum vivos & mortuos. Credo in Spiritum Sanctum: Sanctam Eccleſiam Catholicam: Sanctorum communionem: remiſſionem peccatorum, & vitam æternam, Amen.

* i. e. permanſit in ſtatu mortuorum, & ab potentate mortis non ſurrexit ad diem tertium.

EQuæſtione quilibet utriuſque Catechiſmi repetitum dedimus in reſponſione quantum reſponſionem quamlibet reddat propoſitionem integram, ſive ſententiam abſolutam. Eo nempe conſilio ut diſcenti ulterius niti eſſe poſſit, quoties occaſio tulerit, ad cognitionis ac pietatis incrementum, vel catechiſandi rationem.

Catechismo tuo
...ntia ...ssima in compendio illo (Symbol...
...postolico vulgo dicto) comprehensa plene ac
...perfecte existimetur, adeo quidem ut nulla su-
...perfit necessitas Symbolum ipsum inferendi
...Catholicus tamen hic illud subnectendum
...se duximus: non perinde quasi aut ab ipsis
...postolis fuerit concinnatum, aut pariter cum
...decalogo ac oratione Dominica pro Scriptura
...canonica haberi debeat: (Ne dum certe pro
...oratione quo nomine ignara plebecula cum
...illud tum decalogum in proclivi fuit ut usur-
...paret) verum quod sit fidei Christianæ bre-
...ve compendium, verbo Dei consentaneum
...ac in Ecclesiis Christi antiquitus receptum.

FINIS.